

Voruta

Nr. 11 (817) 2015 m. lapkričio 28 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 0,58 EUR

Šiame numeryje

2 Darius PECKUS, teatrologijos magistras

Liudyti reikia dorai

3 Elena STANKEVIČIENĖ, Pagėgiai

Tylūs pokalbiai su kraštiečiais: mokytojas Feliksas Alimas ir muzika

8–9

Tėviškės aušra

15 Iolanta ZAKAREVIČIŪTĖ, Trakai

Didžiojo kunigaikščio dvarionys Žygimanto Senojo laikais (1506–1548)

Seimas svarstys piliečių teikiamą projektą dėl vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose

Lietuvos Respublikos Seimas pradėjo svarstyti ne mažiau kaip 50 tūkst. piliečių pasirašytas Asmens tapatybės kortelės ir paso įstatymo pataisas (projektas Nr. XIIP-3796), kuriomis siekiama patikslinti vardų ir pavardžių rašymo reglamentavimą dokumentuose.

Teikiamu projektu siūloma įtvirtinti, kad duomenys asmens tapatybės kortelėje ir pase būtų įrašomi valstybine kalba. Piliečio vardas (vardai) ir pavardė būtų įrašomi valstybine kalba – lietuvių kalbos abėcėlės 32 raidėmis ir pagal tarimą. Drauge su šiais privalomais užrašais valstybine kalba piliečio pageidavimu jo vardas (vardai) ir pavardė galėtų būti užrašyti ir kita kalba lotyniško pagrindo rašmenimis arba perrašius juos lotyniško pagrindo rašmenimis pagal piliečio pasirinktą transliteravimo sistemą (jei piliečio pageidaujamoje kalboje naudojami ne lotyniško pagrindo rašmenys). Šie užrašai kita kalba pase būtų rašomi kitų įrašų skyriaus pirmajame puslapyje, o asmens tapatybės kortelėje – kitoje kortelės pusėje.

Pasak įstatymo pakeitimus pristačiusio piliečių iniciatyvinės grupės atstovo Eugenijaus Jovaišos, vardas ir pavardė nėra tik asmens nuosavybė, juos vartoja ne tik pats asmuo, bet ir visuomenė, jie reikalingi asmeniui įvardyti ir išskirti iš kitų. „Vardas ir pavardė nuolat išeina iš namų, kaip sakant, nėra tik jo asmenybės nuosavybės dalis ir patenka į viešąją erdvę“, – teigė pranešėjas.

E. Jovaišos įsitikinimu, rašymas valstybine kalba sudaro vienodas sąlygas lietuviams ir visiems tautinių bendrijų nariams rašyti tais pačiais rašmenimis. „Jokios piliečių grupės, susidarancios tautiniu pagrindu, neturi

Pas LR Seimo Pirmininkę Loretą Graužinienę (viduryje) nuvyko (iš kairės) Vytautas Sinica (politologas, piliečių iniciatyvinės grupės „Talka: už Lietuvos valstybinę kalbą“ narys, Dangutė Mikulėnienė (LR Seimo narė), habil. dr. Eugenijus Jovaiša (akademikas, LEU profesorius, iniciatyvinės grupės „Talka: už Lietuvos valstybinę kalbą“ narys), dr. Danguolė Mikulėnienė (kalbininkė), dr. Ona Aleknavičienė (kalbininkė), Povilas Urbšys (LR Seimo narys, piliečių iniciatyvinės grupės „Talka: už Lietuvos valstybinę kalbą“ narys). Olgos Posaškovos nuotr.

privilegijų dėl asmenvardžių rašymo. Mūsų valstybė visada buvo suinteresuota visuomenės pilietine integracija, todėl neturėtų ir dabar skirstyti piliečių pagal tautybę, neturėtų taikyti jiems skirtingų asmenvardžių rašymo taisyklių“, – aiškino piliečių iniciatyvinės grupės atstovas.

Šiuo metu įstatyme įtvirtinta, kad duomenys asmens tapatybės kortelėje ir pase įrašomi lietuviškais rašmenimis.

Pagal LR Seimo statutą po pristatymo

dėl projekto nėra balsuojama. Toliau pataisos bus svarstomos LR Seimo komitetuose. Prie šio klausimo svarstymo LR Seimo posėdyje planuojama grįžti pavasario sesijoje.

LR Seime šiuo metu yra svarstomi du alternatyvūs projektai dėl vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose.

Šaltinis – <<http://alkas.lt/2015/11/19/seimas-svarstys-pilieciu-teikiama-projekta-del-vardu-ir-pavardziu-rasymo-dokumentuose/>>.

Lietuvos vietinės rinktinės istorija

Lietuvos vietinė rinktinė ir jos štabo narių suėmimas bei kalinimas Salaspilio lageryje 1944 metais

Dr. Arūnas BUBNYS, Vilnius

Per visą nacių ir sovietų karo laikotarpį Lietuvos visuomenėje buvo gyvybinga Lietuvos kariuomenės atkūrimo idėja. Ne-trūko ir realių bandymų šią idėją realizuoti. Lietuvių aktyvistų fronto (LAF'o) ir 1941 m. birželio sukilėlių, jų iškeltos Lietuvos laikinosios vyriausybės deklaruotuose dokumentuose ir praktiniuose veiksmuose, 1942–1944 m. susiformavusios lietuvių antinacinės rezistencijos planuose minėta idėja vis atgimdavo ir buvo svarstoma.

Nacistinės okupacijos metais nebuvo nei Lietuvos valstybės, nei Lietuvos kariuomenės. Vokiečių okupacijos metais (1941–1944) Lietuvoje buvo formuojamos ir veikė įvairios vokiečiams pavaldžios lietuviškos karinės formuotės: lietuvių savisaugos daliniai (policijos batalionai), vadinamieji statybos (inžinerijos) batalionai, Lietuvos vietinė rinktinė (toliau – LVR), Tėvynės apsaugos rinktinė (TAŖ). Vokiškos

klmės lietuviškos karinės formuotės buvo Trečiojo reicho okupacinės politikos, pastangų įtraukti Lietuvos vyrus ir jaunimą į karo tarnybą rezultatas. Vis dėlto visų šių formuočių kūrimo ir jų veiklos istorijoje negalima nematyti ir atkaklių bandymų pasinaudoti tam tikromis galimybėmis ir realizuoti pačios lietuvių tautos politinius bei karinius interesus.

Nukelta į 11 p.

Iš Salaspilio koncentracijos stovyklos sugrįžęs gen. P. Plechavičius (centre). 1944 m. rugpjūčio 27 d.

Valstybinė lietuvių kalba

Kompromisų dėl kalbos būti negali

Prof. dr. Eugenijus JOVAIŠA, Vilnius

Jau daugybę metų Lietuvoje tai stipriau, tai silpniau sklendo tariama problema dėl asmenvardžių rašymo. Manau, ši problema iškilo maždaug prieš septynerius metus, o šios LR Seimo kadencijos metu itin stipriai išsisiūbavo siekiant priimti Irenos Šiaulienės ir Gedimino Kirkilo pasiūlytą Vardų ir pavardžių rašymo įstatymo projektą. Šiuo projektu pasiūlyta to norintiems Lietuvos piliečiams leisti asmenvardžius savo asmens dokumentuose rašyti ne valstybine, o kita norima kalba.

Lietuvos visuomenė negali likti abejinga. Kaip labai aiškiai pasakė Lietuvos prezidentė Dalia Grybauskaitė, kalba neturi tapti derybų objektu. Turėtų būti savaime aišku: jeigu mes esame Lietuvos piliečiai, tai mums rūpi lietuvių kalba. Mums rūpi tai, ką mūsų didieji literatai ir kalbininkai padarė prieš šimtą metų. Dar daugiau, mums rūpi, kad lietuvių kalba, o su ja ir lietuvių tauta nebūtų gražinama į XVIII–XIX a., kuomet iš tiesų kalboje turėjome *sz*, *cz*, *w* ir kitus šiandien svetimus užrašus. Ko gero visų tautų kalbos turėjo įvairių dalykų, kol neišgrynino savųjų kalbų ir nepavertė jų literatūrinėmis. Mūsų kalbininkai tai padarė XX a. pradžioje ir jų dėka dabar turime savo bendrinę lietuvių kalbą, kuria didžiuojamės, kuri kaip daina skamba ne tik lietuvių ausiai ir kurios unikalumą savo laiku gyrė didžiausi pasaulio protai. Mano giliu įsitikinimu, lietuvių kalba

sunorminę kalbininkai padarė tikrai gerą darbą, kurio vaisių negalime išmesti.

Būtent neabejingumas mūsų kalbai paskatino gausybę žmonių palaikyti pilietinę iniciatyvą už valstybinės kalbos išsaugojimą, sukurti iniciatyvinę grupę ir pasirašyti kreipimąsi į Lietuvos žmones ir į Lietuvą vairuojančius piliečius, – LR Seimo nariai irgi piliečiai, – kuriuo kviečiama susimąstyti apie tai, kokių pasekmių tautai ir valstybei gali turėti, kaip mėgstama sakyti, neva tik trijų raidelių įtraukimas į lietuvių kalbos rašybą.

Lietuvių kalbos instituto mokslo darbuotojai ir kiti kalbininkai puikiai supranta ir viešai kalba apie tai, kokią žalą galime sukelti naujomis abėcėlėje įteisinauomomis raidėmis. Galime būti tikri, kad trimis raidėmis einant šiuo keliu tikrai nebus apsiribota. Tai tik ledkalnio viršūnė. Iš trijų raidžių jų garsiausiai reikalaujančiam kaimynui dvi net nėra reikalingos, nes X ir Q nėra lenkų kalboje. Norint leisti iš tiesų autentiškai užsirašyti

Akademikas prof. dr. Eugenijus Jovaiša

Nukelta į 12 p.

Liudyti reikia dorai

Darius PECKUS, teatrologijos magistras

Miroslavo teatras. G. Mareckaitė. „Penkios mylimos“

Jurbarko teatras. J. Skinkis. „Moters kerštas“

KU teatras. I. Masalskytė, P. Bielskis, K. Rekašiūtė, K. Etnerytė

KU teatras – N. Narijauskaitė, R. Simonavičiūtė, J. Barauskaitė

Pasibaigė neapsakomai turtinga ir įvairi Lietuvos liaudinio vaidinimo vasara. Kiekvieną savaitgalį net keliuose regionuose vykdavo kaimų ir miestelių teatrų suvažiavimai, festivaliai, krivulės: Rietavas, Girdžiai, Paragiai, Leliūnai, Marcinkonys, Pasvalys, Kretinga, Panoteris, Tautkaičiai, Šakiai, Ožkabaliai, Ukmergė, Molėtai, Žagarė, Rokiškis, Laukuva, Anykščiai... Visų neišvardysi, bet reiškinio mastą rodo regionų visuotinumas.

Kalbame ne apie šiaip sau kokią tai renginuką, bet apie likiminį Lietuvai kultūros reiškinį, kuris egzistuoja ir tęsiasi keletą šimtmečių. Klotiminė kultūra yra tautodailės, mūsų tautinės individualybės dalis. Yra aprašytos trys priverstinio lietuvių varymo į klotimus priežastys: protėvių kultas, lietuviškos spaudos draudimas ir bolševikinės okupacijos rezistencija (P. Bielskis, *Lietuvos klotimo teatras*, Klaipėda, 1999, 370 p.).

Neleido bendrauti viešai su protėvių vėlėmis, kalbėti ir rašyti lietuviškai, žmonės rinkosi klotimuose ir slapta kalbėjosi su išėjusiais, vaidino lietuviškai, lietuvių autoriai rašė pirmąsias pjeses. Kiekvienas kaimas turėjo savą teatrą – tai kultūros visuotinumas ir demokratizmas. „Už slaptus vaidinimus klotimuose caro valdžia kaimo vaidintojus, apkaltus grandinėmis, varydavo į Sibirą. Klotimo teatras kaip ginklas, kaip pasipriešinimo ir kovos forma“ (*Lietuvos teatro žygis*, Klaipėda, 1999, p. 277). Pagaliau partizanai klotimuose rengė slėptuves, gydė sužeistuosius, naktimis rinkdavosi žmonės, vakarodavo ir vaidindavo. Vėl kovos ir kultūros centras.

Klotiminio arba liaudinio vaidinimo reikšmė mūsų tautai buvo ir yra didžiulė.

Vien suminėti šiame visatautiniame lietuvių judėjime dalyvavusius ir dalyvaujančius režisierius ir vadovus (o nepaminti tų pasišventusių žmonių yra mirtina nuodėmė) nepakaktų jaučio odos: P. Pūronas, broliai Čižauskai, G. Landsber-

gis-Žemkalnis, kun. J. Katelė, A. Ručevičius, A. Janulaitis, G. Petkevičaitė-Bitė, Vydūnas, F. Milevičius, A. Jasūdis, O. Jakubauskaitė-Zubovienė, J. Kanopka, J. Gaidys, J. Vaina, E. Radžius, D. Dabriška, A. Eigerdienė, V. Varneckas, K. Krasnickas, L. Zdanavičienė, Š. Kunickas, J. Kazlauskienė, A. Lenkauskienė, R. Avižinienė, E. Dambrauskaitė, S. Kancevičius, R. Varnė, D. Budrytė, L. Pocevičienė, I. Čeplikienė, E. Kupčiūnas, V. Vadoklytė, V. Andriuška, G. Guzovijienė, B. Šneiderienė, D. Juodaitis, J. Buziliauskas, E. Daugnora, A. Šutkus, B. Šarka, Ž. Girdauskaitė, P. Valkys, A. Butkus, D. Musejūkienė... Greta jų gali ir turi dar lygiuotis dešimtys kitų gabių vadovų, o už tų žmonių stovi mėgėjiško teatro vaidintojai, šimtai, tūkstančiai kūrybingų žmonių.

Pagaliau kaip liudijimas yra Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas prof. dr. Rimantas Balsio laiškas: „Lietuvos klotimo teatrų draugijos pirmininko prof. Petro Bielskio pakviestas jau keletus metus pirmininkauju Lietuvos klotimo teatrų krivulėse. Šioji, kaip žinia, buvo jau 27-oji. Ir, drįščiau sakyti, išskirtinė. Kodėl? Galima būtų išvardyti kelias priežastis: pirma – krivulė vyko Pūnske. Pajutome ypatingą lietuviškumo dvasį. Ji sklėdėsi visur – eisnos metu, per vaidinimus ir pertraukas tarp jų, bažnyčioje, prie Joninių laužo, atsisveikinimo vakaronėje ir dar daug kur. Linkėčiau visiems tai kada nors patirti. Antra – tos ypatingos nuotaikos paveikti visi krivulėje dalyvavę kolektyvai spindėjo išskirtinumu (žanru, nuotaikų, estetikos, folkloro perteikimu, charakterių spalvomis ir kt.). Trečia – kai viskas vyksta sklandžiai, gali pamanyti, kad taip viskas dėlėjosi savaime. Deja, visi puikiai žinome, kad taip nėra. Visą puikiai suplanavo, sudėliojo ir nepastebimai dirgavo organizatoriai – šaunūs Pūnsko teatro kolektyvas, jo vadovė Jolanta Malinauskaitė-Vektorienė ir, žinoma, teatro senbuvė mieloji, geroji Teklė Paransevičienė. Tegu senieji

mūsų Dievai būna palankūs šiems taurios, kūrybingos sielos ir lietuviškumą ne žodžiais, o darbais palaikantiems žmonėms.“

Nenuneigsi – buvo ir yra savitas, didelis ir nacionalinis liaudies teatrinės kultūros reiškinys. Jei toks kultūros reiškinys yra, tai kodėl *Visuotinė lietuvių enciklopedija* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2001–2008, t. 1–25), kapitalinis informacijos ir kultūros leidinys, šį reiškinį atkakliai, labai atkakliai, jei nepasakius piktybiškai, nutyli, planingai ir akiai ignoruoja. Skyrius „Etninė kultūra“ (*Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 12, 2007, p. 251) yra apie liaudies architektūrą, liaudies choreografiją, liaudies mediciną, liaudies skulptūrą, etninę muziką parašyti padorūs straipsneliai, o apie liaudies teatrą ir jo sudėtinę dalį klotimo teatrą niekur nėra žodžio. Vienintelėje pastraipoje apie profesinio teatro ištakas tik užsimenama, kad „klotimo teatras davė pradžią lietuviškiems vakarams. 1918 Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, klotimo teatras sunyko, bet išliko Lenkijos valdytame Vilniaus krašte. 20 amžiaus pabaigoje klotimo teatro spektaklius ir koncertus rengė Pūnsko ir Seinų apylinkių lietuvių“ (*Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 10, 2006, p. 286). Bet net ir tuose keliuose sakiniuose išsita netiesia arba sąmoningas klaidinimas. Pirmiausia tuo pripažįstama, kad klotimo teatras, kad ir neaprašytas, vis tik iš tikrųjų buvo, antra, jis niekur nedingo ir nesunyko. Yra surinkti faktai, išleistas knygos, kad visos Lietuvos kaimuose vaidinimai vyko ir vyksta iki šiol reguliariai ir pastoviai visais laikais, įvardijami kaimai, sodybų šeimininkai ir vaidinimams vadovavę žmonės, vaidinimų pavadinimai, tikslios datos. Matyt, per klaidą ar per neapsižiūrėjimą tie šaltiniai paminėti ir *Visuotinė lietuvių enciklopedijos* 14 tomo 590 puslapyje (*Liaudies teatro poetika*, 1992; *Lietuvos klotimo teatras*, 1999). Vadinasi, sudarytojams tie kultūros faktai buvo ir yra žinomi. Ir enciklopedijos vadovams (Rimantas Kareckas, Antanas Račas) tokia sudarytojų nemokslinė saviaveikla žinoma („Apie dabartį ir istorinę

sąmonę“, in: *Res Humanitariae*, Klaipėdos universitetas, 2010, p. 15). Ir viskas lyg niekur nieko, ramu.

Kultūros detektyvą atskleidžia *Menotyros* žurnalas straipsniu, kur aiškiai pasakyta, kad „esminis klausimas, kuris šiandien iškyla mūsų teatrologijai – ar iš tikrųjų mes turėjome Liaudies teatrą? Esminė teatro istoriko [turimas omenyje prof. Vytautas Maknys – autoriaus pastaba] paklaida yra Liaudies teatro išskyrimas ar įvardijimas. [...] Siekimas parodyti, jog ir mūsų teatro istorijoje buvo liaudies teatras, iš esmės lieka tik vietiniu patriotizmu“ (Aleksaitė I. „Lietuvių teatro istorija šiandien. Kai kurios metodologinės problemos“, in: *Menotyra*, 4, 2003, p. 3–6). Vadinasi, lietuvių liaudies teatro ištirpinimas iš tautos ir visuotinės informacijos ne klaida, o sąmoningas veiksmas, nes ta pati antitautinės idėjos autorė yra *Visuotinė lietuvių enciklopedijos* mokslo tarybos narė ir teatro straipsnių vyr. redaktorė. Bet reikia nepamiršti, kad *Visuotinė lietuvių enciklopedija* yra valstybinis ir pasaulinis, o ne privatus kultūros informacijos leidinys ir tokią protu nesuvokiamą dezinformaciją būtina ištaisyti. Tokios lėšos sudėtos, o informacija klaidinanti, sąmoningai deformuojama nacionalinė kultūra?

Taigi, nors oficialiai Lietuvos klotimo teatras kaip tautodailės forma arba liaudies teatras „neegzistuoja“, Pūnskas šią vasarą visgi sušaukė visos Lietuvos XXVII-ąją klotimo teatrų krivulę. Įskaitant pasirengimo laikotarpį, tam jauniausiam mūsų laikų judėjimui jau daugiau negu trisdešimt metų. Į šventę, lydimas Pūnsko parapijos klebono, atvyko ir Lietuvos klotimo teatrų draugijos Dvasios vadovas J. E. vyskupas Jonas Kauneckas. Jis ne tik *skanseno* klotime žiūrėjo spektaklius, bet atnašaudamas šv. Mišias Seinų bazilikoje, Smalėnų ir Pūnsko bažnyčiose meldėsi už kultūrinį darbą dirbusius ir dirbančius žmones, pamoksluose skelbė, kad „lietuvių Pūnsko krašte daugiau negu Lietuvoje“. Vyskupas atvažiavo netuščiomis – solidžia asmenine premija parėmė kun. Jono Katelės didįjį prizą.

Nuo pat Klotimo teatrų sąjūdžio pradžios kasmet nemenkesnę premiją kūrybingiausiems teatrams skiria Laukuvos seniūnija. Šiais metais jos įteikti į Pūnską atvyko Laukuvos seniūnas Virgilijus Ačas su ponia. Neretai seniūnijos premijos įteikti atvyksta ir Šilalės rajono meras Jonas Gudauskas. Koks jaudinantis dėmesys kultūrai.

Suvažiavo per tryliką teatrų: du iš Pūnsko krašto ir vienuolika iš Lietuvos... Dvi dienas (birželio 20–21 d.) Pūnsko lietuviškoje sodyboje (*skansene*) vaidino ir šurmuliavo per 250 liaudies vaidintojų, gausybė svečių iš viso Seinų krašto ir Pietų Lietuvos.

Kas yra Pūnsko *skansena*? Tai lietuvių kultūros švietimo įstaiga Pūnske, kurioje surinktas, saugomas ir eksponuojamas pasienio lietuvių materialinis paveldas. Įsikūręs pusės kilometro atstumu į vakarus nuo Pūnsko, kairėje kelio į Seinus pusėje. 1986–1992 m. iš Vaitakiemio perkelta XIX–XX a. lietuviška kaimo sodyba, kurią sudaro penki pastatai: dviejų galų gyvenamasis namas, klotimas (klūnos), tvartas, kamaros ir svirnas. Pastarasis statinys, skirtas grūdams saugoti, surinktas už kūdros, kiek toliau, nes priklausė kitai sodybai. Įrengtos ekspozicijos, eksponuojami kai kurie iš tūkstančių surinktų senųjų ūkio buities įrankių. Gavus Europos Sąjungos paramą, dar naujai pastatyta klėtėlė ir *karčiama*. Pastarajame apie 120 m² ploto pastate veikia amatų centras, kuriame galima išmokyti pinti juostas, austi liaudiškus audinius. Lankytojai gali pasižiūrėti, kaip seniau buvo dirbama: verpiama, audžiama, siuvinėjama, iš popieriaus karpomi karpiniai. Klėtėlė naudojama kaip fondų saugykla.

Eisena Pūnsko gatvėmis – T. Paransevičienė, V. Ačas, R. Balsys, J. Vektorienė

Žiūrovai klotime

Kun. Jono Katelės prizas

Kelias į skanseną

Krivulės svečių sriautas

Tėsinys kitame numeryje

Tylūs pokalbiai su kraštiečiais: mokytojas Feliksas Alimas ir muzika

Elena STANKEVIČIENĖ, Pagėgiai

Su Mokytoju jaučiau su-
sėdame ant Senjorų sofutės
bibliotekoje, abu leidome
ore plazdėti kavos aroma-
tui, lyti pusbalsiu tariamų
monologo žodžių lietuvi, o
atvėrus širdį – šventoms
tylos valandėlėms. Galvo-
jau, kad Mokytoją pažįstu
gerai, nes pažįstu seniai, kelias dešimtis
metų stebiu Jį einantį Pagėgių gatvikėmis
į darbą, į bažnyčią, į kokią renginį... Susitike
pasikalbame, po renginių pavakarojame, o
kartais ir pasivaikštome netyčia susitikę. Ir
šįkart mieliai sutiko pasimatyti, atsakyti į
kelis klausimus. Kalbinau Mokytoją ir vis
ryškiau vėrėsi Jo portretas, pro atminties
šydą vis aiškiau mačiau Mokytojo gyvenimą,
senuosius Pagėgius.

Rudens nuojauta jau čia pat, bobų va-
saros voratinkliai apraizgys galvą, sujauks
mintis, ant paskutiniųjų smilgų suversime
Amžinybės dailininko nuspalvintus la-
pus, versime ir skaičiuosime. Kitą rudenį
lauksime Mokytojo aštuoniasdešimtojo
paveikslėlio.

Žemaitiškas santūrumas, tyli išmintis,
elegancija ir visiškas nesusireikšminimas –
be žodžių vis dar moko mus, buvusius savo
mokinčius Mokytojas. Tylios ir skaidrios Jo
pamokos, tik ar išmoksime, jei jau ir mūsų
rudens voratinkliai draikosi...

Feliksas Alimas – pedagogas, visą gy-
venimą paskyręs muzikai, mokęs vaikus
ir suaugusiuosius muzikos ir jos suvokimo
paslapčių, subūręs Pagėgiuose ne vieną
vaikų chorą ir sėkmingai jiems vadovavęs
kelis dešimtmečius, daininguosius vaikiu-
kus skatinęs atverti sielos gelmes dainai,
skambiai melodijai, idant pasaulis aplink
mus taptų gražesnis, prasingesnis, na, ne
toks buitinis, ne toks primityvus...

**Gerbiamas Mokytojau, kur gimėte,
kada? Papasakokite apie tėviškę.**

Pirmiausiai noriu pasakyti, kad esu labai
labai nelaimingas, nes esu stipriai, net 4
dienomis pasendintas [mokytojas šypsosi].
Mama sakė, kad gimiau per Kūčias, o krikš-
tijo mane per Tris karalius. Krikšto tėvai –
aštuoniolikmetė tėvelio sesuo ir tėvelio
brolis, kuriam tada buvo devyniolika, ar-
kliuku kinkytu vežimaitiu 9 km vežė į
Kulių bažnyčią (Plungės r.), ten tuos kūmus
pasitiko kunigas piktais žodžiais: „Ką sau
sugalvojot, tokiu speigu kūdikį vežioti! No-
rit vaiką susargdyti! Norit numaryti! Jums
kad tik lakstyti!“ – barėsi gerasis klebonėlis.

Iš baimės mano krikšto mama pamiršo ir
tikrą mano gimimo datą, pasendino... Taip
ir užrašė, kad gimiau 1936 m. gruodžio 20 d.
Blidakių kaime, Kulių valsčiuje, Plungės
rajone. Čia gimė ir mano mama, čia gyveno
ir seneliai, mamos tėveliai. Tai buvo labai
kompaktiškas kaimas, troba prie trobos ir,
kiek prisimenu, visi dainuodavo, suaugę –
dirbdami lauko darbus, jaunimas – geguži-
nėse, vakarodami. Tyliais vasaros vakarais
daina skambėdavo toli, aidu sugrįždavo iš
kito kiemo, pritardavo iš trečiojo... Kiekvie-
name kieme augo daug vaikų, jaunimo čia
būta darbštaus, doro, religingo. Juk ir iš
bažnyčios eidavo būriu, su daina, lietuviška
daina... Mano tėviškėje daug upelių, ežerų,
todėl save laikau vandens žmogumi. Visai
netoli tekėjo Alanto upelis, o basakojė vai-
kystė bėgo nuostabiame Reiskių pelkyne.
Ir šiandien be vietinių gyventojų palydos
vaikštinėti po Reiskių pelkęs – nepatartina.
Daug pasakojimų girdėjau apie pragaiščiusius
pelkęs keliautojus, prasmegusius arklus su
visomis kariatomis, ten eiti nedrąsu buvo ir
mums, bet paslaptis visada labai traukia, o
vaikystėj norėjome išbandyti savo drąsą. Su
suaugusiais pelkęs žinovais eidavome span-
guoliauti, tad žinojome daug slaptų takų
takelių. Prisivalgę viškojų (pelkių uoga), ger-
vuogių ir prisiuostę gailių vemdavom, kad
net akys žalios būdavo! Bet pelkęs kvapą ir
augalų, įvairių žolynų aromata jaučiu iki šiol,
vis dažniau jaučiu... O paukštukų klegesys
ir jų dainos pavasariais! Gal tai ir paskatino
mane žengti į muzikos ir garsų pasaulį?

**Kokioje šeimoje gimėte, kas buvo Jūsų
tėveliai?**

Tėveliai buvo ūkininkai, iš savo tėvų
mano tėvas ir jo broliai paveldėjo 60 ha
žemės, mūsų šeimai atiteko 16 ha. Nors dir-
bome žemę, bet mus, savo vaikus, tėvai labai
skatino mokyti. Šeimoje augome keturi
vaikai – sesuo ir trys broliai. Aš – vyriausias,
tad į pradinę Blidakių mokyklą mane vedė
mama, vėliau – jaunesniusius į mokyklą
jau vedžiau aš. Keturių pradinės mokyklos
klasių mokiniai mokėmės vienoje patalpoje,
tad kol mokytojas garsiai aiškino užduotis
trečiokams, mes, pirmokai, dailyrasčio mo-
kėmės tylomis, iš Matijošaičio elementoriaus
„Sakalėlis“ perrašinėdami raides [Stasys
Matijošaitis-Esmaitis, aštuonių dalių „Saka-
lėlio“ knygos (1918–1942), skirtos šešiametei
pradinei mokyklai, autorius – E. S.].

Į mokyklą pradėjau eiti Antrojo pasau-
linio karo metu, jis mano tėviškės neap-
lenkė... Prisimenu, į mokyklą atėjo dirbti

Baigus Kulių vidurinės mokyklos 10 klasių. Feliksas Alimas stovi pirmas iš dešinės.
1953 m.

jaunas mokytojas, ką tik baigęs pedagoginę
mokyklą ir naują pionierių vadovė. Tai jie
jau pirmą dieną greitai mus visus mokinu-
kus „surašė“ į pionierius, o naktį į mokytojo
namus atėję partizanai už šią „iniciatyvą“
įkūrė jam beržinės košės. Kitą dieną mūsų
naujasis mokytojas į mokyklą neatėjo, sako,
dėl to, kad negalėjo ant kėdės atsistoti. Tai
daugiau jo ir nematėm, kadangi be mokyto-
jo mokykla neveikia, mes turėjome žygiuoti
į už 6 km veikusią Šiemulių pradinę mo-
kyklą. Nuo 5 klasės jau mokiausi Kuliuose,
ten tėveliai man išnuomojo kambarį pas
vienišką davatkėlę Barborą. Pragyvenimui
sau kapeikėlę užsidirbdavo žmonėms
verpdama vilnas, linus, o mano tėveliai už
nuomą atsiskaitydavo maistu – lašinukais,
daržovėmis. Gyvendavau pas Barborą tik
žiemos, išaušus pavasariui pasišokinė-
dami, varliaudami, kiekvieną dieną aplin-
kiniais keliais devynis, o tiesiai per laukus
šešis kilometrus ten ir atgal įveikdavome
pėsčiomis. Labai sekėsi matematika, juk
egzaminus laikydavome kiekvienais me-
tais, bet pasirinkimą jau buvau padaręs.
Mama ir jos broliai buvo geri dainininkai,
giedoriai, matyt, tai ir turėjo įtakos mano
būsimai profesijai. Blidakių kaimo daino-
riai, grįždami iš bažnyčios laukymėje, šalia
upeliuko ir miškelio organizuodavo dainų
popietes – dainuodavo žemaitiškai, ilgesin-
gai, su „pratėmis“, garsiai. Vienas dainą
užvesdavo, visi kiti pritardavo ir taip lau-
kais plaukdavo romansai, dramatiškos, su
„žiauraus likimo“ turiniu dainos [mokytojas
šypsosi]. Nereikėjo degtinės, turėjo kaimo
žmogus tada didelę ir jautrią širdį, dainuo-
jant dažnai riedėjo ašara, bet taip buvo tik
atokvėpio valandėlėmis. Tada žmogus daug
ir sunkiai dirbo, tad ir taurelę išlenkdavo
tik po didžiųjų darbų. Kaimas buvo didelis,
kiekvienoj troboje – gausūs vaikų būriai, po
penkis–septynis, tėvams mažiukus reikėjo
išleisti į mokslus, į pasaulį. Prisimenu, per
kaimą buvo vokiečių iškastas griovys, čia
tekėjo visada žalias vanduo, ten visi kaimo
vaikai ir maudydavomės, per pokaitį ar
vidurdienį per saulės įkaitį visi pliki mau-
dėmės ir dainavom, dainavom...

Antrąjį pasaulinį karą prisimenu ge-
rai, bombardavimus Kretingos, Palangos

Iš dešinės – mama Elena Mažeikaitė, Juozas
Domarkas (žymaus Lietuvos dirigento Juozo
Domarko tėvelis), mamos brolis Juozas Mažeika
ir mamos draugė Eugenija. Apie 1930 m.

kryptimi, tėvo kasamą bunkerį, o vėliau ir
vokiečių tankų judėjimą nuo Gargždų. Kai
rusų kariuomenė vijo vokiečius iš Lietuvos,
skraidė rusų bombonešiai, dažnai juos pilo-
tavo lakūnės moterys, bombos krisdavo ir
ant civilių gyventojų namų, kaimų. Praver-
tė tada tėvo bunkeris, o netoliese nukritusi
bomba išrausė gero prūdo dydžio duobę.
Rusų kareiviai apsisotojo ir mūsų kaime,
dažnai užėję prašydavo keptų „kartoškų“
(bulvių). Tėvelis mokėjo rusų kalbą, su karei-
viais susikalbėdavo, tad išvengė smurto
ir namų plėšimo.

Jau aštuntoje klasėje visi gavome šau-
kimus registruotis kariniame komisariate,
dažnai teko nuo Kulių iki Plungės 20 km
važiuoti pakeleivingu transportu – de-
zomatinėmis (kūrenamomis malkomis),
sėdint ant rąstų, nes „politzianitijos“
(politiniai mokymai) vykdavo iki nakties.
Namo grįždavome dažnai pėsčiomis, ži-
noma, dainuojant... Išsekus repertuarui,
traukėme dainas ir apie Čiapajevą, buvo ir
nelabai padorių dainuškų. Visko buvo, bet
kariuomenės pasisekė išvengti. Išgelbėjo
silpnokas regėjimas. Baigęs dešimt klasių
išvažiavau į Klaipėdą – labai norėjau grei-
čiau suaugusiu tapti.

**Ar tėveliai turėjo įtakos Jūsų ateičiai,
profesijos pasirinkimui?**

Ne. Tėvai labai stengėsi, kad mes siek-
tumėm mokslo, o ir šiaip būtume dori
žmonės. Pasižadėjau, kad Klaipėdoje tikrai
pabaigsiu vidurinę mokyklą, tėvai mumis,
vaikais, tikėjo, gerbė mūsų apsisprendimus,
tad aš ir lėčiau „į plačiuosius vandenius“ – į
uostamiestį. Dirbau laivų statykloje, darbi-
ninku, jaučiausi labai suaugęs ir atsakingas
už save, tad vakarais lankiau 1-ąją darbo
jaunimo vidurinę mokyklą (vakarinę, dabar
Vytauto Didžiojo gimnazija, S. Daukanto g.
31, Klaipėda).

Feliksas Alimas

Tėvas – ūkininkas Liudas
Alimas (g. 1904)

Mama Elena (g. 1905) su anūku
Antanėliu, 1985 m.

Klaipėdos muzikos mokyklos studentas,
1955 m.

Prie Muzikos technikumų (S. Šimkaus g. 15,
Klaipėda), 1959 m.

Su žmona Birute Kartenoje. Ką tik sukūrę
šeimą, 1963 m.

Vasario 16-osios akto signatarai

Jurgis Šaulys – nuo „Tėvynės sargo“ iki „Lietuvos aido“

Dainora KANIAVIENĖ, Palanga*Pradžią Nr. 10 (816)***Žano Žako Ruso pėdomis**

Sėkmingai operuodamas politinės minties istorijos, teisės, filosofijos patirtimis ieško būdų, kaip neardyti Lietuvos valstybingumo pagrindų ir teigia, kad, siekiant sujungti teises ir pareigas bei gražinti teisingumą, būtini susitarimai ir įstatymai. Valdymas grindžiamas, pasak jo, bendrąja valia. Nesyk pasigirsta Ž. Ž. Ruso socialinės sutarties teorijos pagrindai. Būtent jais remdamasis J. Šaulys siūlo rasti bendrą visuomenės gerovės vardiklį.

Iškyla dar vienas aktualus publicistikos temų laukas – rūpestis dėl politinio susiskaldymo, kai tautiniai, visuomeniniai, ekonominiai interesai atsiduria antrame plane po individualiųjų, taip paneigiant visuomeninio susitarimo galimybę, kuria remiasi demokratija. Politinis susiskaldymas turi reikšmingų socialinių padarinių: skatina visuomenėje tarpusavio nepasitikėjimą, susvetimėjimą, nuotaikas nukreiptas į priešiško eskalavimą, kovos taktikų, bet ne ekonomikos ar valstybingumo, kūrimą. Piliiečio ir visuomenės konfrontacija yra abipusiai nenaudinga.

J. Šaulys atmeta prievartinę, jėga primestą teisę, tačiau siūlydamas rinktis laisvę kartu uždeda ir apynasrius ipareigojamas nesipriešinti daugumos nuomonei. Pilietybė yra kur kas daugiau negu tautybė, tačiau suderinama. Suvokdamas istorinę Lietuvos multikultūriškumo situaciją, siūlo nenaikinti kultūrinių, tikybinių skirtumų, tačiau iš valstybės piliečių tikisi lojalumo tuomet, kai to reikalauja valstybiniai reikalai. Šiuo požiūriu remiantis galima ir tokia kategorija kaip Lietuvos lenkas, kuris ištikimas savo tautos, kultūros tradicijai, tačiau lojalus valstybei, kurioje gyvena.

Matyti, per intensyvų ir netrumpą laiką parengta daug straipsnių ne tik apie tos dienos problematiką, bet ir gvildenančių istorinius, teisės, politikos, kultūros klausimus, kurie savo aktualumu niekuo nenusileistų ir šiandienos dienraščiams, pavyzdžiui, lietuvių ir lenkų ginčų klausimas istoriniame, teisiniame valstybės politikos kontekste, pilietybės ir tautybės sąsajos, kurios teikia privilegijų ir ipareigoja dirbti, taip pat valstybingumo pamatai, nacionalizmo keliamos grėsmės ir kt. Esama daug intertekstų: skaitytų knygų citatų, aliuzijų, palyginimų, patirčių, kurios leidžia

analizuotiną reiškinių suvokti plačiame Europinės mokslo minties kontekste.

Parašytus straipsnius būtų galima suskirstyti į dvi grupes pagal juose juntamą filosofinį pagrindą, kuriuo motyvuojama pasaulėžiūra. Pirmai grupei priskirtina iš dalies marksizmo, iš dalies pozityvizmo teorijos, kurių laikosi apytiksliai iki pat 1908 m. Tačiau pamažu kovos, pažangos idėja išstumia visuomenės susitarimo idėją, reliatyvizmas. Tuomet galima jausti F. Nyčės (*F. Nietzsche*), Ž. Ž. Ruso filosofines įtakas. Nustojama žavėtis kova ar atstovauti skriaudžiamą socialinį sluoksnį, pradedama mąstyti kitomis kategorijomis. Kova veda į skilimą, sutartis – vienybėn. Parašo ištisą seriją straipsnių, kuriuose išdėsto tokio požiūrio pavojingumą. Atsiranda demokratijos idėja. Atmetamas kraštutinis nacionalizmas. Ieškoma abipusės gerovės, susitarimo. Tačiau konfliktas su aplinka kyla dėl multikultūrinės Lietuvos idėjos, kurią J. Šaulys gausiai tiražavo vėlesnėje publicistikoje. Tai nebuvo populiariu kalbiniu pagrindu atgimstančioje Lietuvoje. O J. Šaulys visomis išgalėmis stengėsi parodyti, kad svarbiausia yra lojalūs piliečiai, nesvarbu, kokios tautybės bebūtų.

Jam būdingas gyvas publicistinis stilius ir kandūs pastebėjimai, drąsus nuomonės išdėstymas, nepaisant, ar ji bus populiari, ar ne. Tiesa, gana dažnai Šaulio mintys persmelkusios politinėmis kairiųjų demokratų idėjomis, tačiau XX a. pirmoje pusėje būti politiškai neutraliu spaudos veikėju buvo praktiškai neįmanoma, nes valstybingumo reikalai gerokai visiems suko galvas. Kuo toliau, tuo labiau ryškėja humanistinės vertybės. Centre atsiduria žmogus, o ne tam tikra idėja. Idėjos yra svarbios tiek religinės, tiek politinės, tačiau tik tiek, kiek jos tarnauja žmonių laisvei ir tarpusavio gerovei kurti.

Patardamas viešai moksleiviams dėl naujo leidinio rengimo, Šaulys išsako XX a. pradžios socialinės tikrovės esmę: „Pradedant laikraštis leisti reikia aiškiai apibrėžti pamatą, ant kurio norima atsistoti, kad patsai laikraštis žinotų, į ką ir kaip turi kalbėti, ir kad skaitytojai iš pačių pradžių tikri būtų, su kuo turį reikalą. [...] Pirmeivių ir klerikalų nebesutaikys, nes juos perskyrė patsai gyvenimas ir kasdien vis labiau skiria; kiekvienas iš jų dviejų turi skirtus idealus, skirtus kelius prie jų – tai du, gali sakyti, atskiru pasauliu, tarp

kurių visuomenės gyvenime koks tik tėra santykis, jog kiek vienas laimi, tiek antrašai pralaimi, ir priešingai. Tokie santykiai dabar yra mūsų visuomenės gyvenime, o ne kitokie, tegali būti ir tarp moksleivijos, kuri, juk ne kita kas yra, kaip tik tos pačios visuomenės vaisius ir ateitis“ (J. Bkm., 1909, p. 2). Atvira požiūri į šią socialinę tikrovę galima atrasti ir kituose straipsniuose.

Nuo 1914 m. iki pat 1917 daugiausia rašo leidiniui „Lietuvos žinios“. Dėmesys – tarptautinių santykių temoms, gausu žinių apie karą. Straipsniai lakoniški, neretai reportažinio tipo, bet esama ir analitinių. Iš jų galima atsekti Šaulio gyvenimo aktualijas: 1915–1918 m. dalyvavo įvairiose konferencijose, kuriose aptarti Lietuvos valstybingumo atkūrimo klausimai. Svarbesnės iš jų vyko 1916-aisiais Lozanoje – Pavergtųjų tautų bei 1917 m. Stokholme – Rusijos bei Amerikos lietuvių konferencijose. Spaudoje iš šių veiklų etapo galima rasti atgarsių. Tiesa, 1916 m. rastas vos vienas, beje, pirmąsyk pasirašytas vardu ir pavarde bei nepamirštant mokslinio laipsnio. Įdomu tai, kad tai bemaž vienintelis straipsnis su bendraautoriais. Dr. J. Šaulys, A. Žmuidzinavičius, S. Kairys leidinyje „Dabartis“ gegužės 20 dienos numerio 1 puslapyje rašė apie Rusijos kitataučių šauksmą.

1917 m. rugsėjo 18–22 d. Vilniuje įvykusioje lietuvių konferencijoje Šaulys išrinktas į Lietuvos Tarybą generaliniu sekretoriumi ir pirmuoju vicepirmininku. Apie šį lietuvių suvažiavimą informuoja „Lietuvos aide“, vėl pasirašydamas savo pamėgtu J. Bekampio slapyvardžiu. Tiesa, vėl just nerimas, kad vidaus problemos, susiskaldymas, asmeniniai nesutarimai, ambicijos sutrukdys siekti svarbiausiojo tikslo – Lietuvos Nepriklausomybės.

1918 m. vasario 16 d. kartu su kitais Tarybos nariais pasirašytas Lietuvos Nepriklausomybės Aktas, apie kurį praneša taip pat „Lietuvos aide“. Tik jau pasirašo tikruoju vardu ir pavarde. Bekampio slapyvardis lieka draudžiamos spaudos istorijos dalimi. Nuo 1918 m. vasario 16 d. daugiausia ėjo diplomato pareigas. Į spaudą grįžta tik retsykiais, sunkesniais Lietuvai momentais, pavyzdžiui, 1924 m. apsiima redaguoti naujai leidžiamas „Klaipėdos žinias“. Bet gi kam kitam būtų buvę galima patikėti redaktoriaus stalą krašte, kuriame tik ką šviežiai (1923 m. sausį) praūžė Klaipėdos krašto gyventojų

sukilimas, inicijuotas Lietuvos vyriausybės ir Lietuvos šaulių sąjungos protestuodamas prieš Versalio sutarties nutarimą valdymo teises suteikti Antantei. Bemaž trejus metus Antantės valstybių vardu Klaipėdą valdė Prancūzijos atstovai. Jurgis Šaulys sėsdamas už redaktoriaus stalo, aiškiai įvardijo būsimą leidinio kryptį: tai Klaipėdos ir visos Lietuvos laikraštis, rengiamas lotynų raidėmis ir literatūrine kalba.

Šaltiniai

Mžgts [Šaulys Jurgis], 1900, „Vaisinga buvo savo veikalais Šveksna...“, in: *Tėvynės sargas*, Nr. 6 / 7, p. 68.

J. Mažagetas [Šaulys Jurgis], 1900, „Šimet švėkšniškiai pradėjo statyti naują murinę bažnyčią...“, in: *Ūkininkas*, Nr. 11, p. 170.

J. Š. Pakeleivis [Jurgis Šaulys], 1902, p. 19–20.

J. Ž-kštis [Šaulys Jurgis], 1902, p. 193–195.

J. Bekampis [Šaulys Jurgis], 1907, „Tvirtos valios žmonės...“, in: *Vilniaus žinios*, Lapkr. 24 (gruod. 7), nr. 202, p. 2–3.

J. Mž. [Šaulys Jurgis], 1903, „Kelios žinios apie mūsų išeivystę ir išeivius“, in: *Varpas*, Nr. 9 / 10, p. 223.

J. Vrp. [Šaulys Jurgis], 1904, „Caro valdžios teikamos reformos“, in: *Varpas*, Nr. 7, p. 97–99.

J. Bekampis [Šaulys Jurgis], 1905, „Mūsų apšvietimo reikalai“, in: *Vilniaus žinios*, kovo 30, nr. 81, p. 1–2.

J. Bkm. [Šaulys Jurgis], 1909, „Prie moksleivių laikraščių pakraipos“, in: *Lietuvos žinios*, lapkr. 21 (gruod. 4), p. 1–2.

J. Bekampis [Šaulys Jurgis], 1914, „Karo aukų šelpimas ir mūsų krašto lenkai“, in: *Lietuvos žinios*, Lapkr. 23 (gruod. 6), p. 1.

J. Bekampis [Šaulys Jurgis], 1915, „Dėlei pastarųjų lietuvių–lenkų kivirčių“, in: *Lietuvos žinios*, Bal. 8 (21), p. 1.

Literatūra

1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai, sud. V. Bukaitė, Vilnius, 2006.

Lietuvių enciklopedija, 1963, t. 29 (36), Bostonas: Mc Griwer.

Lietuvių enciklopedija, 2013, t. 23 (36), Vilnius.

Lietuvių literatūros enciklopedija, 2001, Vilnius.

Lietuviškiųjų slapyvardžiai, 2004, Vilnius.

Kaniaviene D., *Jurgio Šaulio literatūrinė publicistika (1899–1917)*: Baigiamasis magistro darbas. Vadovė prof. dr. R. Bončkutė. Klaipėdos universitetas, 2014.

Truska L., 1996. *Antanas Smetona ir jo laikai*. Vilnius, p. 26–27.

Pabaiga

Tylūs pokalbiai su kraštiečiais: mokytojas Feliksas Alimas ir muzika

Atkelta iš 3 p.

Prisiminkite ir papasakokite apie savo jaunystės, studentavimo metus.

1955 m. baigęs vidurinę įstojau į atkurtą Klaipėdos muzikos mokyklą (Donelaičio g. 8, Klaipėda), kurioje mokiausi ketverius metus.

Mokykla ruošė muzikos pedagogus, mokėmės muzikos teorijos, groti įvairiais instrumentais ir šį savo gyvenimo tarpinį prisimenu kaip vieną laimingiausių – jaunystė! Paika, nerūpestinga ir jau be baimės – praūžė karas, palaidotas didysis tautų vadas Josifas Stalinas, su Nikita Chruščiovu atėjo naujos viltys. Juk šiuo „atšilimo“ laikotarpiu galėjome laisviau ir garsiau kalbėti, jau

nebebijojome, kad išveš... Bendrabučio mokykla neturėjo, tad su draugu iš Kartenos nuomojomės kambarėlius – pradžioje šalia mokyklos, Donelaičio gatvėje, vėliau – prie Dramos teatro, pas vyskupijos ekonoma. Išdykęs buvo šeimininkas, neslėpė savo orientacijos, bet mes ten ištvėrėme vos pusę metų. Vėlėliau mokyklai buvo skirtas bendrabutis – Jūreivystės mokyklos bendrabučio dalis – tad ten gyvenome po 2–3 studentų viename kambaryje. Labai mėgome teatrą, turėjome pažįstamų aktorių, kurie parūpindavo mums pigesnių bilietų, aplankydavome ir premjeras, gėrėjomės aktorių darbais Aleksandro Ostrovskio, Nikolajaus Gogolio, Kazio Sajos, Viljamo Šekspyro pjesėse. Žinoma, vakarus leisdavome

šokiuose – Kultūros namuose publika rinkosi solidi, mums, studentams, panelės buvo jau per „senos“, tad smagiai – *Geležinkeliečių* klube, „Trinyčių“ fabriko kultūros klube, Pedagoginės mokyklos salėje. Kartais organizuodavome ir savo mokykloje šokius – priimdavome „iš miesto“ mergaites. Ko tik studentai neprisigalvodavome! Pasikviečiame bendrakursių mergaičių į restoraną, o ten jūreivukai jas vaišina šampanu, siunčia mūsų staleliui įvairiausių vaišių – mergikės juokiasi, žybsi akikėmis į tuos jūreivukus, o mes ragaujame joms atsiųstą šampaną, kremtam saldainiukus... Visiems gerai – mergaitėms linksma, vyrukai studentai sotūs ir pinigėlių sutaupę! Negirtuokliavome, viskas buvo saikinga ir kuklu – gyvenome kukliai,

linksminomės taip pat, mergaitės alkoholio net neragaudavo – visi buvome suvažiavę iš kaimų, visiems tėvų buvo prisakyta mokytis ir pabaigti mokslus. Muzikos mokslus baigiau 1959 m., tais pačiais metais mokyklai buvo suteiktas Muzikos technikum statusas ir vardas.

Pirmoji darbovietė, kolegos, kaip Jus, naują, jauną ir gražų mokytoją priėmė kaimo bendruomenė, merginos?

Mano pirmoji darbovietė – Kartena (Kretingos r.), vidurinė mokykla ir kaimo kultūros namai. Dirbau mokykloje muzikos mokytoju ir vadovavau kolūkio dūdų orkestrui. Buvau labai paklausus vaikas – kolegės mokytojos ir kaimo merginos rodė didelį dėmesį man, mat tada pedagogo autoritetas kaime buvo labai didelis, mokytojas savo elgesiu ir gyvensena buvo pavyzdys jaunimui, tad ir elgiausi kaip pavyzdingas pilietis. Kultūros namų orkestras per didžiąsias šventes (Naujuosius metus, Gegužės 1-osios šventės, Kovo 8-ąją ir kt.) dirbo daug, dažnai grodavome ir šokių vakaruose iki ryto, o rytą grodami apvaikščiavome visas miestelio sodybas, aplankydavome kolūkio pirmininką, mokytojus kolegas, net kleboną. Sveikindami miestėlenus, linksmindavomės dainuodami, tad vienoje tokių švenčių sutikau ir savąją Birutę. Pašokome, padainavome, palydėjau namo ir prasidėjo mūsų draugystė. O po vienerių metų draugystės – apsisėdėme. Ji dirbo taip pat Kretingos rajone, Salantuose, internatinėje mokykloje felčere, o aš – Kartenoje, taip dvejus metus gyvenome atskirai, matydavomės tik sekmadieniais.

Pagėgių vidurinės mokyklos pedagogai. Feliksas Alimas – viršutinėje eilėje centre. Apie 1980 m.

Pagėgių vidurinė mokykla (Vilniaus g. 3)

Tęsinys kitame numeryje

Lietuvos istorija

Karališkosios insignijos Vilniaus katedroje: nuo atradimo 1931 m. iki slėpimo 1939 m.*

Saulius PODERIS, Vilnius

Pradžia Nr. 9 (815), tęsinys Nr. 10 (816)

Kitu automobiliu važiavo: archeologas-antropologas prof. Mirosław Parafiniuk (Mirosław Parafiniuk). Profesorius su asistentais vežė georadarą. Vilniuje, Lenkijos ambasados pastate, delegacija buvo pasveikinta, ir apgyvendinta viešbutyje senamiestyje. Į katedrą delegaciją palydėjo ambasadorius p. Janušas. Joje laukė kunigas Robertas Šalaševičius, kuris palydėjo iki įėjimo į požemius. Pasak p. Andžėjaus, katedros požemiuose jis buvo pirmą kartą, o pačioje katedroje nebuvo nuo 1957 m.

„Kaip išdėstytos kriptos ir kur ieškoti slėptuvės, pasakojo tėvas. Tačiau katedroje viskas pasikeitė. Atliktos rekonstrukcijos, stovi naujos sienos, gelžbetonio perdanga lubose. Neaišku, koks buvo pirminis grindų paviršius, kokiame aukštyje. Prof. Parafiniukas pastatė georadarą, kurio ekrane matėsi perstatymai. Kada? Sunku ką pasakyti. Turime nedaug laiko, tik naktį ir kitos dienos rytą. Ponja Kalamajska vaikšto, žiūri ir nieko nešneka...“

[...] Einame ieškoti žvakidės. Dideles grotas mums atveria kun. Robertas, užlipame į palėpę ir matome – nėra statybinio gruzo palėpėje. Ant kophlyčių skliautų uždėta mineralinė vata, pritvirtinta metaliniu tinklu. Žvakidės nėra nei žymės¹. Tuščia ir ten, kur turėjo būti krepšys su auksiniais rubliais. Išblaškytas zvimbesio ausinėse archeologas Olafas išjungia metalo iešklį. Darome keletą nuotraukų. Ponja profesorė daugiau nieko nešneka. Nėra ką komentuoti. [...] pusiaunaktį baigėme darbą, ir einame į viešbutį. Tapo aišku, kad Barboros grandinės nerasime. Anksti ryte supakavome daiktus ir išvykome.“ – teigė A. Malyško. Pav. 12.

12 pav. Kun. Robertas Šalaševičius su B. Radvilaitės insignijų paieškos geradariu, 2009 m.

Iš A. Malyško gautą informaciją skrupulingai sutikrinau su savo turimais duomenimis apie tarpukario katedros tyrimus. Vis labiau gilinantis į turimus duomenis, lyginant juos, tapo aišku, jog Lenkijos delegacija, nepakankamai išigilinusi į tiriamą medžiagą ir objektą, paslėptų vertybių ieškojo ne toje vietoje. 2013 m. lapkričio mėnesį dar kartą detalai apžiūrėjau katedros rūsius ir spėjamas slėptuvių vietas. Apie gautus duomenis iš A. Malyško, Lenkijos delegacijos paieškas katedroje, spėjamas B. Radvilaitės insignijų ir žvakidės slėptuvių vietas (saugumo sumetimais tiksliai nenurodant spėjamų slėptuvių vietų, tik informuojant apie jas) 2014 m. pavasarį informavau arkivyskupą metropolitą Gintarą Grušą, Kultūros paveldo departamento direktorę Dianą Varnaitę bei bažnytinio paveldo muziejaus direktorę Sigitą Maslauskaitę.

Pabaiga

¹ Galima žvakidės slėptuvės vieta, kaip ir B. Radvilaitės insignijų slėptuvės vieta, yra nustatyta straipsnio autoriaus. Remiantis turimais duomenimis, yra didelė tikimybė, jog šios vertybės iki šiol tebėra šiose slėptuvėse. Saugumo sumetimais straipsnyje pateikiama tik fragmentinė informacija apie turimą detalią informaciją ir slėptuvių lokalizaciją.

* Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato direktijos organizuotoje konferencijoje „Naujausi archeologiniai tyrimai Vilniaus pilių teritorijoje ir greta jos“ (2015 m. gegužės 21 d.) skaitytas pranešimas.

Lietuvos bažnyčios istorija

Prelatas Edmundas Putrimas aplankė tėvoniją

Raimondas GUOBIS, kraštotyrininkas, muziejininkas, Svėdasai

Giminės lizde, savo senelio Juozapo Putrimo gimtajame Vilkabrukių kaime, pačiame Anykščių rajono pakraštyje, lankėsi Pasaulio lietuvių bendruomenės išeivijoje ganytojas prelatas Edmundas Putrimas. Jis dalyvavo sekmadienio pamaldose Vyžuonų bažnyčioje, po to bendravo su kraštiečiais, lankė kultūrinės, istorinės tėvonijos vietas.

Sekmadienis Vyžuonų Šv. Jurgio bažnyčioje buvo ypatingas – šv. Mišių šventimui kartu su vietiniu klebonu Eugenijumi Stoleronka vadovavo Pasaulio lietuvių bendruomenės išeivijoje dvasinis ganytojas prelatas Edmundas Putrimas, atvykęs iš Toronto. Žmonių susirinko daugiau nei įprasta, maloniai nuteikė puikiai giedantis bažnyčios choras, vadovaujamas Žydrūnės Smalstienės. Pamoksle svečias pažymėjo, kad sugrįžimai į tėvų, senelių žemę, ypač pirmą kartą, visuomet malonūs, kad ypatinga laimė šiandien lankytis tėvonijos parapijoje, melstis toje bažnyčioje, kur per amžius protėviai meldėsi, matyti žmones tos bendruomenės, kurioje ir jie gyveno. Prisiminė savo senelį Juozą Putrimą, kuris XX a. pradžioje išvyko į Jungtines Amerikos Valstijas laimės ieškoti, prasigyvenęs sugrįžo į Lietuvą, o štai prelato tėvas Mindaugas, besitraukdamas nuo šalį vėl okupuojančių sovietų, taip pat pateko į svetingąją ir išganingąją Ameriką, apsigyveno Kanadoje. Kalbėjo apie nuolatos žmogų lydintį pasirinkimą – kur ir kaip gyventi, išlaikyti savo tautiškumą, tikėjimą, papročius ar jų netekti. Garbus svečias padėkojo už šią likimo dovaną sugrįžti į senelių žemę ir pažadėjo kiek įmanoma dažniau čia apsilankyti.

Prelatas susipažino su bažnyčios, miestelio bei parapijos istorija, įdomybėmis: stebino dar Vytauto Didžiojo laikais statyta bažnyčia, pagoniškojo žalčio Vyžo legenda, akmeninės jo galvos siluetas šventovės sienoje, miestelio žavesys, senasis dvaras, Algirdo Indrašiaus skulptūrų sodas, Rašytojų kalnelis. Su bendrakeleiviais užsuko į Vyžuonų kapines, kur pasimeldė už savo

protėvius, pokario partizanus ir visus čia besiilsinčiuosius. Senuoju keliu per Kuniškius, stabtelėjus prie senojo malūno ir dar nuo tarpukario tebestovinčio tilto, atvyko į savo giminės lizdą – Vilkabrukių kaimą. Senojo kaimo likučiais – buvusią Putrimų dviejų galų gryčia, penkiakamienę liepą – pasigėrėjęs atvyko į vaišingų giminaičių Onos ir Juozo Putrimų sodybą. Čia jį pasitiko šeimininkė Ona Putrimienė, gausi jos šeima, pulkas giminaičių, šiandienos kaimo gyventojų, tarp kurių palaimingai šypsojosi 94-ųjų metų senolė Janė Prievelienė. Kiekvienam širdingai paspaudęs ranką, susipažinęs išklause sveikinimo žodžių ir buvo apdovanotas dideliu šventos lietuviškos duonos kepalu. Daugelis net ir ašarą braukė, pratarė, kad susitikti giminaitį Edmundą buvo jų svajonė. Seklyčioje susėdus, užkandus prelatas E. Putrimas trumpai nupasakojo savo šeimos gyvenimo odiseją – apie tėvų kelionę iš DP stovyklų Vokietijoje į Kanadą, kūrimąsi Toronte, apie savo brolių Joną, kuris daug padėjo deramomis apsaugos sistemomis aprūpinant tik susikūrusios nepriklausomos

Lietuvos Parlamentą ir kitas svarbias įstaigas, apie savo pašaukimą, studijas Romoje, apie tapsmą anykštėno, iš Troškūnų parapijos kilusio vyskupo Pauliaus Baltakio ipėdiniu. Pajuokavo, kad jau vienuolika metų gyvenęs „čigonišką“ gyvenimą – kasmet apie keturis mėnesius praleidžia orlaiviuose, kelionėse po visame pasaulyje išsibarsčiusias lietuvių bendruomenes. Pastebėjo, kad kur mes bebūtume, turime išlikti lietuviais ir savo tapatybę saugoti. Giminės ir sodiečiai šiek tiek pakalbėjo apie artimuosius, apie sovietmečio ir dabartinį Vilkabrukių kaimą, apylinkių gyvenimą, ūkį ir nuotaiką plazdėjo tik džiaugsmu ir viltimi, ypač matant šviesius taip gausiai susirinkusių jaunuolių veidus. Truputį daugiau nei valandą pabuvęs prelatas E. Putrimas išskubėjo į Šiluvą krikštyti garsiojo krepšininko Jono Valančiūno ir jo žmonos Eglės pirmagimio. „Aš juos sutuokiau, o dabar, kaip ir žadėjau, jų sūnelį Joną pakrikštysiu“, – tarsi dėl tokios trumpos viešnagės atsiprašinėdamas į automobilį įsėdo garbus svečias.

Susitikti su garbiu svečiu susirinko beveik visi Vilkabrukių kaimo gyventojai ir didelis būrys giminaičių. Raimondo Guobio nuotr.

Reportažas

Kas naujo, Hamburgo lietuviai?

Evelina KISLYCH, Vokietija

Š. m. spalio 23 d. Lietuvių katalikų sielovadoje Hamburge, kaip ir kasmet, įvyko čia gyvenančių lietuvių bendruomenės ataskaitinis-rinkiminis susirinkimas. Jo metu buvo aptarti ne tik aktualūs Hamburgo lietuviams klausimai, susiję su tolimesne bendruomenės veikla ir čia gyvenančių lietuvių ateities perspektyvomis, bet ir renkama nauja Hamburgo lietuvių bendruomenės valdyba.

Lyginat su 2014-aisiais, šiemet į Hamburgo lietuvių bendruomenės (toliau – HLB) organizuojamą metinį susirinkimą atvyko kiek daugiau bendruomenės narių ir svečių.

Už pilietybės išsaugojimą

Į susirinkimą atvyko ir lietuvių su naujausia Pasaulio lietuvių bendruomenės (toliau – PLB) veikla supažindino dar šių metų vasarą (liepos 17 d.) PLB pirmininke išrinkta Dalia Henkė. Pranešimo metu D. Henkė palietė pilietybės išsaugojimo klausimą. Ji informavo, jog 2015 m. rugpjūčio 19 d. LR Vyriausybė priėmė sprendimą sutikti su Teisingumo ministerijos siūlymu pritarti Seimo narių iniciatyvai 2016 m. spalio 9 d. surengti privalomąjį referendumą dėl LR Konstitucijos 12 str. pakeitimo. Pirmininkės teigimu, PLB pasisako už pilietybės išsaugojimą, tačiau nepritaria norimam organizuoti referendumui. D. Henkė įvardijo tris konkrečias to priežastis: elektroninio balsavimo nebuvimą, nevieningą politikų poziciją šiuo klausimu ir griežtą Referendumo įstatymą. Pirmininkės teigimu, pilietybės išsaugojimo klausimas atitinka Konstitucijos 12 str. minimus „atskirus atvejus“, todėl referendumo tam nereiktu, reikėtų tik papildyti Pilietybės įstatymą.

Nauja HLB valdyba

Susirinkimo metu buvo aptarta dešimt darbotvarkės klausimų. Kadangi bendruomenės susirinkime negalėjo dalyvauti jos pirmininkė Viktorija Ibragimova-Jimenes

Naujai išrinkta Hamburgo lietuvių bendruomenės valdyba (iš kairės): pirmininkė Lina Jahn, Loretis Bieliauskas, Akvilė Kalinaitė, Algirdas Šochas, Evelina Kislych, Kristina Ūsaitė, Ieva Kudirkaitė. Nuotr. iš Hamburgo lietuvių bendruomenės archyvo

Aquilera, 2014–2015 m. svarbiausius įvykius aptarė aktyviosios bendruomenės atstovės – išdininkė Kristina Ūsaitė bei HLB atstovė viešiesiems ryšiams Lina Jahn. Bendruomenės nariai džiaugėsi, kad šio susirinkimo metu ypač sklandžiai išrinkta naujoji valdyba, kurioje netrūksta ir aktyvaus bei energingo jaunimo. Nuo 2015 m. spalio 23-osios darbą pradėjo aštuoni HLB valdybos nariai: Lina Jahn, Kristina Ūsaitė, Akvilė Kalinaitė, Ieva Kudirkaitė, Loretis Bieliauskas, Evelina Kislych, Algirdas Šochas ir Saulė Tjards.

Džiaugsmas dėl išrinktos pirmininkės

Po ilgų naujosios valdybos pasisakymų, bendruomenės pirmininke vienbalsiai buvo išrinkta aktyvioji Lina Jahn, ne per vienerius metus tapusi HLB branduoliu, jungiančiu Hamburge gyvenančius

Hamburgo lietuviams buvo nemokamai dalijamas Vokietijos lietuvių bendruomenės valdybos leidinys „Informacijos“, Nr. 3 (556), 2015 m. rugsėjis (red. Agnė Ručytė). Evelinos Kislych nuotr.

lietuvių. L. Jahn šis darbas nėra svetimas – HLB ji pirmininkavo dar prieš penkerius metus. Tačiau nepaisant to, ji nepamiršo ir savanoriškai nuolat buria, organizuoja, informuoja ir vis stengiasi sujungti draugėn Hamburge gyvenančius lietuvių. Visi valdybos nariai vienareikšmiškai pritarė L. Jahn paskyrimui HLB bendruomenės pirmininke – šis žmogus yra labiausiai vertas ir labiausiai tinkamas šioms pareigoms eiti.

Naujai išrinkta Hamburgo bendruomenės valdyba informuoja, kad artimiausias Hamburgo bendruomenės organizuojamas renginys bus skirtas vaikams – 2015 m. planuojama rengti ir įgyvendinti tradicinį renginį „Kalėdinė eglutė“. Taip pat šiuo metu derinami ir aptariami šv. Mišių Hamburge, kurių metu planuojama į Vokietiją pakviesti puikiai pažįstamą Lietuvos kunigą br. Gediminą Numgaudį, OFM, organizavimo darbai. Naujienas sekite HLB tinklapyje – <http://hamburgas.vlbe.org/>.

Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijoje 1939–1944 metais

Antanas PANAVALAS, buvęs Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos moksleivis

Pradžia Nr. 9 (815), tęsinys Nr. 10 (816)

Tuo metu pagal amžių jis buvo vienas iš vyriausių mokytojų, nes buvo žinoma, kad tarp gimnazijos mokytojų yra buvusių jo mokinių.

Mokytojas Vilniuje buvo naujokas, nes tik ką buvo atvykęs iš Panevėžio ir dar sunkiu karo metu. Nors karo veiksmai buvo toli, bet rūpesčiai buvo nuolatiniai palydovai. Eilės parduotuvėse, kortelių sistema, kiti būtiniai nepatogumai slėgė mokytoją.

Buitiniuose reikaluose mokytojui, pagal išgales, padėjo tvarkytis piešimo mokytoja Sofija Urbonavičiūtė. Ji Vilniuje gimusi ir augusi, čia baigusi gimnaziją, pasireiškusi kaip menininkė, studijavusi Paryžiuje, dėstė gimnazijoje piešimą. Jos pamokos tapo išimtinios tuo, kad ji mokinius supažindino su meno istorija. Ji buvo ne tik graži savo išvaizda, bet ir jautri, dėmesinga, pasiruošusi kitiems padėti.

Gimnazijoje nebuvo jokių iškilmingų minėjimų, susirinkimų, šokių vakarų. Tačiau tuo metu ne tai buvo svarbiausia. Visi mokiniai prisiminė direktoriaus daug kartų kartotus žodžius, kad mums reikia džiaugtis galint tokiu laiku mokytis. Tais metais džiaugėmės Kalėdų atostogomis. Važiuoti teko nelengvai, bet nuvažiavus buvo gera. Kaimas tada buvo tartum ramybės oazė.

Po Naujųjų metų šaltis dar gerokai spaudė. Vieną šaltą dieną, po pamokų, eidami pro Katedros aikštę pamatėme vokiečių kareivį, lipdantį iš šlapio sniego žirgus. Šlapias sniegas greit sušaldavo į ledą ir lipdomos skulptūros dalys suspindėdavo saulės šviesoje. Skulptorius, įvilktas ir kario milinė, dirbo sparčiai. Kitą dieną jau buvo aišku, kad keturi žirgai traukia antikinio karžygio karinį vežimą. Tokios skulptūrinės kompozicijos puošdavo triumfo arkas.

Laukėme pavasario. Jis buvo labai liūdnas. Kovo 23 d. rusų lėktuvai numetė bombas į Vilniaus senamiestį. Žuvo žmonės, sugriauti namai.

Liūdnai baigėsi mokslo metai.

1942–1943 mokslo metai

1942-rų metų rudenį mokslo metai prasidėjo be staigmenų, lyg ir nusistovėjusia tvarka. Ta pati gimnazija, nežymūs pasikeitimai tarp mokytojų, o ir mes tapome šeštos klasės gimnazistais, priskirtais prie vyresnių klasių grupės.

Klasės auklėtojas – vokiečių kalbos mokytojas Siskinas, mums iki tol nepažįstamas, nors kadaise matytas. Prieš keletą metų jis kaip studentas-praktikantas lankėsi mūsų klasėje, parodomoje pamokoje.

Vokiečių kalbos tuo metu turėjome po šešias pamokas per savaitę. Dainavimų, prie kurių mes buvome įpratę, prie šio mokytojo nebuvo. Tačiau buvo aiškus mokytojo polinkis į poeziją ar tiesiog eiliavimą. Aiškindamas gramatikos taisykles jis kartais netikėtai įterpdavo eiliuotus posmus. Taip pat stengėsi mus supažindinti su vokiečių poezijos grožiu.

Šis mokytojas išliko atmintyje daugiau kaip klasės auklėtojas. Per auklėjimui skirtus pokalbius jis aiškino mums, į kokį svarbų gyvenimo laikotarpį mes įjengiam. Jau netaip toli brandos egzaminai, taigi metas susirūpinti savo ateitimi, ruoštis gyvenimo iššūkiams. Todėl reikia ugdyti charakterį, apvaldant jausmus ir stiprinant valią.

Pradžioje auklėtojas pavedė mokiniams parašyti referatą apie valios stiprinimą, tačiau jų pastangos buvo per silpnos. Tada auklėtojas ta tema pats parašė ir perskaitė referatą, kuriame citavo mums žinomų ir nežinomų mokslininkų pasisakymus. Mes tada supratom, kad norint ką nors parašyti, reikėtų pirma apie tai paskaityti.

Mokytojas Henrikas Jonaitis gimnazijoje atsirado kartu su kitais mokytojais, atvykusiais į Vilnių iš laisvosios Lietuvos. Dėstė jis aukštesnėse klasėse, todėl jį matydavome tik per pertraukas. Eidamas į pamoką jis nešdavosi tik klasės žurnalą. Iš vyresniųjų draugų pasakojimų žinojome, jog šis mokytojas dėsto gerai, aiškina suprantamai, klausinėdamas nesuprasta, tik atsakymą atitinkamai įvertina reikiamu pažymiu.

Susitikimo su mokytoju Jonaičiu laukėme su viltimi ir nerimu, nes ne visi jautėmės tin-

kamai pasiruošę. Dėl to buvo ir objektyvių priežasčių: keitėsi mokytojai, vėluodavo klasių komplektavimas ir daugybė kitų to meto sunkumų lėmė spragų susidarymą mokymo procese. Labiausiai tai pasijuto matematikoje, nes praleistos pamokos žemesnėse klasėse sukeldavo netikėtų sunkumų aukštesnėse.

Mokytojas Jonaitis jautė klasės nevienodą lygį, tačiau negalėjo lygiuotis pagal silpnesnius, nes nustatytą kursą reikėjo išdėstyti laiku. Tuo metu vadovėlių nebuvo, o jų labai reikėjo. Ir čia mums pasisekė. Po Naujųjų metų buvo išleistos logaritmų lentelės su matematinėmis formulėmis. Ne vadovėlis, bet tai buvo tartum gelbėjimosi ratas, padėjęs ištrūkti iš keblios padėties. Mokytojas gerai išaiškino, kaip lentelėmis naudotis, o visa klasė tartum atsistojo prie vienos starto linijos, žengdama link naujų užduočių. Mokytojas kartais patikrindavo mokinių žinias klasės rašto darbais. Tuo tikslu jis paruošdavo skirtingas užduotis mažuose lapeliuose, išdalydavo mokiniams, ir nereikėdavo sekti, ar kas nenusirašo.

Mokytojas Jonaitis mūsų klasėje šalia matematikos dar turėjo fizikos ir chemijos pamokų. Per fizikos pamokas pademonstruodavo mokomųjų laboratorinių prietaisų veikimą.

Šalia savo tiesioginių pareigų mokytojas dar nuveikė nemažai papildomų darbų. Sunkiais karo laikais jis rūpinosi malkomis. Vasaras praleisdavo miškuose ruošdamas medieną kartu su mokiniais. Dirbo ten, kur sunkiausia, kartu prižiūrėjo mokinius, kad jie prisilaikytų saugaus darbo taisyklių.

Kartu su mokytoju darbavosi ir jo žmona, mokytoja Albina Skrebutėnaitė-Jonaitienė. Ji ne tik gimnazijoje buvo žinoma kaip gera mokytoja ir auklėtoja, bet ir miško darbuose, kartu su mokytoja Sofija Urbonavičiūte rūpinosi moksleivių maitinimu.

Mokytojų Jonaičių šeima, patyrusi daug sunkumų karo metais, sugebėjo įnešti svarų indėlį ne tik į gimnazijos šviečiamąjį darbą, bet ir atlikti daugybę svarbių darbų, tuo metu labai reikalingų, o vėliau užmirštų.

Dar neužgesus karo gaisrui mokytojas Jonaitis ėmėsi vadovauti gimnazijai, tapdamas direktoriumi. Tačiau šias pareigas teėjo vos vienerius metus, nes jį pakvietė dėstyti universitete. Čia jis sėkmingai darbavosi visą likusį gyvenimą. Jo aštuoniasdešimtmečio proga Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje buvo surengta paroda, kurioje apžvelgtas garbingas profesoriaus gyvenimo kelias.

Lotynų kalbos mokytojas Jonas Sokolovas atskleidėdavo antikos išminčių vardus ir jų kūrinius. Visa tai būdavo įdomu. Tačiau gramatikos sudėtingumas baugino. Mokytojas to neslėpė. Rašydamas lentoje taisykles, kai kurias sudėtingesnes kalbos dalių formas pavaizdavo apsuptas gyvatės, nuodingo šliužo, kurio reikia saugotis, dėl to reikia būti budriam. Nesisaugosi, pražiopsosi, panaudosis ne vietoje arba nepanaudosis ten, kur reikia, gali nukentėti. Mokytojas per pamoką prirašydavo pilną lentą taisyklių mintinai, nesinaudodamas jokiais užrašais. Mums taip pat patardavo mokytis mintinai, deja, ne visi tokiu patarimu pasinaudodavo.

Vyresnėse klasėse tikybą dėstė kun. Ed. Basys, lenkų laikais baigęs Vytauto Didžiojo gimnaziją. Jo pamokos nebuvo sunkios, nes Bažnyčios istorijos klausėmės dėmesingai. Kun. Ed. Basys buvo nukentėjęs nuo bombardavimo, kai jo butas prie Šv. Mikalojaus bažnyčios apgriuvo. Tik laimingo atsitiktinumo dėka jis išliko gyvas, nes kaimyninių butų gyventojai žuvo. Kapelionas, kaip ir klasės auklėtojas, primindavo mums, į kokį svarbų ir atsakingą gyvenimo laikotarpį įjengėme.

Lietuvių kalbos mokytojas Račinskas, geras mūsų pažįstamas iš ankstyvesnių metų, taip pat priminė, kad metas mums pradėti savarankiškai mąstyti. Diktantų ir atpasakojimų laikai baigėsi, reikia pradėti rašyti laisvomis temomis. Pradžioje atrodė, kad tai bus įdomu, nesitikėjo, kad bus nelengva. Pirmoji tema buvo „Keliai ir krašto gerovė“. Atrodė, kad lyg ir paprasta tema, bet ėjosi sunkiai. Mokytojas, peržvelgęs rašinius nieko nepagyrė ir nepeikė, tik pasakė, kad rašysim iš naujo ir užrašė lentoje tą patį temos pavadinimą.

Bendrabutyje gyvenę septintos klasės mokiniai, 1943–1944 m. Viršuje (iš kairės) – Juozas Luneckas, Algimantas Čaplinskas, Alfonsas Mileišis. Vidurinėje eilėje (iš kairės) – Jonas Černius, Petras Jankauskas, Antanas Panavas, Vaclovas Bujnauskas, Stasys Gruzdis. Žemiau (iš kairės) – Feliksas Svirnelis, Zenonas Prašmutas, Stasys Zadarackas. Nuotr. iš Antano Panavo asmeninio archyvo

Sulig Velykų atostogomis pasibaigę 1943–1944 mokslo metai

1943-čių metų rudenį kraustymasis įvyko greitai. Gimnazijos kieme sukinėjosi vokiečių sanitarinės tarnybos kariškiai. Į sunkvežimius buvo kraunamos sukapotų suolų nuolaužos, nes visi suolai gimnazijai skirtose patalpose netilpo. Gelbėta viskas, ką galima buvo išgelbėti, bet visa bėda buvo patalpų trūkumas, kur visa tai padėti. Dar ne taip seniai čia atsikraustyta, dar biblioteka galutinai nesutvarkyta ir štai vėl kraustymasis. Tačiau sentimentams tuo metu nebuvo laiko. Direktorius K. Trukanas su jam būdingu ramumu ir tvirta laikysena tartum rodė pavyzdį, kaip reikia elgtis iškilus sunkumams. Jis vadovavo persikraustymui ramiai, be panikos, visur pribūdamas, laiku duodamas nurodymus.

Gimnazija buvo perkraustyta į Pamėnkalnio gatvę (Uosto g.). Patalpos, skirtos gimnazijai, buvo trečiame, viršutiniame namo aukšte. Klasių išdėstymas abipus siauro koridoriaus, menkai apšviesto antirne šviesa, darė slegiantį įspūdį. Mokytis teko dviem pamainom, žemesnėms klasėms pirmoje dienos pusėje, o aukštesnėms – antroje.

Moksleivių skaičius aukštesnėse klasėse tolydžio mažėjo. Iš mūsų buvusių dviejų paralelinių šeštųjų klasių susidarė viena septinta. Jau anksčiau direktoriaus buvome nuteikti, kad esame laimingi, jog tokiu laikotarpiu galime mokytis. Jis ragino protingai tuo pasinaudoti. Septintoje klasėje jau jis dėstė visuotinę istoriją, todėl jo pamokų laukėme. Žinojome, jog mūsų direktorius yra filosofijos daktaras, o iš vyresnių draugų girdėjome apie jo įdomų dėstymo būdą.

Direktorius į klasę atsinešdavo tik tai klasės žurnalą ir, kai reikėdavo, žemėlapi. Pasakodavo viską iš atminties, dažniausiai vaikščiodamas klasėje, tartum su mokiniais kalbėdamasis. Istorijos mokslas, jo teigimu, gali padėti žmonėms geriau pažinti tiesą. Tiesos pažinimo šaltiniais jis nurodė eksperimentą, autoritetą ir proto evidenciją. Eksperimentais leidžia tiesiogiai patirti tiesą, pavyzdžiui, priartėję prie ugnies išitikiname, kad ji karšta, o pridėję ranką prie ledo pajaučiame jo šaltumą. Autoritetu remiamasi, tikima. Proto evidencija leidžia daryti prielaidas išprotavimo keliu, pvz., niekas nenešė prie šimto akmenų kito šimto, norėdamas įrodyti, kad iš viso bus du šimtai.

Pateikdamas istorinius faktus, jis, mūsų supratimo ribose, juos analizudavo, stengėsi išaiškinti tuometinių įvykių priežastis ir pasekmes. Jo plati erudicija ir atmintis kartais stebindavo mus, todėl drąsnesnėji moksleiviai išdrįsdavo paklausti, kaip jis taip viską atsimena. Direktorius kukliai at-

sakydavo, kad datas geriausia pakartoti prieš miegą, tada jos geriausia atmintyje užsifiksuoja. Kas dėl žinojimo, tai jis vaizdingai sugretino degtukų dėžutės aukštį su gimnazijos pastato aukščiu, kaip žmonijos žinojimo santykį su nežinojimu. Jis nesididžiuodavo savo aukštu moksliniu laipsniu, žiniomis, atmintimi. Savo nuomonę reikšdavo atsargiai įvertindamas istorinį asmenį ar laikotarpį, visapusiškai išnagrinėdavo aplinkybes, turėjusias įtakos asmens poelgiui ar įvykių eigai. Direktorius per savo pamokas stengėsi mokiniams įdiegti tiesos ieškojimo būtinumą. Ir tai buvo paskutiniai metai direktoriaus dr. Kazimiero Trukano gyvenime, kada jis galėjo laisvai reikšti savo mintis, o mes, jo mokiniai, jas girdėti.

Artėjant prie Lietuvos frontui mokslo metai gimnazijoje buvo sutrumpinti. Jie truko iki Velykų atostogų. Tada daugelis galvojo, kaip pasiegti: trauktis ar pasilikti. Ir vienu ir kitu atveju laukė netikrumas, o gal ir rizika.

Direktorius dr. Kazimieras Trukanas po karo grįžo į Klaipėdą ir čia pradėjo mokytojauti. Deja, neilgai. Greit buvo areštuotas, nuteistas ir išvežtas į Šiaurės Uralo lagerius. Grįžo nusilpęs. Sunkiai įsidarbino bibliotekoje. Mirė 1957-tais metais.

Iš dėstomų dalykų septintoje klasėje prisidėjo nauja disciplina – filosofijos pradmėnys. Ji buvo dėstoma septintoje ir aštuntoje klasėse. Septintos klasės kursas buvo vadinamas psichologija, o aštuntos – logika. Šiuos mums nežinomus ir negirdėtus mokslus dėstė lotynų kalbos mokytojas J. Sokolovas, su kuriuo mes buvome gerai pažįstami nuo ketvirtos klasės. Gerai žinojome mokytojo reiklumą. Matėme ir jautėme jo pastangas perduoti mokiniams žmonijos „atsiektas“ vertybes, taip pat ir jo nusivylimus dėl nepakankamo klausytojų dėmesio.

Mokytojas Jonas Sokolovas, kaip klasikinės filologijos specialistas, atvyko į Lietuvą iš Rusijos po Pirmojo pasaulinio karo ir mokytojavo Panevėžyje. Apie jį nemažai rašyta jo buvusių mokinių prisiminimuose. Be to, po Atgimimo buvo išleista jo paties parašyta atsiminimų knyga. Apie mokytojavimą Vilniuje jis atsiliepė teigiamai, netgi pažymėjo, kad tarp jo buvusių mokinių buvo ir vėliau žinomų asmenybių.

Mokytojas lotynų kalbos gramatikos taisykles išreiškėdavo filosofų sentencijomis arba, kaip jis pats sakydavo, valdiškais sakiniais. Šiuos sakinius visi turėjo žinoti. Jei kas užmiršdavo, būdavo „apkaltintas“ valdiško turto iššvaistymu ir baudžiamas dvejetu. O dvejetą ištaisyti nebuvo lengva.

Dar šeštoje klasėje mokytojas išmokė mus giedoti studentų himną „Gaudeamus“. Buvo kiek netikėta, kai mokytojas atvirai pareiškė, jog šio himno žodžiai yra sukurti vėlesniais laikais ir neatspindi lotynų kalbos estetikos savybių, būdingų antikinei poezijai. Tačiau tarp akademinio jaunimo yra paplitęs, tapęs tradiciniu kūriniu jų šventėse bei iškilmėse ir iki šiol giedamas.

Tikrąjį poezijos grožį, išreikštą lotynų kalba, mokytojas nurodė „Eneidoje“, kur pavaizduota audra jūroje. Čia vėjų siautėjimas ir jų sukeltų bangų naikinamoji galia išreikšta žodžiais, kuriuose balsių ir priebalsių deriniai išryškina stichijos siautėjimą. Kai mes klausėme mokytojo, ar poetui pavykdavo taip sueiliuoti spontaniškai, ar tai būdavo tik didelių pastangų rezultatas, jis tiesiogiai negalėjo atsakyti, nes tai neįmanoma. Jis tik pasakydavo, kad „Eneidoje“ tokių vietų yra ir daugiau.

Septintoje klasėje daugiausia pamokų turėjo mokytojas Jonaitis. Beveik kasdien su juo susitikdavome. Pripratome prie jo dėstymo, atidžiai klausydamame jo aiškinimų. Ypač įdomios buvo trigonometrijos pamokos, susidūrėme su uždaviniais, turinčiais praktinės reikšmės. Atrodė, kad ir mūsų buvusios spragos išsilygino. Džiaugėmės mokytoju.

Tačiau laikai buvo neramūs. Jautėme, kad mūsų mokymasis artėja prie pabaigos. Tais metais Velykos buvo vėlyvos, balandžio pabaigoje. Su Velykų atostogomis baigėsi ir mokslo metai.

Tarytum meteorai praskriejo atgimstančios Lietuvos padange...

Skiriama Jono Yčo 135-mečiui, Martyno Yčo 130-mečiui

Prof. dr. Jonas ANIČAS, Vilnius

Pradžia Nr. 9 (815), tęsinys Nr. 10 (816)

Iš Lietuvos gubernijų į Dūmą buvo išrinkti M. Yčas, Pranas Keinis, Mykolas Januškevičius, Feliksas Račkauskas, kun. Juozas Laukaitis, žydų atstovas Naftalis Fridmanas, rusų dvarininkas Ilarionas Vasilčikovas. Išskirtinis vaidmuo teko tautinių aspiracijų kupinai Martyno Yčo asmenybei. Aukštas Valstybės dūmos pareigas jaunas politikas profesionaliai panaudojo gyvybiškai svarbiems lietuvių tautos reikalams viešai kelti ir ginti. Iš Dūmos tribūnos (per visą kadenciją plenariniuose posėdžiuose kalbėjo 26 kartus), taip pat laikraščiuose M. Yčas kritikavo rusų švietimo politiką Lietuvoje, kėlė lietuvių kalbos mokyklose, valsčių įstaigose, teismuose reikalą. Jis siūlė taikos teisėjais skirti žmones, mokančius vietos, taigi ir lietuvių, kalbą, smerkė steigimą cerkvių mokyklų, kurios buvo rusinimo ir stačiatikybės skleidimo įrankis, reikalavo įvesti Lietuvoje luominę savivaldybę. Tai buvo ne vien lietuvių tautos reikalų kėlimas, bet ir apskritai carinės tautų engimo politikos kritika.

Lemtingą reikšmę M. Yčo asmeniniam gyvenimui turėjo pirmoji kelionė į Ameriką 1913 m. Tada jis kartu su Jonu Basanavičiumi lankė JAV lietuvių kolonijas ir rinko aukas Tautos namams Vilniuje statyti. Skrantone (Scranton) įvyko susitikimas su aušrininku Jonu Šliūpu, kur jis su šeima gyveno, vertėsi gydytojo praktika ir plėtojo lietuvišką veiklą. Čia Martynas susipažino su J. Šliūpo dukra Hypatija. Išvykdamas paliko jai savo nuotrauką su tokia dedikacija: „Vakarų žvaigždei p-lei H. Šliūpaitei atminčiai mano apsilankymo Scrantone 1913 m. Martynas Yčas“. Po trejų metų (antrosios viešnagės Amerikoje metu 1916 m.) Hypatija tapo Martyno Yčo žmona.

Lietuvos atgimimui itin reikšmingos buvo Martyno Yčo kelionės 1916 m. gegužę ir birželį su Valstybės dūmos delegacija į Europos valstybių sostines bei vizitai pas aukščiausiojo rango valstybių bei vyriausybių vadovus: Didžiosios Britanijos karalių Jurgį V, Prancūzijos prezidentą Raimoną Puankarę (Poincaré), Belgijos karalių Albertą I, Italijos karalienę Elena bei ministrą pirmininką Viktorijų Emanuelį Orlandą. Pristatydamas „Lietuvos delegatą“, M. Yčas tarp aukštųjų šeimininkų, politikų bei diplomatų garsino Lietuvos vardą, rengė dirvą jos nepriklausomybei. Prasidėjus Pasauliniam karui, Martynas Yčas, naudodamasis Valstybės dūmos atstovo statusu, 1914 m. lapkričio 21 d. Vilniuje įkūrė *Lietuvių draugiją nukentėjusiems dėl karo šelpiti*, buvo išrinktas jos Centro komiteto pirmininku. Kol vokiečiai okupavo Lietuvą, draugija buvo įsteigusi 144 savo skyrius. Daugiausia lėšų šalpai ji gaudavo iš didžiosios kunigaikštystės Tatjanos komiteto, kurio narys buvo ir M. Yčas. Vokiečiams okupuojant Lietuvą, dalis draugijos Centro komiteto su M. Yču pasitraukė į Rusiją ir įsikūrė Peterburge (vėliau persikėlė į Voronežą). Rusijoje, lietuvių karo pabėgėlių susitelkimo

Voroneže pas Yčus. Stovi (iš kairės) M. Yčas, J. Balčikonis, J. Tūbelis; sėdi J. Jablonskis, H. Yčienė. Nuotr. iš Biržų krašto „Gėlos“ muziejaus fondų

vietose, draugija įkūrė per 250 skyrių, kurie globojo daugiau kaip 100 000 pabėgėlių bei tremtinių, teikė jiems materialinę paramą, steigė mokyklas, padėjo plėtoti kultūrinį gyvenimą. M. Yčo vadovaujama Lietuvių draugija nukentėjusiems dėl karo šelpiti tapo reikšminga politinė, moralinė ir materialinė atrama lietuviams kovojant už Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą. Per draugijos skyrius bei jos atstovus užsienyje M. Yčas 1915–1917 m. surengė tris politines lietuvių konferencijas (Stokholme, Lozanoje, vėl Stokholme), kuriose įvairiais aspektais buvo diskutuojami Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo klausimai. 1916 m. birželio 11 d. M. Yčas, kaip Lietuvių draugijos pirmininkas, gavo audienciją pas Katalikų bažnyčios vadovą popiežių Benediktą XV ir prašė jį morališkai paremti lietuvių tautos sieki išsivaduoti iš tautinės priespaudos bei per bažnyčias organizuoti materialinę pagalbą nukentėjusiems dėl karo. Draugijos narių pastangomis visoje Rusijoje, kur tik buvo lietuvių, vis labiau stiprėjo Lietuvai nepriklausomybės judėjimas. Po 1917 m. Vasario revoliucijos Valstybės dūmos Vykdomasis komitetas Martyną Yčą skyrė vyriausiojo švietimo reikalų komisaru, o Laiikinoji vyriausybė pakvietė jį užimti švietimo viceministro postą. Eidamas šias aukštas pareigas, M. Yčas rūpinosi, kad naujoji Rusijos valdžia paskelbtų nepriklausomos Lietuvos pripažinimą. 1917 m. kovo 18 d. M. Yčas kartu su M. Januškevičiumi ir V. Bielskiu aplankė Laiikinosios vyriausybės pirmininką kunigaikštį Georgijų Lvovą ir įteikė jam Rusijoje tuo metu veikusios Lietuvių tarybos rezoliuciją dėl Lietuvos ateities. Pagrindinis reikalavimas buvo taip suformuluotas: „Visa etnografinė Lietuva privalo būti nepriklausoma valstybė, nuolatinai neutrali“. Lietuvos nepriklausomybės sieki M. Yčas nuosekliai gynė Rusijos lietuvių seime 1917 m. gegužės 27 d.–birželio 3 d. Naudodamasis savo aukštu valstybiniu postu, M. Yčas padėjo organizuoti Rusijos armijoje tarnavusių lietuvių tautinius dalinius, ku-

Iš kairės – Martynas Yčas, Jonas Šliūpas, Jonas Basanavičius. Scranton Pa (JAV), 1913 m.

Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Sinodo 1933 m. birželio 24–26 d. Biržuose dalyviai prie senosios klebonijos (Meškauskinės). Sėdi (iš kairės) Jonas Kutra, Jurgis Kutra, dr. J. Mikelėnas, kun. J. Šepetys, M. Yčas, generalinis superintendentas kun. P. Jakubėnas, kun. K. Kurnatauskas, generolas S. Nastopka, vargonininkas M. Sprindys, kun. A. Balčiauskas. Nuotr. iš Biržų krašto „Gėlos“ muziejaus fondų

rie, jo nuomone, turėjo būti nepriklausomos Lietuvos kariuomenės užuomazga.

Po bolševikų perversmo M. Yčas su kitais lietuvių veikėjais (M. Slezevičiumi, kun. J. Jasinskiu, kun. J. Vailokaiciu, E. Draugeliu, S. Šilingu, J. Vokietaičiu, Z. Žemaičiu, kun. P. Penkaičiu ir A. Varnu) buvo suimtas ir įkalintas Voronežo kalėjime. Ištrūkęs iš kalėjimo, jis slapstėsi ir 1918 m. balandžio 17 d. grįžo į vokiečių okupuotą Lietuvą.

Apsistojęs Vilniuje, M. Yčas nedelsdamas ištraukė į Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo darbus. 1918 m. birželio pradžioje Lietuvos Taryba skyrė jį savo atstovu Ukrainoje ir pavedė tvarkyti karo pabėgėlių bei tremtinių grąžinimo reikalus. 1918 m. liepos 13 d. M. Yčas kartu su J. Alekna, E. Draugeliu, J. Purickiu, S. Šilingu ir A. Voldemaru buvo kooptuotas į Lietuvos Valstybės Tarybą. Nuo 1918 m. lapkričio 11 d. Martynas Yčas – pirmosios Laiikinosios Lietuvos vyriausybės finansų ministras. Šias pareigas jis ėjo iki 1919 m. balandžio 12 d. Šalies finansų ūki jam teko tvarkyti, galima sakyti, sunkiausiu ir kritiškiausiu mūsų valstybės atkūrimo laikotarpiu. Ministras M. Yčas Lietuvai išrūpino 100 milijonų markių Vokietijos paskolą. Tai buvo materialinis pagrindas valstybei kurti, ypač kariuomenei organizuoti. Vadovaudamas Finansų ministerijai, M. Yčas kurį laiką ėjo ir prekybos bei pramonės, taip pat susisiekimo ministrų pareigas.

1919 m. kovo 7 d. Martynas Yčas tapo Lietuvos delegacijos Paryžiaus taikos konferencijos nariu, buvo išrinktas delegacijos pirmininko Augustino Voldemaro pavaduotoju. Kartu su Ernestu Galvanausku, Petru Klimu, Bronium Balučiu ir kitais delegacijos nariais M. Yčas gynė Lietuvos teisę į savarankišką gyvenimą, atliko didelį parengiamąjį darbą, kad būtų pripažinta

jos nepriklausomybė. Kartu M. Yčas ėjo Vyriausybės finansų įgaliotinio pareigas ir sėkmingai vedė derybas dėl paskolų Lietuvai bei reikalingiausių prekių gavimo.

Martynas Yčas buvo vienas pirmųjų Lietuvos bankininkų, padėjęs kloti šalies ekonomikos pamatus. 1918 m. gruodžio 1 d. jis su Adomu Prūsu, Saliamonu Banaičiu ir kitais įkūrė Prekybos ir pramonės banką, kuris, pasak prof. Vlodo Jurgučio, „[...] nemažai yra pasidarbavęs [...] Lietuvos pramonės ir prekybos ugdymui“ (Vladas Jurgutis, *Bankai*, Kaunas, 1940, p. 295). Deja, susiklosčius nepalankioms aplinkybėms, šis bankas 1926 m. bankrutavo.

M. Yčas buvo vienas žymiausių Lietuvos verslininkų. Nuo 1920 m. jis sukūrė šias akcines pramonės ir prekybos bendroves: „Lietuvos garlaivius“, „Eglyną“ (miškams eksploatuoti), „Ringuvą“ (aliejiui spausti), „Patimpą“ (žemės ūkio produktų perdirbimo ir veislinių gyvulių auginimo), „Butą“ (Kauno miesto statyboms plėsti), „Dubysą“ (importo ir eksporto), „Nemuną“ (ketaus liejinių ir mašinų gamybos), verpimo ir audimo fabriką Panevėžyje. Didesnė dalis M. Yčo sukurtų bendrovių neišplėtojo veiklos, nes neatlaikė rinkos konkurencijos.

M. Yčas, būdamas įvairiapusio talento asmenybė, išvarė plačią vagą lietuvių publicistikoje bei žurnalistikoje. Jo bibliografiją sudaro daugiau nei 200 originaliosios kūrybos bei vertimų. Jis rašė „Vilniaus žinių“, „Vilties“, „Vairo“, „Lietuvos aidą“ ir kitiems laikraščiams bei žurnalams, redagavo ir leido „Vairo“ žurnalą (1914–1915), „Lietuvos balso“ laikraštį (1916–1918). 1912 m. M. Yčas Biržuose įsteigė spaustuotę ir su kun. P. Jakubėnu redagavo ir leido „Biržų kalendorių“ (1911–1915). Su žmona Hypatija Yčiene įsteigė ir redagavo

Nukelta į 11 p.

Kunigaikščio Jonušo Radvilos paminklo atidengimo iškilmės 1931 m. birželio 28 d. Biržuose. Iš kairės: Stasė Giedraitytė-Šakenienė, Martynas Yčas, nežinomas, S. Nastopka, švietimo ministras K. Šakenis, Biržų apskrities viršininkas V. Rozmanas, dr. J. Mikelėnas. Nuotr. iš Biržų krašto „Gėlos“ muziejaus fondų

Tėviškės aušra

Nr. 8 (8)

Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms

2015 m. lapkritis

Rytų Lietuvos mokyklos

Vilniaus lietuvių namų stogas buria lietuvius daugiau nei iš 30-ties pasaulio šalių

Gabija KARLONAITĖ, Vilnius

Vilniaus lietuvių namai yra netradicinė mokykla. Į mokytojus čia įprasta kreiptis vardu, per pertraukas mokiniai klegena užsienio kalbomis, kiekvienoje klasėje būna ne daugiau nei 16 mokinių. Čia didelis dėmesys skiriamas patyčių prevencijai. Patekti į šią mokyklą gali tik labai motyvuoti mokyti Lietuvoje lietuvių kilmės vaikai iš užsienio.

Šiuo metu mokyklos stogas buria 350 mokinių iš daugiau nei 30-ties pasaulio valstybių. „Net sunku pasakyti, iš kur neturime mokinių. Yra vaikų iš dabartinės emigracijos vietų, yra ir karo tremtinių palikuonių, kurie grįžta iš Sibiro, Kazachstano. Čia mokosi vaikai pradėdami Ameriką, baigiant Australiją“, – mokinių pilietybes apibendrina mokyklos direktorius Gintautas Rudzinskas.

„Mokinius renkame ne pagal žinias, o norą būti Lietuvoje. Santykiai tarp moksleivių ir mokytojų yra šilti. Pas mus turi būti gera aplinka, nes bendravimas vyksta visą parą. Tai ne internatas, mes esame paprasta gimnazija su bendrabučiu. Besimokantys šioje mokykloje iš kitų Lietuvos moksleivių išsiskiria ir žavi noru būti Lietuvoje. Čia patekti pas direktorių jau yra labai blogai, nes jeigu išpėju, kad teks važiuoti namo, tai skamba labai rimtai. Važiuoti namo nenori niekas“, – mokykloje tvyranti atmosferą nupasakoja direktorius.

Susitikimo su direktoriumi metu mokykloje vyko naujų mokinių priėmimas. Direktorius paaiškino, kad per atranką stengiamasi išsiaiškinti, ar mokinys nori čia būti. „Jeigu tik pajuntame, kad vaikas nenori, pasiūlome dar metus palaukti. Mokyklą jau perpildyta, bet mokinius vis dar priimame“, – aiškina Vilniaus lietuvių namų direktorius.

Padaugėjo mokinių iš Ukrainos

Vilniaus lietuvių namai nevykdo atrankos pagal mokinių pažangumą. Pagrindinis mokyklos reikalavimas kandidatams yra lietuvių kilmė. „Visi mūsų mokiniai turi

Vilniaus lietuvių namų pedagogų kolektyvas

daugiau ar mažiau lietuviškų šaknų. Pastaraisiais metais beveik dvigubai padaugėjo moksleivių iš Ukrainos, kurie turi lietuviškų šaknų“, – pastebi mokyklos vadovas Gintautas Rudzinskas.

Yra ir išimčių. Mokykloje mokosi du mokiniai iš Egipto, kurie nėra lietuvių kilmės, bet jie su šeima persikėlę gyventi Lietuvą. Dar direktorius priduria, kad pernai mokykloje buvo sudaryta klasė tikriems ukrainiečiams iš karo zonos. „Jų atvyko 16, dabar liko 5. Jie gavo leidimą gyventi Lietuvoje, todėl dabar čia tęs mokslus lietuvių kalba“, – apie išimtinis atvejus kalba mokyklos direktorius.

Po interviu, eidama koridoriumi sutikau

Mokyklos direktorius Gintautas Rudzinskas

tuos Lietuvoje nusprendusius likti ukrainiečius. Lietuviškai jau suprantanti, bet su manimi rusiškai kalbėjusi Liza pasakojo, kodėl liko Lietuvoje po pastarojo projekto ukrainiečiams.

„Mes čia atsidūrėme projekto dėka, kurio metu iš karo zonos buvo paimti 16 ukrainiečių. Mus čia atskraidino, davė kambarį, supažindino su mokykla, ekskursijų metu supažindino su lietuviška kultūra. Kam čia patiko, tie pasiliko, kiti grįžo pas tėvus į Ukrainą. Aš nusprendžiau pasilikti“, – pasakoja mergina.

Liza nusprendė likti, nes jai patiko nauja kultūra, sužavėjo karjeros perspektyvos: „Čia galima įgyti gerą profesiją, o mano šalyje tai daug sunkiau. Čia kitoks mentalitetas, kitokie žmonės, čia viskas kitaip, o man labai įdomu viską sužinoti.“

Kitoks dėstymas

„Mokyti mūsų mokykloje sunku, nes atvyksta ir visiškai nemokantys lietuvių kalbos. Tokie mokiniai vienerius metus mokosi tik lietuvių kalbą, o po metų pradeda mokytis pagal tas pačias programas, kaip ir bet kurioje Lietuvos mokykloje“, – mokinių integravimo tvarką paaiškina direktorius.

Jis pažymi, kad, nors ugdymo programos nesiskiria nuo kitų mokyklų, bet dėstymas Vilniaus lietuvių namuose kitoks. „Pas mus toje pačioje klasėje sėdi mokiniai iš dešimties skirtingų šalių ir visi yra su skirtingu žinių bagažu. Dėl to mokytojas beveik kiekvienam turi individualizuoti darbą, tam, kad

visus vienodai paruoštų valstybiniam egzaminams. Mūsų mokiniams nėra taikomos jokios lengvatų. Mokytojų darbas čia sunkus, nes reikia rengti individualius mokinių ugdymo planus, užduotis“, – aiškina Gintautas Rudzinskas.

Egzaminus mokiniai išlaiko puikiai. Per pastaruosius trejus metus visi mūsų mokyklos mokiniai įstojo į universitetus ir kolegijas. Baigę mokyklą jie renkasi Lietuvos aukštąsias mokyklas, nes paprastai jau atvažiuodami čia mokytis, jie turi tikslą likti Lietuvoje. Mūsų mokykla yra Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, kuria siekiama sugrąžinti lietuvačius iš užsienio, dalis. Žinoma, tie 350 mūsų moksleivių yra lašas jūroje, bet jis yra“, – mokyklos misiją įvardija direktorius.

Gyvenimas, mokslas ir maitinimas Vilniaus lietuvių namų ugdytiniais nieko nekainuoja, nes yra finansuojamas Lietuvos valstybės.

Pašnekovas pastebi, kad vaikai grįžta ne tėvų spaudžiami, grįžti nori patys vaikai, ypač vyresnio amžiaus. „Viena pagrindinių priežasčių yra auklėjimas šeimoje, gyvendami Lietuvoje, mes net neišsivaizduojame, koks gali būti rimtas patriotinis auklėjimas užsienyje. Vaikai nori atvažiuoti pamatyti senelių, šalį ir joje gyventi. Užtikrinu, kad dalis mokinių grįžo į Lietuvą dėl patriotizmo. Kiti mokiniai nori dirbti ir gyventi Lietuvoje. O mokykla puikus būdas įtvirtinti šaknis naujoje šalyje. Ne paslaptis, kad jaunimas iš buvusių sovietinių šalių vyksta į Europą. O Lietuva yra Europa. Tad kam sėdėti Kazachstano stepėse, kai yra galimybė atvykti čia, iš kur atsiveria visas pasaulis“, – neslepia tikrųjų mokinių atvykimo priežasčių mokyklos vadovas.

Mokinių kasdienybė Vilniaus lietuvių namuose tokia pati, kaip ir visų mokinių: pamokos, vėliau būreliai mokykloje arba mieste. Dauguma lanko būrelius ir mieste. Skiriasi tik pamokų ruošos priežiūra. Kadangi mokinių tėvai toli, už tai atsakingi mokytojai. Jeigu mokinys mokosi prastai, jis turi atlikti namų darbus nurodytu laiku tam skirtoje patalpoje, stebint mokytojų. Vidutiniškai besimokantis mokinys turi parodyti atliktus darbus auklėtojų. Gerai besimokančio mokinio namų darbų ruošą yra kontroliuojama epizodiškai.

Ne mokykla, o namai

Mokykloje vyksta įvairūs kultūros renginiai, pavyzdžiui, kultūros savaitės, kurių metu pristatoma tam tikros šalys. Tokią savaitę pristatomos šalies moksleiviai rengia koncertus, pasikviečia ansamblių, moko savo šalies kalbos. Kiekvienais metais vyksta meno kolektyvų, chorų festivaliai. Festivalyje „Dainų ir šokių pynė“ dalyvauja užsienio lietuvių mokyklų mokiniai.

„Pats didžiausias mūsų renginys yra Kūčių vakarienė. Likus maždaug porai dienų iki Kūčių, padarome tikrą šventinę vakarienę su visais patiekalais visiems mokyklos mokiniams. Pasikviečiame parapijos kunigą. Visą atliekame pagal papročius. Kviečiame ir buvusius mokinius, todėl įprasta, kad vakarienės metu ant vienos kėdės sėdima po du ir iš tos pačios lėkštės valgo keli žmonės. Ši vakarienė yra proga buvusiems ugdytiniais sugrįžti į mokyklą“, – didžiausią mokyklos šventę įvardija jos vadovas.

„Mokyklą apibūdinau dviem žodžiais – Lietuvių namai. Tai yra ne tik mokykla. Labai gerai pasakė buvęs mūsų mokinys dabar žinomas kaip dainininkas Stano, kuris atvyko iš Kazachstano. Jis pasakė: „Čia aš nesimokiau, čia aš gyvenau ir tai visada bus mano atnaujinti namai...“ – buvusio ugdytinio žodžius prisimena direktorius.

Mokyklos choras

Tautinių šokių kolektyvas

Šv. Kūčių vakarienė 2014 m.

Nuotr. iš Vilniaus lietuvių namų archyvo

Nr. 8 (8)

Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms

2015 m. lapkritis

Rytų Lietuvos mokyklos

Trakų Vytauto Didžiojo gimnazija atšventė 25-ąjį vardadienį

Rūta SUCHODOLSKYTĖ, 23 laidos (1997) mokinė, Trakai

Spalio 27 d., kuri neatsitiktinai sutampa su Vytauto Didžiojo mirties diena, paminėtas šio kunigaikščio vardo suteikimo mokyklai 25-asis jubiliejus. Į šventę atvyko gausus būrys svečių, tarp jų švietimo ir mokslo viceministrė Genoveita Krasauskienė, gimnazijos krikštamotės kultūros istorikė dr. Ingė Lukšaitė ir ambasadorė dr. Halina Kobeckaitė, buvę mokyklos vadovai Jonas Bagdonas ir Elvyra Janušauskienė, monsinjoras Vytautas Pranciškus Rūkas, gimnazijos istorijos pagrindinė sudarytoja, buvusi lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja metodininkė Marija Draugelienė, aktorius Giedrius Arbačiauskas, kiti buvę mokytojai ir mokiniai, miesto savivaldybės ir švietimo skyriaus atstovai, kaimyninių mokyklų direktoriai.

Nauja vadovė, laisvė ir ištikimybė tradicijoms

Išinančius pro Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijos duris svečius pasitiko Vytauto laikų drabužiais pasipuošę mokiniai, to paties laikmečio muzikos fone paslaugiai rodantys svečiams kelią į aktų salę bei drabužinę. Čia pat sveikinosi ir 2014 m. gimnazijai pradėjusi vadovauti direktorė Jolanta Martyncevienė. Pakalbinta pasakė, kad mokykloje gyvenanti beveik visą savo sąmoningą gyvenimą. Baigė ją 1991 m., buvo mokytoja, pavaduotoja ugdymui, sugrįžo po šešerių metų pertraukos kaip mokyklos vadovė. Pažįstanti kolektyvą, visą jo potencialą ir galimybes. Atitętyje nori visą tą potencialą išnaudoti ir pateisinti gyventojų, leidžiančių čia savo vaikus, lūkesčius.

Aktų salėje pasitiko Vytauto Didžiojo žvilgsnis iš mons. Vytauto Pranciškaus Rūko šio vadovo pado suteikimo gimnazijai proga dovanoto paveikslas, o ekrane – koks sutapimas – pasirodė ekspromtinė žiūrinių visai ne į objektyvą mūsų antroklėlių nuotrauka (pradėjome eiti į mokyklą nuo antros klasės). Yra ir kita, kur visi tvarkingai surikiuoti, pozuoja su mokytoja ir tėvais.

Aktų salės sienos – iškabintos mokyklos laikraščio „Klaustukas“ puslapiais, o po jais sėdėjo renginio vedėjos, pavaduotojos Reginos Bartusevičienės asistentai, vienuoliktakai Rugilė ir Gintautas, būsimosios 43 laidos atstovai. Gintautas apsirengęs tamsiai mėlyna gimnazijos uniforma, o štai Rugilė dėvėjo rudą suknėlę balta apykaklaite. Pamenate?

Mokiniai džiaugėsi esantys šios didelės šventės, o kartu ir gilią šaknis turinčios mokyklos dalimi. Paklausta, ar jaučianti skirtumą tarp to, ką žinanti apie tėvų kartos ir dabartinę mokyklą, Rugilė atsakė mananti, kad dabar mokykla išlaisvėjusi, taikomos inovacijos, bet tradicijos išlieka. Žinoma, skiriasi ir uniforma. „Senąją dėvėdama jaučiuosi ypatingai“, – pridūrė šypsodamasi vienuoliktokė.

Gimnazijos istorija: filmas ir knyga

Dvi valandas trukusio renginio pradžioje parodytas Trakų televizijos „Aidas“ sukurtas filmas apie gimnaziją, „Vakar ir šiandien“. Filme panaudota filmuota dokumentinė medžiaga, prasidedanti nuo direktoriaus J. Bagdono vadovavimo mokyklai laikų, taip pat – nuotraukos, kurias galima išvysti ir šimtmetiškoje gimnazijos istorijoje. Prieš dešimtį metų ją pradėjo rašyti mokytoja M. Draugelienė. Penkerius metus jau paruošta knyga pragulėjo stalčiuje, bet atėjusi naujoji direktorė „trūks plyš“ ryžosi ją išleisti. Buvo pridėti naujai faktai, istorija patrupinta, ir štai 25-mečio šventėje galėjome ją pavartyti. Knygoje sudėtos su mokyklos įkūrimu ir statyba susijusių istorinių dokumentų kopijos, direktorių ir mokytojų biografijos, mokinių mokiniai bei eilėraščiai, atspindėtas Nepriklausomybės laikotarpis bei pertvarkos mokykloje, buvusio mokinio, pasieniečio Gintaro

Svečius pasitinka gimnazijos direktorė Jolanta Martyncevienė. Giedrius Arbačiauskas nuotr.

Žagunio biografija ir žūties aplinkybės, aprašytas mokyklos muziejaus įkūrimas.

Svarbios mokyklai datos

Gimnazijos istorijos viršelyje nurodytos penkios istorinės datos: 1409 m., remiantis Vytauto Didžiojo privilegija, prie Naujųjų Trakų bažnyčios šiais metais įkurta papartinė mokykla – antroji mokykla Lietuvoje (vis dėlto pirmoji, kaip vėliau mus pataisys istorikė dr. I. Lukšaitė). O štai 1974 m. Trakų internatinės mokyklos pastate įsikūrė Trakų 2-oji vidurinė mokykla. Abi mokyklos – viename pastate, dalis mokinių mokėsi antroje pamainoje. Po aštuonerių metų, 1982 m., Trakų 2-oji vidurinė įsikūrė naujame pastate Birutės gatvėje. 1990 m. spalio 27 d. mokyklai suteiktas Vytauto Didžiojo vardas, o 2015 m. švenčiamas šio vardo suteikimo jubiliejus, išleista knyga.

Sveikinimai pirmajai parapinei mokyklai

Istorikė dr. Ingė Lukšaitė, kuri kartu su ambasadore dr. Halina Kobeckaitė, tuometiniu švietimo ministru Dariumi Kuoliu ir Kauno Vytauto Didžiojo universiteto rektoriumi Algirdu Avižieniu (pastarieji du šventėje nedalyvavo) priklausanti gimnazijos „krikštaitėms“, sudarinėdama mokyklų žemėlapi, išsiaiškino, kad senesnės parapinės mokyklos negu Naujųjų Trakų Lietuvoje nėra. Vytautas Didysis, mokyklos fundatorius, Trakams suteikė miesto teises ir tuo pat metu priskyrė parapinę mokyklą.

Kitų mokyklų būta ir anksčiau, bet parapinė išsiskyrė tuo, kad buvo vieša, visiems atvira. Tokiose mokyklose mokymo turinys priklausė nuo to, kokį mokytoją sugėbėdavo rasti klebonas. Mokyklose būtinai buvo mokoma giedoti, nes dažniausiai mokiniai sudarydavo bažnyčios chorą. „Tokios mokyklėlės buvo Lietuvos raštingumo pradžia“, – apibendrina istorikė.

1989 m. direktorius Jonas Bagdonas kartu su dr. Inge Lukšaitė inicijavo pirmosios parapinės mokyklos minėjimą. Pasak I. Lukšaitės, viskas kilo lyg ant sparnų: atsirado paminklinis akmuo, užrašas lotynų kalba, surengta konferencija. Nuo tada jau buvo žinoma, kad mokykla turėjo gauti Vytauto Didžiojo vardą.

Istorikė pabaigė kalbą sakydama, kad tikriausiai prasmingesnio darbo, nei mokyti vaikų, pasaulyje nėra.

Antroji mokyklos krikštamotė ambasadorė dr. H. Kobeckaitė prisiminė, kad jos mokymosi laikais į mokytoją buvo žiūrima su didele pagarba: atrodė, kad mokytojas neturi jokių buitinių rūpesčių, tai buvo šventas žmogus, tarytum pastatytas ant postamento. Jie buvo išmokyti klausyti mokytojų ir juos gerbti. Nesuprantanti dabartinių mokinių nusiskundimų mokytojais. Pradėjusi mokslus Trakuose, keliavo su šeima toliau. Dabar džiaugiasi per vienuoliką metų sutikusi nuostabių mokytojų ir gavusi žinių. Stebėdamos renginio asistentė Rugilė, jos su Inge nusprendė, kad buvo labai

gražu, kai mergaitės vilkėjo uniformą. „Visada labai rūpėjo, kad apykaklėlė būtų išlyginta ir išbalinta“, – prisiminė dr. H. Kobeckaitė.

Vienas žymiausių Trakų karaimų, vyresnysis dvasininkas Simonas Firkovičius irgi mokėsi Trakuose ir vėliau vadovavo karaimų mokyklai. Kartu buvo ir poetas. Dr. H. Kobeckaitė pacitavo jo eilių apie mokyklą ir palinkėjo ją baigusiuosius neišvažiuoti iš Trakų.

Švietimo viceministrė Genoveita Krasauskienė pabrėžė, kad susiformavusi gimnazija įnešė svarų indėlį į Lietuvos švietimą. „Trakų pilyje, svarbioje Lietuvos istorijai vietoje, įteikiamas abituriento brandos atestatas yra kelialapis į gyvenimą, užkoduojantis siekti gyvenimo tikslo ir daugeliui besisiejantis su Vytauto Didžiojo gyvenimo siekais ir darbais.“ G. Krasauskienė palinkėjo, kad gimnazija išliktų svarbus ugdymo centras, kad „tautos istorija sruventų joje lyg upę per kartas ir būtų svarbi ne tik Trakams, bet ir Lietuvai.“ Viceministrė taip pat perdavė sveikinimus nuo švietimo ministrės Audronės Pitrenienės.

Svečius išjudinęs aktorius Giedrius Arbačiauskas dalijosi prisiminimais apie dalyvavimą

Kalba istorikė dr. Ingė Lukšaitė.

Rūtos Suchodolskytės nuotr.

kultūrinėje veikloje – meninėje agitbrigadoje. „Aš čia jaučiuosi mokiniu, čia pradėjau mokytis mokytis.“ Padėkojo mokyklai už žinias, mokėjimą mokytis ir išradimą, kuris labai praverčia aktorius profesijoje. „Čia išmokau nusirašinėti, bėgti iš pamokų...“, – juokavo G. Arbačiauskas, padėdamas eilėraščių ir pagrojęs gitarą. Netgi nutrūkus stygai, baigė programą plėšdamas dainą be akompanimento.

Po dar daugelio politikų, mokytojų ir buvusių vadovų sveikinimo kalbų bei pasidailijimų, tarp kurių koncertavo gimnazijos liaudiškų šokių grupė „Žarsteklis“, šokių kolektyvas „Gija“ ir Trakų instrumentinės muzikos ansamblis „Serenada“, atėjo laikas neformaliai daliai mokyklos valgykloje. Užkandžiaudami bendravome, atrodė, kad mūsų senieji mokytojai visai nepasikeitė – bent jau savo dvasia. Kūno kultūros – taip pat įkvėpia sportuoti, lietuvių kalbos – skaityti gerą literatūrą, o užsienio kalbų – toliau mylėti svetimas kalbas. Prisiminė šviesios ir šiltos mokyklos akimirkos, o gal net atgijo truputėlis baimės, kurią junta gerbiantys mokytojus vaikai, dar tuomet nieko nežinoję apie mokinių teises ir laisves...

Viešnios ir svečiai aktų salėje. Rūtos Suchodolskytės nuotr.

Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijos penktokų spektaklio akimirka. Rūtos Suchodolskytės nuotr.

Lietuvos mokyklos

Krepšinio turnyras „Tau, Mokytojau“ Musninkuose

Leonas VAICEKAUSKAS, krepšinio turnyro organizatorius

1953–1961 m. Musninkų vidurinės mokyklos buvę sportininkai įgyvendino savo seniai puoselėtą svajonę – pagerbti šviesaus atminimo kūno kultūros mokytoją Vytautą Gaigalą rengiant kasmetinį pagarbos krepšinio turnyrą.

Šiam sumanymui pritarė bendruomenės „Spindulys“ pirmininkas Alvydas Rolis, o pagalbą suteikė Musninkų Alfonso Petrulio gimnazijos bendruomenė. Dalyvauti turnyre norą išreiškė dešimt komandų, tačiau atvyko šešios.

Aidint maršo garsams įnešama Lietuvos tautinė vėliava, medaliai bei pereinamasis prizas – Vytauto Gaigalo mokinių Vlado Karablikovo ir dailininko Viliaus Jurskūno padovanotas unikalus meno dirbiny.

Salėje išsiričiuoja buvę mokytojo Vytauto Gaigalo mokiniai – sportininkai, krepšinio veteranų pasaulio čempionas, legendinis Vilniaus „Štatybos“ komandos žaidėjas Juras Kaziūnas, sporto entuziastas, turnyro rėmėjas Juozas Drazdas, Širvintų savivaldybės švietimo ir sporto skyriaus vyr. specialistas Borisas Sockis, Širvintų sporto mokyklos direktorius Algimantas Kmitas. Svarbiausias svečias, kurio visi laukė – Vytauto Gaigalo našlė, taip pat buvusi Musninkų vidurinės mokyklos geografijos ir kūno kultūros mokytoja Birutė Gaigalienė su dukra Rūta.

Pagarbos turnyro vedėja Helena Vaicekauskienė, skambant dainos žodžiams „o kur, o kur Jūs, mano mokiniai“ kreipėsi į visus susirinkusiuosius:

„[...] sukako 60 metų kaip kaligrafiška rašysena pradėta rašyti Musninkų sporto istorija, kuri siejama su iškiliu kūno kultūros mokytoju Vytautu Gaigalu. Tai ne vien mokytojas, tai asmenybė, tai legenda. Tai režisierius ir artistas, tai muzikantas ir šokėjas, tai psichologas ir mokinių draugas, dizaineris ir rašytojas, kuris savo gyvenimo epizodus sudėliojo į keturis nemažos apimties dienoraščius. O šiandien jau sutapimas, kad paskutinį dienoraščio puslapį užpildė 2002 m.

spalio 21 d., likus kiek daugiau kaip mėnesiui iki mirties... Visų mokinių lūpomis noriu pakartoti Justino Marcinkevičiaus žodžius: „o leisk Tau, Mokytojau, nusilenkti už tai, kad šiandien aš esu žmogus.“

Baltų rožių žiedai – tai buvusių mokinių: Prano Čiburio, Algio Subatos, Stasio Šidagio, Vlado Karablikovo, Leono Vaicekausko, Vlados Autukevičiūtės, Leokadijos Žukauskienės, Janės Karablikovienės, Helenos

Vaicekauskienės, Juozo Vercinkevičiaus – padėka savo Mokytojui. Glaudžiu ratu sustoję mokiniai dėkoja Birutei Gaigalienei. Šviesų Vytauto Gaigalo atminimą visi dalyviai pagerbia tylos minute.

Krepšinio turnyro pradžią skelbia Musninkų bendruomenės pirmininkas Alvydas Rolis. Autoritetingiausi rajono krepšinio teisėjai Borisas Sockis ir Algimantas Kmitas kviečia sportininkus pirmiesiems susitikimams – „Vilniaus ugniagesių“ ir Vlado Lukšos komandų. Tai pačios pajėgiausios šio turnyro komandos. Atkaklioje kovoje tik vieno taško 9:8 persvara laimi pulkininko Vlado Lukšos beveik šeimos komanda. Pats Vladas neseniai grįžo iš Europos veteranų krepšinio čempionato, kuris vyko Nicoje. Iškovota antroji vieta ir sidabro medalis.

Čiobiškio komanda 13:9 įveikė „Gervėčių krašto“ sportininkus.

Labai susikaupę, brangindami kiekvieną kamuolį ir išnaudodami aukščiausią turnyro žaidėją Rytį Liutkų, kovojo Musninkų gimnazistai su Vlado Lukšos komanda. Laimėjo patyrimas ir geresnė kūno ir kamuolio valdymo technika. 15:12 laimėjo Vlado Lukšos komanda.

Išsikovojus daug jėgų, gimnazistų komanda jau nesugebėjo stipriau pasipriešinti ir pralaimėjo 14:19 „Vilniaus ugniagesių“ komandai. Čiobiškėčiai 11:7 įveikė „Romka ir Co“ komandą bei 13:9 – „Gervėčių krašto“ komandą.

Juras Kaziūnas įteikia sportinius marškinėlius

Mokytojos Helena Balsiūnaitė-Vaicekauskienė (kairėje) ir Birutė Gaigalienė

Bendra krepšinio turnyro dalyvių nuotrauka

Mugninkų vidurinės mokyklos sportininkai su mokytojais Birute Gaigaliene ir Vytautu Gaigalu

Krepšinio turnyro dalyviai ir buvę mokiniai

Susitikime „Gervėčių kraštas“ ir „Romka ir Co“ stipresni buvo Gervėčių krepšininkai, 19:13 įveikė sportininkus iš Družų.

Krepšinio turnyrą Vytautui Gaigalui atminti laimėjo: pirmoji vieta – Vlado Lukšos komanda, antroji vieta – „Vilniaus ugniagesiai“, trečioji vieta – „Fatal“ (gimnazistai).

Vlado Lukšos komanda apdovanota pereinamuoju prizų, diplomais ir medaliais. Pagal turnyro nuostatus pereinamasis prizas ir nugalėtojų nuotrauka su įrašu bus saugomi Musninkų Alfonso Petrulio gimnazijoje iki kitų metų turnyro.

Antrosios ir trečiosios vietos laimėtojai apdovanoti bendruomenės „Spindulys“ medaliais ir diplomais.

Dėkodamas už prasmingą sporto renginį Juras Kaziūnas gimnazijos krepšininkams perdavė jau padovanotus amerikiečio krepšininko marškinėlius (Veteranų pasaulio čempionate, Melburne Juro Kaziūno komanda tapo čempione, nugalėdama amerikiečius). „Tegul neša sėkmę jauniems Musninkų krepšininkams“, – sakė Juras.

Bendruomenės „Spindulys“ pirmininkas Alvydas Rolis linkėdamas gerų startų gimnazistams krepšininkams, Raimondui Petrokui padovanojo krepšinio kamuolį.

Borisas Sockis vyriausiam turnyro dalyviui Vladui Lukšai (56 m.) ir jauniausiam dalyviui Audriui Oponovičiui (16 m.) įteikė Širvintų rajono merės Živilės Pinskuvienės atminimo dovanas. Birutė Gaigalienė visiems savo ir Vytauto Gaigalo mokiniams padovanojo Lietuvos edukologijos universiteto leidyklos išleistą Vytauto Gaigalo knygą „Mano užrašai“ (2013).

Varžybų metu visi dalyviai ir svečiai vaišinosi kava, arbata ir sumuštiniais. Tai bendruomenės „Spindulys“ pirmininko Alvydo Rolio ir rėmėjų Juozo Drazdo ir Juozo Vercinkevičiaus vaisės. „Širvintų krašto“ redakcija svečiams ir turnyro dalyviams dovanojo 25 egzempliorius 2015 m. spalio 14 d. laikraščio „Širvintų kraštas“, kuriame mokytojo eksperto Romo Zibalo publikuotas straipsnis „Buvę Musninkų mokiniai mena mokytoją Vytautą Gaigalą“. Inicijatyvinė grupė dėkoja visų komandų dalyviams, teisėjams, visiems, atvykusiems į šią prasmingą šventę, už galimybę „praskleisti laiko uždangą“.

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Lietuvos vietinė rinktinė ir jos štabo narių suėmimas bei kalinimas Salaspilio lageryje 1944 metais

Atkelta iš 1 p.

Karo ir vokiečių okupacijos metais bene ryškiausias bandymas atkurti Lietuvos kariuomenę arba bent jau jos branduolį buvo susijęs su Lietuvos vietinės rinktinės istorija. 1943 m. pabaigoje Raudonoji armija visu frontu artėjo prie Lietuvos, nešdama realią sovietinės okupacijos grėsmę. 1943 m. rudenį sovietinė propaganda prabilo apie greitą „Pabaltijo tarybinių tautų išvadavinimą“. Didžiulį nerimą kėlė gandai, kad Antihitlerinės koalicijos vadovų susitikimuose Maskvos konferencijoje ir Teherane JAV ir Didžioji Britanija negynė Baltijos šalių valstybingumo, tylomis sutiko su jų sovietine aneksija (nors ir nepripažino jos teisėtumo). Nuo 1943 m. rudens Lietuvoje, ypač Vilniaus krašte, vis labiau ėmė siautėti sovietiniai ir lenkų partizanai (Armijos Krajovos būriai). Lietuvoje stiprėjo politinė nuostata „gintis bolševikų invazijai“, tūkstančiai Lietuvos vyrų buvo pasiryžę stoti į lietuviškus karinius dalinius, didelė krašto visuomenės dalis pritarė Lietuvos kariuomenės atkūrimo idėjai. Ginkluotos pajėgos organizavimo reikalu teko bendradarbiauti su karą pralaiminčiais okupantais vokiečiais. Kitos realios istorinės alternatyvos nebuvo.

Artėjant Rytų frontui ir nepavykus įtraukti Lietuvos jaunimo į SS legioną bei vermachto dalinius, okupacinis nacių režimas buvo priverstas keisti savo politiką Lietuvoje, leisti patiems lietuviams mobilizuoti karinius dalinius.

1944 m. sausio 31 d. buvo pasirašytas Reicho SS ir policijos vado štabo įsakymas dėl lietuvių batalionų organizavimo kovai su partizanais (vokiečiai LVR vadino *Litauische Sonderverbände* – lietuvių ypatingieji būriai). Tą pačią dieną (sausio 31 d.) H. Himmleris išleido įsakymą dėl 50 tūkst. lietuvių surinkimo vermachto Šiaurės armijų grupei¹. Po ilgų derybų su Ostlando SS ir policijos vadu Lietuvoje gen. maj. Hermannu Harmu buvo sutarta dėl 5 tūkst. karių dalinio organizavimo. Vėliau kontingentas buvo padidintas iki 10 tūkst. LVR turėjo būti organizuojama iš apskričių komendantūrų su joms nustatytais kariniais daliniais. Buvo paskirti 25 LVR apskričių komendantai. Apskričių komendantai turėjo bendradarbiauti su apskričių viršininkais ir remtis jų aparatu bei pagalba. 1944 m. vasario 3 d. Kaune buvo sudarytas LVR štabas, kurio viršininku buvo paskirtas plk. Oskaras Urbonas, gen. št. plk. A. Rėklaitis tapo štabo I skyriaus viršininku, gen. št. plk. lt. Aleksandras Andriušaitis II skyriaus, gen. št. plk. Antanas Šova – III skyriaus, o plk. lt. Vladas Grudziński – IV skyriaus viršininku. Kpt. Justinas Liaukus paskirtas Rinktinės štabo adjutantu².

1944 m. vasario viduryje gen. P. Plechavičius susitarė su vokiečiais, kad LVR bus tiesiogiai pavaldijam ir be LVR vado sutikimo negalės būti niekur kitur naudojama; LVR veiks tik Lietuvos teritorijoje, o jos karininkai ir kareiviai nešios lietuviškas emblemas. Ginclais, šaudmenimis ir maistu turėjo aprūpinti vokiečiai. Planuota suformuoti 20 LVR batalionų (vieną batalioną turėjo sudaryti keturios kuopos, iš viso batalione – 800 karių) ir įsteigti karo mokyklą bei puskarininkių mokyklą. Vokiečių ryšių karininkai neturėjo

Žuvusių LVR karių pagerbimas Ukmergėje 1944 m. gegužės 10 d.

teisės kištis į bataliono vado veiklą. Vokiečių civilinė valdžia pažadėjo tuo metu, kai bus steigiama LVR, neimti jaunuolių darbams į Vokietiją³. Susitarti nebuvo lengva, nes pernelyg skyrėsi interesai. Vokiečiai siekė mobilizuoti Lietuvos vyrus ir panaudoti juos grynai savo interesams, lietuviai sutiko kovoti prieš bolševikus tik gindami Lietuvos valstybės sienas ir tik Lietuvoje. Ši dilema ir priešprieša tarp vokiečių ir lietuvių interesų buvo sudėtinga ir sunkiai sprendžiama: Lietuvos vyrų įtraukimas į karą formaliai Vokietijos pusėje grėsė didžiuliais žmonių nuostoliais, negatyviomis politinėmis pasekmėmis, nes Vakaruose tai galėjo būti įvertinta kaip priešiškas veiksmas, beje, galėjęs stiprinti ir bolševikų pretenzijas į Lietuvą bei potencialias jų represijas. 1944 m. vasario 16 d. gen. P. Plechavičius per radiją pakvietė Lietuvos vyrus stoti į jo vadovaujamą LVR: „*Pirmasis rinktinės uždavinys – kova su banditizmu. Į Stalino pasikėsinimą mus išnaikinti – visi lietuviai buriasi į Rinktinę. [...] Lietuviai per amžius gynė nuo priešų savo žemę ir šiandien visi kaip vienas pasiryžę ginti savo tautos laisvę ir gyvybę. [...] Rinktinės veikimo plotas – Lietuvos teritorija. Be mano sutikimo iš Lietuvos ribų joks dalinys negali būti paimtas kur nors nusiųsti. Rinktinėi vadovaus lietuvių karininkai. [...] Lietuvos vyrai, aš jus kviečiu stoti į mano organizuojamą Vietinę rinktinę. Visi vykite pas savo apskričių komendantus, nes atėjo laikas ginti savo Tėvynę*“⁴. Taip aiškiai apibrėžtos veikimo srities ir visų lietuviškų reikalų gynimo akcentavimo anksčiau kuriant kitas lietuviškas karines formuotes nebuvo. Iš pradžių registravimas į LVR vyko savanoriškai. Savanorių verbavimo centrai buvo Marijampolė, Suvalkų Kalvarija, Ukmergė, Seredžius, Plungė ir Panevėžys. Savanorių registracija apskričių komendantūrose prasidėjo vasario 21 d. Lietuvių rezistencinė spauda (ypač Lietuvių fronto) iš pradžių rėmė LVR organizavimą, nes tikėjosi, kad ji taps būsimosios Lietuvos kariuomenės branduoliu, reikalingu kovai dėl Lietuvos valstybės atkūrimo ir civilių gyventojų bei lietuviškos administracijos apsaugai nuo teroristinių sovietų ir lenkų partizanų būrių. 1944 m. vasario 16 d. Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo

komitetas paskelbė atsisaukimą „Į lietuvių tautą!“⁵. Aštuntasis atsisaukimo punktas skelbė: „*Didžiai vertindamas tautinių karo pajėgų reikšmę kovoje dėl Lietuvos išlaisvinimo, Komitetas visokeriopai remis Lietuvos kariuomenės atkūrimą*“⁶. Taigi, vyriausioji antinacinio pogrindžio vadovybė irgi parėmė LVR steigimą. Išskyrus LLA, beveik visos svarbios lietuvių tautinio pogrindžio organizacijos pasisakė už LVR kūrimą. Tokio plataus visuomenės ir pogrindžio pritarimo neturėjo jokia kita vokiečių okupacijos metais bandyta kurti lietuviška karinė formuotė. Generolo P. Plechavičiaus 1944 m. vasario 16 d. kalba per radiją padarė stiprų emocinį įspūdį, atspindėjo nuotaikas Lietuvos visuomenėje. Didžioji tautos dauguma vylessi, kad pasibaigus karui vėl pavyks atkurti šalies nepriklausomybę. Norint kovoti dėl nepriklausomybės, reikėjo turėti savo kariuomenę. Lietuvos vietinėje rinktinėje politikai, karininkai ir jaunimas išvelgė galimybę atkurti Lietuvos kariuomenę, vertino LVR kaip būsimos kariuomenės užuomazgą ir branduolį. Skubėti vertė ir pavojinga situacija šalies viduje. Iš pradžių Lietuvos jaunimas, skatinamas patriotinių jausmų ir pažadų, kad galės tarnauti Lietuvoje (nebus išvežami į Vokietiją ar Rytų frontą), noriai stoji į LVR. 1944 m. vasario 21–kovo 1 d. užsiregistravo 19,5 tūkst. vyrų ir buvo suformuotas 5 tūkst. karių kontingentas. Nutarta suorganizuoti 13 batalionų po 750 karių⁶. Įpratę prie nesėkmingų mobilizacijų Lietuvoje, naciai buvo nustebinti netikėtos LVR sėkmės. SS vadovybė, viena vertus, darė LVR įvairias kliūtis, kita vertus, prisiimdama ją, stengėsi kuo daugiau jaunimo paimti į Vokietijos kariuomenę ir įvykdyti visuotinę mobilizaciją. Pačioje Rinktinėje stiprėjo antivokiškos nuotaikos. LVR štabas stengėsi sutvarkyti apginklavimo, tiekimo ir kareivių mokymo reikalus. Marijampolėje buvo įsteigta karo mokykla, turėjusi rengti karininkų kadrus LVR batalionams.

Vis labiau stiprėjant vokiečių spaudimui, 1944 m. balandžio 28 d. gen. P. Plechavičius paskelbė mobilizaciją. Lietuvių pogrindžio spauda aktyviai agitavo prieš naują mobilizaciją, ragindama vyrus nesiregistruoti ir neišvykti iš Lietuvos. Pats

gen. P. Plechavičius mobilizacijos paskelbimo išvakarėse sukvietė LVR apskričių komendantus ir davė jiems slaptus nurodymus mobilizaciją boikotuoti. Kaip ir buvo galima tikėtis, naujoji mobilizacija (1915–1924 m. gim. vyrų ir visų 1910–1919 m. gim. karininkų) žlugo. Registravosi 3–5 proc. šaukiamojo amžiaus vyrų, iš jų daugelis buvo netinkamos sveikatos⁷. Iš viso Lietuvoje turėjo registruotis 13 865 asmenys, registravosi tik 3 125, o tinkamais tarnybai buvo pripažinti tik 586 asmenys⁸. Lietuvos jaunimas nenorėjo tarnauti vokiečiams nei Rytų, nei Vakarų fronte.

1944 m. balandžio ir gegužės mėn. sandūroje į Vilniaus kraštą buvo perkelti septyni LVR batalionai. Vilniaus krašte veikė gerai organizuoti ir gausūs lenkų partizanų – Armijos Krajovos būriai. Blogai ginkluoti ir apmokyti, išmėtyti nedideliais vienetais, LVR kariai įsivėlė į ginkluotus, karinių požiūriu labai nesėkmingus konfliktus su akovcais. Kautynėse su lenkų partizanais prie Turgelių, Graužiškių ir Mūrinės Ašmenos LVR batalionai patyrė skaudžių nuostolių. 1944 m. gegužės 13 d. mūšyje su AK brigadomis prie Mūrinės Ašmenos žuvo kuopos vadas kpt. Eduardas Počebutas. Iš viso žuvo apie 100 karių, keli šimtai buvo paimta į nelaisvę. Nesėkmingos Vietinės rinktinės kovos Vilniaus krašte, kaip ir nacių nepavykęs bandymas per LVR įvykdyti masinę mobilizaciją į vermachtą, buvo dar viena svarbi LVR išformavimo priežastis.

1944 m. gegužės 9 d. naujai paskirtas SS ir policijos vadas Lietuvai Kurtas Hintze perdavė P. Plechavičiui F. Jeckelno įsakymą, pagal kurį LVR batalionai ir komendantūros perduodami SS ir vokiečių apygardų komisarų žinion ir jiems suteikiama „garbė“ vilkėti SS uniformą ir sveikintis pakeliant ranką. Pasipiktinę tokiu nacių sprendimu, gen. P. Plechavičius atsisakė vykti pas K. Hintzė ir per LVR štabo viršininką O. Ūrboną perdavė savo nusistatymą netarnauti SS daliniuose. LVR vadovybė atsisakė vykdyti nacių reikalavimus, kadangi pašaukti tarnauti Lietuvai savanoriai, vienu plunksnos mostu buvo padaryti policininkais ir priskirti SS žinion. Nacių represijų ilgai laukti neteko.

1944 m. gegužės 15 d. į Kauną atvykęs Ostlando SS ir policijos vadas F. Jeckelnas kartu su K. Hintze ėmė organizuoti LVR likvidavimą. Gen. P. Plechavičius su LVR štabu (25 karininkais) buvo suimti ir iš pradžių uždaryti gestapo pastate Kaune. Suėmimo metu įsiutęs F. Jeckelnas kaltino LVR štabo karininkus įvairiausiais nusikaltimais ir pagrasino juos nedelsiant sušaudyti. Tarp suimtųjų, be paties gen. P. Plechavičiaus, buvo 5 pulkininkai, 4 majorai, 7 kapitonai, 3 vyr. leitenantai ir 5 leitenantai⁹.

¹B. Nemickas, „Lietuvių tauta atmetė SS legioną“, in: *Karys*, 1985, Nr. 7 (1614), p. 292–293.²Zr.: *Nacionalistų talka hitlerininkams*, V., 1970, p. 145–147.³Gen. Povilas Plechavičius, New York, 1978, p. 94.⁴*Naujoji Lietuva*, 1944 02 18, Nr. 41 (812).⁵*Laisvė*, 1944 02 16, Nr. 3 (26).⁶„Vietinė Rinktinė“, in: *Lietuvių enciklopedija*, Boston, t. 34, 1966, p. 39.⁷H. Žemelis, *Okupantų replėse*, Bad Wörishofen, 1947, p. 87.⁸LCVA, f. R-1399, ap. 1, b. 106, l. 85.⁹1994 m. gegužės 15 d. suimtųjų LVR štabo karininkų sąrašas, LCVA, f. R-1399, ap. 1, b. 106, l. 11.

Tęsinys kitame numeryje

Tarytum meteorai praskriejo atgimstančios Lietuvos padange...

Atkelta iš 7 p.

evangelikų reformatų laikraštį „Mūsų žodis“ (1922–1923). Galima tvirtinti, kad didžiausias M. Yčo publicistikos kraitis yra atsiminimai. 1935–1936 m. išėjo trys atsiminimų knygos bendru pavadinimu „*Atsiminimai. Nepriklausomybės kelias*“. Tai buvo pirmas toks solidus ir reikšmingas memuarinės lietuvių literatūros kūrinys. M. Yčas buvo žymus Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios veikėjas. Dar 1912 m. jis išrenkamas kuratoriumi, vėliau daug kartų buvo renkamas sinodų pirmininku (direktoriumi). Kartu su J. Šernu, J. Dučinskiu, H. Yčiene ir kitais 1922 m. įsteigė Lietuvių evangelikų reformatų draugiją, buvo jos pirmininkas. Traukdamasis nuo sovietinės okupaci-

jos, M. Yčas su šeima 1940 m. birželio 25 d. emigravo į Vakarus, tikėdamasis netrukus pasiekti Amerikos krantus. Tačiau kelionė karo metais buvo ilga ir sunki: per Vokietiją, Portugaliją, Braziliją. Rio de Žaneire M. Yčą ištiko stiprus širdies priepuolis. Eidamas 56 metus, Martynas Yčas 1941 m. balandžio 5 d. mirė. Jo palaikus priglaudė Rio de Žaneiro Šv. Jono Krikštytojo kapinės.

* * *

Jonas ir Martynas Yčai tarytum meteorai praskriejo atgimstančios Lietuvos padange, palikdami ryškų pėdsaką kiekvienoje srityje, prie kurios prisilietė jų visapusiški talentai.

Jonas Yčas sunkiomis kovų dėl Lietuvos nepriklausomybės sąlygomis pradėjo kurti

šalies švietimo sistemą, savo mokslo darbai dėjo nacionalinės istoriografijos pamatus, plėtodamas akademinę veiklą Lietuvos universitete išugdė pirmąją profesionalių Lietuvos istorikų kartą.

Visas Martyno Yčo sąmoningas gyvenimas buvo kupinas nesibaigiančio rūpinimosi tėvynės Lietuvos likimu. Sumaniai naudodamasis Rusijos Valstybės dūmos atstovo statusu, jis prabilo kaip pavergtos tautos atstovas, garsino Lietuvos vardą tarptautinėje arenoje. Teisininko kompetencija ir politinės veiklos patirtis lėmė jo vaisingą darbą aukštuose nepriklausomos Lietuvos poste. Kaip publicistas, redaktorius ir leidėjas inėšė svarų indėlį į tautinės kultūros lobyną. Jo

nas ir Martynas Yčai – vieni spalvingiausių XX a. pirmosios pusės Lietuvos šviesuolių. Jų puoselėta humanistinė tolerancijos dvasia ir demokratiškumas, jų darbštumas, iniciatyva bei ryžtingumas traukė ir traukia tiek visuomenės bei valstybės veikėjus, tiek bręstanti, idealų ieškanti jaunimą.

Literatūra

Iš *Agaro krašto. 1885–1941* [Apie Martyną Yčą], Autorius ir sudarytojas Martynas Yčas [jaunesnysis], Kaunas: Candela, 2009, 528 p.

Jonas Aničas, Jonas ir Martynas Yčai. *Gyvenimas ir darbai Lietuvai*, Vilnius: Vaga, 2007, 504 p.

Pabaiga

Okupuoto Vilniaus krašto istorija

Vilnius tarp audrų: lietuvių inteligentija 1919 m. sausio–balandžio mėn.

Robertas MOTUZAS, Vilnius

Pirmajam pasauliniam karui pasibaigus, taika į Europą dar ilgai neatejo. Revoliucijos, kontrrevoliucijos, etniniai susirėmimai, nepriklausomybės kovos, pilietiniai karai, tarpvalstybiniai konfliktai keitė Senojo žemyno politinį kraštovaizdį. 1918–1919 m. sandūra Lietuvos istorijoje taip pat žymi dramatiškus politinius ir socialinius krašto pokyčius. Dalis šių svarbių šalies istorijos momentų jau paliesti moderniosios istoriografijos diskurse. Dėl straipsnio apimties apsiribosime tik vienu iš šio Lietuvos istorijos periodo aspektu – Vilniaus lietuvių inteligentijos požiūriu į naująją miesto valdžią.

Šis straipsnis – bandymas prisiliesti prie vieno iš itin angažuotų ir kontroversiškų vertinimų sulaukiančių istorijos momentų. Istoriografijoje fiksuojamas 1919 m. sausio–balandžio mėnesių bolševikinio valdymo epizodas Vilniuje išlieka terra incognita Lietuvos moderniosios istoriografijos diskurse. Dėl straipsnio apimties apsiribosime tik vienu iš šio Lietuvos istorijos periodo aspektu – Vilniaus lietuvių inteligentijos požiūriu į naująją miesto valdžią.

1918 m. gruodžio–1919 m. spalio mėn. visuomeninė ir politinė padėtis Vilniaus mieste buvo labai sudėtinga. Istoriografijoje išvirtinto kone stereotipinė miesto situacijos kaitos schema: 1918 m. gruodžio pabaigoje vokiečių 10-osios armijos karinė administracija ir kariniai daliniai susiruošė trauktis iš Vilniaus, o į valdžią mieste pretendavo bent kelios jėgos: lietuviai (Lietuvos Valstybės Taryba), socialistai (Vilniaus darbininkų sovietas) ir lenkai (Vilniaus lenkų komitetas ir jų karinė organizacija „Samoobrona“ – „Savigyna“)¹. Vokiečiams traukiantis, matydama savo nepajėgumą, pasitraukė ir Lietuvos vyriausybė, o lenkai jėga įveikė Sovietą ir 1919 m. sausio pirmosiomis dienomis užvaldė Vilnių, tačiau jau po kelių dienų patys buvo išstumti iš miesto ir bolševikai čia šeiminkavo iki 1919 m. balandžio pabaigos.

1919 m. sausio 5 d. į Vilnių įžygiavus Raudonosios armijos daliniams išties pradėjo veikti V. Mickevičiaus-Kapsuko vadovaujama vyriausybė. Bolševikiniu pavyzdžiu buvo pradėta organizuoti valdymo institucijų sistema, plėtota vidaus ir net užsienio politika. Nepaisant to, kad komunistai rezervavo sau aukščiausius postus, į Liaudies komisarų tarybą pateko ir trys lietuviai socialdemokratai: Vaclovas Biržiška tapo Švietimo komisaru, V. Bielskus vadovavo Žemdirbystės komisariatui, o V. Požėla ėjo vyriausybės reikalų vedėjo pareigas.

Sudaroma vyriausybė laikėsi bolševikų politinės linijos, atskirais dekretais buvo paskelbta žemės, miškų, vandens, įmonių, archyvų, meno vertybių nacionalizacija, panaikinti luomai, Bažnyčia atskirta nuo valstybės,

mokyklose įvestas privalomas pradinis mokymas ir t. t.² Tačiau V. Mickevičiaus-Kapsuko vyriausybės veiksmuose galima išvėgti ir tam tikrų nukrypimų nuo vadinamosios Maskvos linijos. Neseniai lietuvių istoriografijoje pradėti kelti pastebėjimai apie V. Mickevičiaus-Kapsuko 1919 m. sausio–balandžio mėnesių valdymo sąlyginio kultūrinio ir tautinio liberalumo požymius³. Pavyzdžiui, nacionalizuota žemė nedalyta jos norintiems valstiečiams, nebuvo uždrausta privati smulkioji pramonė, laisva prekyba. Dalį 1919 m. Kapsuko valdymo laikotarpio ėjo kai kurie nepriklausomi laikraščiai – „Laisvoji Lietuva“, „Glos Ludu“, „Naš Put“ ir kt. Iki pat 1919 m. vasario mėn. vidurio bolševikų deklaruojamas ateizmas buvo daugiau formalaus, o ne praktinio pobūdžio: veikė krikščioniškosios organizacijos, nevaržyta religinė praktika⁴.

Tektų pripažinti, kad V. Mickevičiaus-Kapsuko atstovaujama bolševikinė vyriausybė (jos veiklos pobūdis reikalauja atskirom aptarimo – R. M.) patraukė nemažą dalį Vilniaus lietuvių inteligentijos. Jai buvo sudarytos sąlyginai palankios kultūrinės veiklos sąlygos. Tai galėjo lemti, kad V. Mickevičius-Kapsukas Švietimo komisaru paskyrė nekomunistinių pažiūrų atstovą Vaclovą Biržišką⁵. Labai greitai jo vadovaujamame Švietimo komisariate susitelkė daug lietuvių inteligentijos atstovų⁶. V. Biržiška, nekreipdamas dėmesio į savo tarnautojų politines pažiūras, priglaudė kone visus lietuvių vyriausybės Švietimo ministerijos darbui pakviesus ir Vilniuje pasilikusius tarnautojus, priimdavo visus, kurie į jį kreipdavosi⁷. Tokiu būdu Švietimo komisariate susitelkė gausi žymių Lietuvos mokslo, meno ir kultūros atstovų dalis. Švietimo komisariate dirbo arba vienaip ar kitaip bendradarbiavo Jonas Basanavičius, Juozas Tumas-Vaižgantas, Jonas Jablonskis, Eduardas Volteris, Tadas Vrublevskis. Į Švietimo komisariato organizuojamą kultūrinį darbą įsitraukė ir rašytojai Balys Sruoga, Kazys Binkis, Pranas Mašiotas, pedagogai Ona Mašiotienė, Povilas Karazija, Juozas Kairiūkštis, Marcelinas Šikšnys, Stasys Matijošaitis, Mečislovas Vasiliauskas, dailininkai Adomas Varnas, Antanas Žmuidzinavičius, teisininkas Antanas Kriščiukaitis-Aišbė, kompozitoriai Konstantinas Galkauskas, Juozas Tallat-Kelpša, dramaturgas Petras Vaičiūnas, teatro režisierius Juozas Vaičiūnas, aktorius Konstantinas Glinskis, psichologas Jonas Gudaitis-Vabalas, istorikai Konstantinas Jablonskis, Augustinas Janulaitis, skulptoriai Petras Rimša, Juozas Zikaras ir kt.⁸ Švietimo komisariato sudėtyje aptinkame daugiau nei 90 žymių lietuvių mokslo, švietimo, dailės, muzikos, teatro atstovų. Pagal 1919 m. kovo–balandžio mėnesių Švietimo

komisariato sudėtį, net 71,5 proc. darbuotojų buvo lietuvių tautybės⁹. Net 8 komisariato skyriams iš 14 vadovavo lietuvių inteligentijos atstovai. Dviem iš jų (Viešajam Knygynui ir Valstybiniam Archyvui) vadovavo glaudžius ryšius su lietuvių inteligentija palaikę prof. E. Volteris (vėliau dėstęs Kauno universitete) ir advokatas T. Vrublevskis.

Istoriografijoje daugelio šių žymių kultūros, mokslo ir meno atstovų bendradarbiavimo motyvai su V. Kapsuko valdžia neįvardyti ir nepaaiškinti. Nekelti klausimai, kodėl būtent lietuvių inteligentija taip aktyviai įsiliėjo į tarybinės valdžios formuojamą kultūrinę politiką. Tačiau iš pavienių atsiminimų, tuo metu ėjusios nepriklausomos spaudos bei archyvinų duomenų galima nustatyti tam tikras priežastis, paskatinusias žymius lietuvių inteligentus prisidėti prie bolševikinių įstaigų darbo.

Sausio 9 d. V. Mickevičius-Kapsukas priėmė lietuvių susirinkimo patvirtintą delegaciją ir jai pareiškė, kad Vilnius nebus atskirtas nuo Lietuvos, kad Lietuva būsianti nepriklausoma, bet, kaip nepajėgianti pati atsilaikyti, greičiausiai susisaistys federacijos ryšiais su Rusija. Svarbus Kapsuko patikinimas, kad bus bendradarbiaujama su visais, nepaisant nuomonių skirtumo, jei tik jie nerems Lietuvos Tarybos ir nesiims darbo sabotažo¹⁰. Tad galima manyti, kad vienas iš veiksmų, lėmusių neatsisakyti bendradarbiavimo su okupacine valdžia, buvo Lietuvos kvazivalstybingumo deklaravimas, nors ir tarybų forma, bet su sostine Vilniui. Dera prisiminti, kad 1919 m. sausio pradžioje Lietuvos Valstybės Tarybos kurto valstybingumo perspektyva atrodė dar miglota.

Tikėtina, kad tiek Vilniaus inteligentijos, tiek Kapsuko valdžios liberalumo epizoduose galima išvėgti ir asmeninių santykių įtaką – lietuvių komunistai buvo glaudžiai susiję su tautiniais veikėjais, ypač su M. Biržiška, J. Tumu-Vaižgantu, E. Vileišiene, F. Grincevičiūte ir kt. Lietuviai inteligentijos veikėjai neįvengdavo prisiminti lietuvių tautinio judėjimo laikų, kuomet daugelis jų veikė išvien su dabartiniais Lietuvos komunistų vadais. Galima prisiminti Vilniaus lietuvių delegacijos apsilankymą pas V. Mickevičių-Kapsuką, kuriame E. Vileišienė V. Kapsuką vadino „sūneliu“ ir priminė tuos laikus, kai jį slėpė nuo caro žandarų¹¹. Tautinio sąjūdžio laikams neliko abejingas ir M. Biržiška, kuris, apeliuodamas į jo suėmimą ir pateiktus kaltinimus V. Mickevičiui-Kapsukui, priminė: „Vincai! Vincai! Pamišai senus laikus, kai dirbai kartu su Kairiu (Steponas Kairys – politikos ir visuomenės veikėjas, Vasario 16-osios akto signataras – R. M.), su manim ir kitais?“¹²

Ne paskutinėje vietoje buvo ir finansiniai

klausimai. Reikėtų pažymėti, kad Maskva negailėjo V. Kapsuko vyriausybei pinigų, o šios vyriausybės atstovai, savo ruožtu, jų nebrangino ir netaupė. Kaip vėliau pripažino Juozas Tumas-Vaižgantas, „Iki šiol dar jokia valdžia nebuvo pasirodžiusi tokia dosni, tokia nešykšti kultūros dalykams, švietimui, mokslui, dailei.“¹³ Naudojantis tuo, daug lėšų buvo pervedama lietuviškai veiklai. Prie to prisidėjo ir sutartinė brolių Vaclovo ir Mykolo Biržiškų veikla. M. Biržiška apie šią padėtį prisiminė, kad „[...] brolis Vaclovas ne kartą sakydavo, kad galys lietuviškų ir kitų švietimo įstaigų sienas išlipdyti Maskvos karengomis nuo pamatų iki kaminų ir [...] stebėdavosi mumis, „per mažai“ reikalaujančius mokykloms, brukte įbrukdavo avansus.“¹⁴

Tačiau galima apsiriboti ir bendresne išvada, kad lietuvių inteligentus į bendradarbiavimą su V. Mickevičiaus-Kapsuko valdžia galėjo pastūmėti ir pragmatiniai motyvai: stengtis prasmingai pergyventi bolševikų valdymo periodą, išnaudoti kultūrinį darbą lietuviškumo plėtojei, mobilizuoti tautiškai susipratusią visuomenę, kuri taptų stipria atsvara lenkiškame Vilniaus regione. Tinkama pabrėžti M. Biržiškos poziciją, kuri įsivyravo ir tapo būdinga visai Vilniaus lietuvių šviesuomenei: „Svarbu buvo prieš naujos valdžios neužleisti kitiems lietuviškųjų pozicijų, neleisti įsigalėti svetimiems, nes vėliau Vilnių grąžinus teisėton valdžion, kitaip tai būtų sudarę nemažą keblumą.“¹⁵ Taip žymūs lietuvių inteligentijos atstovai aktyviai prisidėjo prie kultūrinių institucijų kūrimo ir organizavimo bolševikinėje vyriausybėje.

¹ R. Žepkaitė, „Kova dėl Tarybų valdžios Vilniuje 1918–1919 metais“, in: *Naujas požiūris į Lietuvos istoriją*, Kaunas, 1989, p. 32.

² *Lietuvos Tarybų valdžios dekretai*. 1918–1919, Vilnius, 1977, p. 49, 111, 121, 122, 137.

³ Č. Laurinavičius, „Once again on Soviet statehood in Lithuania“, in: 1918–1919, *Lithuanian historical studies*, vol. 13, 2008, p. 182–186.

⁴ E. Gimžauskas, „The Activities of Fr Friedrich Muckermann in 1918–1919“, in: *Vilnius: A Significant Application towards a Civil Society? (The Phenomenon of The Christian Workers League)*. Lithuanian Historical Studies, vol. 18, 2013, p. 73.

⁵ Vaclovo Biržiškos autobiografija. *LMAB*, f. 163, vnt. 1, l. 29.

⁶ Liaudies Švietimo Komisariato Skyrių ir jų Vedėjų sąrašas. LCVA, f. R-243, ap. 1, b. 13, l. 1–9.

⁷ Vaclovo Biržiškos autobiografija. *LMAB*, f. 163, vnt. 1, l. 29; Vaclovas Biržiška, *Lietuvių enciklopedija*, t. 3, Boston, 1954, p. 26.

⁸ Liaudies Švietimo Komisariato Skyrių ir jų Vedėjų sąrašas. LCVA, f. R-243, ap. 1, b. 13, l. 1–9.

⁹ Liaudies Švietimo Komisariato Skyrių ir jų Vedėjų sąrašas. LCVA, f. R-243, ap. 1, b. 13, l. 1–9.

¹⁰ „Vilniuje“, in: *Laisvoji Lietuva*, 1919, sausio 14, Nr. 4, p. 1.

¹¹ S. Matijošaitis, *Vilniuje 1918–1919 metais*. LYA, f. 3377, ap. 18, b. 219, l. 4.

¹² Mykolas Biržiška, „Iš 1919–1920 m. Vilniaus darbo atsiminimų“, in: *Trimitas*, 1937, nr. 19, p. 445.

¹³ „Ir Rusija mums ne bičiulė“, in: *Nepriklausomoji Lietuva*, 1919, rugpjūčio 7, nr. 86, p. 1.

¹⁴ Mykolas Biržiška, „Iš 1919–1920 m. Vilniaus darbo atsiminimų“, in: *Trimitas*, 1937, nr. 24, p. 565.

¹⁵ Mykolas Biržiška, „Iš 1919–1920 m. Vilniaus darbo atsiminimų“, in: *Trimitas*, 1937, nr. 16, p. 398.

Valstybinė lietuvių kalba

Kompromisų dėl kalbos būti negali

Atkelta iš 1 p.

kitataučio pavardę, reikia nepalyginamai daugiau svetimų rašybos ženklų. Tačiau ką kalbos požiūriu reiškia į valstybinę kalbą įvesti naujus simbolius? Tai reiškia pakeisti gramatiką, pakeisti abėcėlę, pakeisti pačią kalbos logiką, kirčiavimą, žodžių kėlimą.

Ką visa tai reiškia valstybės mastu? Didžiules, milijonines ir visiškai nepagrįstas finansines išlaidas. Jų būtinai reikėtų norint visą Lietuvos visuomenę išmokyti naujos valstybinės kalbos, naujų jos rašybos ir tarimo taisyklių. Visiškai neperdedame sakydami, kad tai būtų nauja valstybinė kalba ir abėcėlė. *De facto* būtent taip ir atsitiktų, nes nauju raišdynu ir naujomis taisyklėmis reikėtų naudotis valstybės duomenų bazėse ir tą turėtų privalomai mokėti visi Lietuvos piliečiai ar bent valstybės tarnautojai. O Kalba, kurią privalo mokėti šalies piliečiai, pagal apibrėžimą yra tos šalies valstybinė kalba. Ir jos mokyti reikėtų pradedant jau nuo mokyklų. Juk neužteks, kaip planuoja I. Šiaulienė, žmones apmokyti rašyti tomis „trimis raidėmis“ įsisavinus keletą projektų. Susidursime su problema, vadinama valstybinės kalbos permokiniu.

Argi gali Lietuvos visuomenė ramiai žiūrėti į tai, kas mėginama padaryti? Negali. Šito liudijimas yra mūsų iniciatyvinė grupė – „Talka: už Lietuvos valstybinę kalbą“. Tą

patį dar aiškiau liudija parašai, kuriuos surinkome po „Talkai“ viešą paramą reiškiančių šalies inteligentijos kreipimusi. Daugiau nei 150 parašų, tarp kurių yra pačių iškiliausių Lietuvos mokslo ir kultūros pasaulio atstovų, rezistentų ir sąjūdiečių pavardės, nepadarė išpuodžio šalies žiniasklaidai ir liko sąmoningai nuslėpti nuo visuomenės. Tačiau pasirašiusieji puikiausiai suprato, kodėl pasirašo. Manau, kad vien šių sąmoningų parašų ir jų slėpimo faktas turėtų sugluminti oponentus ir telkti visuomenę.

Girdžiu ir skaitau įvairiausių dalykų apie mūsų iniciatyvą. Kartais ji susiduria su nuoširdžiu patriotiškų piliečių pasipriešinimu. Žmonės klausia, kodėl darome kažkokią išlygą ar nuolaidą. „Kodėl leidžiate rašyti antrame lape, kitų įrašų skyriuje?“ Toks priekaištas nepalyginamai dažnesnis už pastabas, kad siūlymas nepakankamai liberalus. Tačiau ši pastaba nepelnyta – jokių nuolaidų dėl valstybinės kalbos statuso ar abėcėlės mes nedarome ir nesiūlome.

Kai kurie žmonės mano, kad „Talkos“ pozicija per liberali, tačiau mes taip nemano. „Talka“ yra už valstybinę lietuvių kalbą ir nedaro jokių išlygų valstybinės kalbos saskaita. Absoliučiai jokių. Jokia abėcėlės keitimo ir jokio valstybinės kalbos statuso keitimo negali būti ir tikrai nebus „Talkos“

iniciatyva. Galutinis sprendimas bus nulemtas Seimo narių valia, tačiau tikiuosi, kad gyvename demokratinėje valstybėje ir į mūsų sutelktą tautos balsą bus atsižvelgta.

Kita vertus, netgi mums palankūs žmonės klausia, ar nebus tai Trojos arklys. Ar mes, leisdami paso kitų įrašų skyriuje ir antroje tapatybės kortelės pusėje rašyti nelietuviškomis lotyniško pagrindo raidėmis, neatversime kelio didžiulei invazijai į valstybinę kalbą? Tačiau ir vėl turime skirti šiuos dalykus: valstybinę kalbą, kuri yra visų duomenų bazių ir registrų, Lietuvos valstybės, kaip idėjos ir kaip valdymo aparato kalba, nuo to, kad visi esame įvairių tautybių Lietuvos piliečiai.

Norėtume, kad kitakalbiai Lietuvos piliečiai jaustų komfortą ir galėtų, kiek imanoma, kai to norima, matyti savo vardus ir pavardes užrašytus gimtąja kalba. Tokia galimybė išspręstų ir teisinius aspektus. Tenka girdėti nemažai kalbų apie svetur iškėjęsias moteris, kurių dokumentu su vien tik lietuvišku įrašu nepriima ir nepripažįsta kitų šalių pareigūnai.

Tačiau valstybės pasas yra oficialus valstybės dokumentas ir kiekvienas ten esantis įrašas yra pasvertas, o valstybė už jį atsako savo autoritetu. Tai reiškia, kad antrame paso puslapyje radęs užrašytą pavardę savo šalies

kalba, Norvegijos ar kitos valstybės pareigūnas be teismų ar papildomų aiškinimų tikės, kad tai yra tas pats asmuo, kurio pavardė kiek kitaip nurodyta pagrindiniame to paties paso puslapyje. Tai pritaikyta ir veikia Latvijoje, tad būtų didelė pagalba ir mūsų piliečiams.

Suprantama, kad gyvenimas vystosi, o su juo keičiasi ir mūsų kalba. Tačiau klausimas yra, ar mūsų kalba yra tokia bėgė ir bevaisė, kad negali vystytis iš savo gelmių, iš to, ką turi? Juk turime tūkstantmečius prieš mūsų erą siekiantį kalbinį klodą – giliausią, kokį galima surasti. Mūsų kalba yra graži ir ne bevaisė. Nesusipratimas yra sakyti, kad joje trūksta epitetų, vaizdingų posakių, raidžių ar kitų dalykų. Deja, tai tenka vis dažniau girdėti apie mūsų valstybinę kalbą. Turėtume ne gėdytis, o didžiulius savo kalbą ir leisti jai pačiai ir iš savęs tobulėti be dirbtinai įtraukiamų svetimybų.

Daugybė paliestų aspektų kaip upeliai subėga į vieną didelę upę, kuria teka mūsų kalba. Kad šį nuostabi kalbos upę toliau tekėtų stipri ir srauni, ją pasirūpinti turime mes, jos kūrėjų vaikai.

Autorius yra akademikas, LEU profesorius, iniciatyvinės grupės „Talka: už Lietuvos valstybinę kalbą“ narys.

Šaltinis – <http://alkas.lt/2015/10/22/e-jovaisa-kompromisu-del-kalbos-buti-negali/>.

Lietuvių etninės žemės Baltarusijoje: dabartis ir ateitis

Baltarusių kalba Metodistų bažnyčioje

Dr. Aleksandras ADAMKAVIČIUS, Vilnius

Pradžia Nr. 10 (816)

Nacionalinio švietimo ir religijos reikalų ministerijai apie metodistų suvažiavimą su priedais „Slaptai“

„[...] Š. m. rugpjūčio 3–5 d. Vilniuje įvyko metodistų suvažiavimas, kuriame dalyvavo apie 40 žmonių. Jį vedė vyskupas Darlingtonas (*Darlington*), kuris tuo metu buvo Poznanėje. Dalyvavo įvairių tautybių atstovai: lenkai, amerikiečiai, anglai, vokiečiai, latviai, baltarusiai ir lietuviai. Tokia atstovų įvairovė verčia galvoti, kad metodistų skaičius auga. Radaškonių [Radaškovičių] bendruomenei atstovavo du delegatai. Taip pat atvyko atstovai iš Gluboko, Ašmenos ir Vileikos. Vilniuje metodistai turi du centrus: vienas Fabriko g. (Žvėrynas), kitas – pastoriaus Vitto [balt. *Ёхан Бимм*] butas Trakų g. 9-7. Pastorius Vittas ne tik vykdo aktyvią propagandą Vilniuje, bet ir jo provincijoje. Vaivadijos rytinėse teritorijose, Saugumo duomenimis, yra apie 80 bendruomenių, kur aukščiausios valdžios pareigos priklauso baltarusiui. Pastoriaus Vitto nuomone, metodistų idėjos tarp baltarusių rado palaikymą. Tai jis aiškino tuo, kad:

1. baltarusiai neturi savo Bažnyčios;
2. Baltarusija yra teritorija, kurioje vyko Pirmasis pasaulinis karas, taip pat lenkų ir rusų karai, prisikentėjusi materialiai ir morališkai ir ieškanti išeities iš susiklosčiusios padėties, metodistų doktrinoje atrado paguodą.

Pasitvirtino, kad Spolakas [balt. *Сполак*, lenk. *Spolak*], žymus metodistų akcijos Lenkijoje veikėjas, rugsėjo viduryje yra buvęs Vilniuje ir palaikęs draugiškus santykius su senatoriumi Vlasu ir pasiuntiniu Raku Michailovskiu [balt. *Рак-Михайлоўскім*]. Kita vertus, palankus metodistų požiūris į sovietų valdžią, savo veiklos ne tik Lenkijoje, SSRS teritorijoje ir Vakarų Europoje, bet ir Amerikoje, Afrikoje išmanymas gali būti kenksmingas lenkų valstybei.

Vaivada
1926 m. gruodžio 19 d., Vilnius“
(LVCA, f. 51, ap. 4, b. 80, l. 8 ad. Vertimas iš lenkų k. – A. A.).

Vaivada dėl apeigų ir Biblijos mokymo kursų organizavimo

Nuolankiai pranešu, kad mano Bažnyčia, pagal išdininko pranešimą, yra dabar perkelta į Vilnių vietoj pastoriaus Jochano Vitto ir noriu kasdien laikyti pamaldas adresu Trakų g. 9, butas 7.

Aš vesiu pamokas, paremtas Biblijos mokymu, atliksiu apeigas ir išpažintis nedidelei žmonių grupei šokiadienių vakarais nuo 6 iki 9 valandos, sekmadienį ir švenčių dienomis nuo 9 ryto iki 1 valandos, o vakarais nuo 6 iki 9 vakaro.

Steponas Bartkevičius [balt. *Сцяпан Барткевіч*]“
(LCVA, f. 51, ap. 4, b. 119, l. 13. Vertimas iš lenkų k. – A. A.).

Išrašas iš savaitinės Naugardo vaivadijos ataskaitos

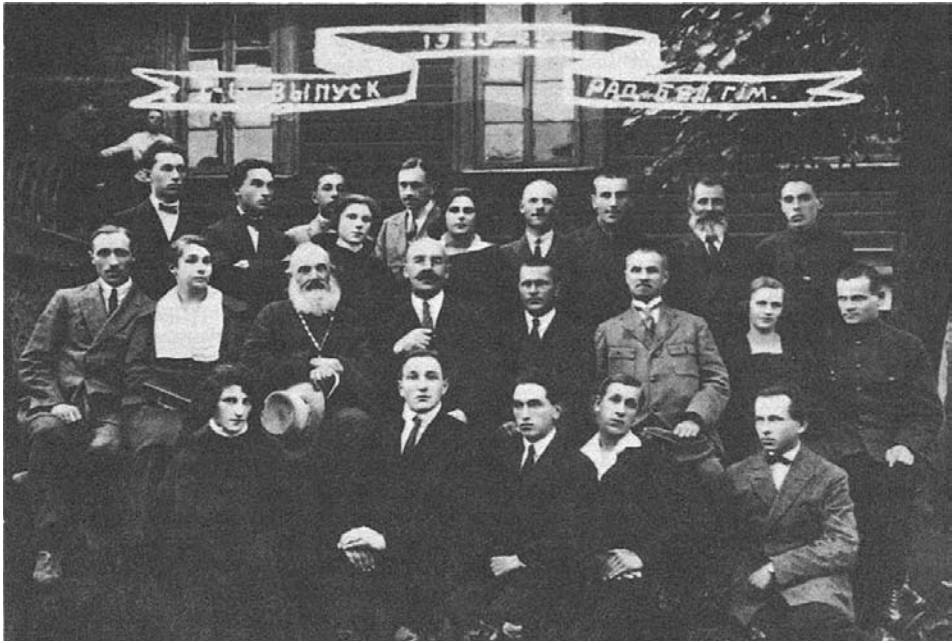
„Apie sektinį judėjimą vaivadijos teritorijoje, kuris iš pradžių gali toks neatrodyti, nes yra nežymus ir neturi pastovios veiklos. Labiausiai jis pasireiškia apeigomis Klecke, Nesvyžiaus pavieta, baltarusių gimnazijos internate, kur atvyko pastorius Jochanas Vittas [balt. *Ёхан Бимм*] iš Slanimo.
1928 m. vasario 18 d.“
(LVCA, f. 51, ap. 4, b. 119, l. 13. Vertimas iš lenkų k. – A. A.).

Baltarusių reikalai

„Metodistų agitacija baltarusių gimnazijoje. Ne vieną kartą lenkų spauda rašė dėl grėsmingos agitacijos, kuri buvo vykdoma baltarusių gimnazijoje tarp jaunimo. Tokius faktus patvirtino ne itin palankus lenkų valdžiai „Baltarusių šaltinis“ kovo 30 d., Nr. 23. Štai ką mes manome:

Radaškonių (Radaškovičių) gimnazijos pastatas

Antroje eilėje ketvirtas (iš dešinės) senatorius Aleksandras Vlasas

„Kaip žinoma, Vilniuje jau kurį laiką Vilniaus baltarusių gimnazijos mokiniai yra agituojami už metodistų tikėjimą. Pasirodo, agitacija užsiima kai kurie gimnazijos dėstytojai. Sužinojome, kad sekmadienį, kovo 25 d., internate įvyko gimnazijos mokinių susitikimas, sušauktas skautų organizacijų. Be inspektoriaus Marcinčyko [balt. *Марцінчыкам*], dalyvavo dar ir kiti dėstytojai. Kaip pastebima, buvusio gimnazijos direktoriaus Austrausko [balt. *Астроўскага*], kuris dabar yra Bendruomenės atsakovas, „darbas“ nenuėjo veltui.“
(Vilniaus žurnalas, Nr. 79, 1928 m. balandžio 5 d. Vertimas iš lenkų k. – A. A.).

Ataskaita

„Vilniuje metodistams vadovavo profesorius Jochanas Vittas. Be Vilniaus, metodistai veikė dar Radaškonyse [Radaškovičiuose], Maladečinos [balt. *Маладзечна*] pavieta, ypač baltarusių gimnazijos internate, kuriam vadovauja Elžbieta Šacman, pakviesta senatoriaus Vlaso iš Chodzyčiaus (prie Poznanės) kaip instruktorė.
1927 m. birželio 11 d.“
(LVCA, f. 51, ap. 4, b. 43, l. 8. Vertimas iš lenkų k. – A. A.).

„Prieš prisaikdinimą didžioji dalis metodistų sektos narių ir bendraminčių Vilniuje organizavo kursus anglų kalba, kuriuos vedė dėstytoja anglė Rambo.

Šio mėnesio 7 d. bute, Trakų g. 9, įvyko metodistų sektos susirinkimas, kuriame dalyvavo apie 70 žmonių. Metodistų vyskupas Čembersas sakė: „Apie kiekvieno žmogaus darbo rezultata“, remiantis kasdieninio gyvenimo faktais ir įrodant, kad daugumos žmonių rezultatai, ypač stačiatikių ir katalikų dvasininkų, yra toli nuo evangelijos mokymo. Tai turi suprasti kiekvienas tikras krikščionis, atskirti gėrį nuo blogio, propaguojamo per įvairias religines įtakas.

Lapkričio 8 d. bute, Trakų g. 9-7, vyko religinės metodistų sektos apeigos „Dievo vakarai“.

Metodistų veikėjai Jarda (Uaard), Čembersas, Vittas ir Petrauskas [balt. *Петроўскі*] planuoja veikti ir provincijose.

1927 m. lapkričio 8–14 d.“
(LVCA, f. 51, ap. 4, b. 80, l. 4–5. Vertimas iš lenkų k. – A. A.).

„Vietoj metodistų pastoriaus Vitto, paskirto į Slanimą, į Vilnių atvyko Bartkevičius. Po jo atvykimo metodistų veikla Vilniuje atgijo. Susirinkimai vyko adresu Trakų g. 9-7 šventinėmis dienomis ir ketvirtadieniais, jų metu dalyvavo 30–49 asmenys. Pastorius Bartkevičius sakė pamokslus lenkiškai, nukreiptus prieš Romos katalikus. Aktyviausias iš Vilniaus metodistų buvo kažkoks Džeškanas [balt. *Дзешкан*], gyvenantis Vivulskio g. 18.“
(LVCA, f. 51, ap. 4, b. 80, l. 4–5. Vertimas iš lenkų k. – A. A.).

Vėliau pastebėta, kad metodistų agitacija išsiplėtė. Pagrindinis tai nulėmęs veiksnys buvo tai, kad metodistai rėmėsi baltarusiais, gyvenančiais provincijoje ir labai mieliai priimančiais jų tikėjimą. Perkėlus pastorių Vittą į Slanimą, vietoj jo į Vilnių buvo paskirtas Steponas Bartkevičius, kuris per porą mėnesių savo pamokslais ir paskaitomis, turinčiomis politinio atspalvio, nukreiptomis prieš Romos kata-

likus ir stačiatikius, subūrė aplink save daug jam simpatizavusių žmonių. Savo šalininkams Bartkevičius pradėjo kalbėti, kad katalikų ir stačiatikių tikėjimo kelias yra kenksmingas bendruomenei, todėl siūlė tapti metodistais. Jis pasirinkdavo iškilus asmenis, kad jie padėtų praplėsti jo veiklos ribas. Tarp tokių simpatizuojančių metodistams buvo Savickis [balt. *Савіцкага*], Krukas [balt. *Крук*], Zamorinas [balt. *Заморына*] ir kiti, kurie rodė palankumą metodistų idėjoms. Savo materialinę padėtį Bartkevičius nuo aplinkinių slėpė. JAV skyrė lėšų metodistų idėjų skleidimui. Metodizmo agitaciją Bartkevičius norėjo pradėti tarp baltarusių, ypač tarp jaunimo. Visų pirma, ketinta organizuoti chorą, orkestrą, padidinti paramą Draugijos bibliotekai [balt. *бібліятэку Таварыства*], leisti metraštį „Vilniaus metodistas“ [lenk. *Wileński Metodysta*]. Susirinkimuose ir paskaitose dalyvavo baltarusių gimnazistai, taip pat dalis baltarusių veikėjų, tokių kaip Kuzma Krukas [balt. *Кузьма Крук*].“
(LVCA, f. 51, ap. 2a, b. 777, l. 421. Vertimas iš lenkų k. – A. A.).

Po didelių Bartkevičiaus pastangų spalio 21 d. Vilniuje įvyko pirmosios metodistų jaunimo grupės atidarymas, kuriame dalyvavo 13 asmenų. Grupės vadovas Palzneris [balt. *Palzner*] kartu su savo vietininku baltarusiu Kalošu [balt. *Калош*] (studentu) išdalijo giesmes baltarusių ir lenkų kalbomis ir kartu pagiedojo vieną giesmę. Po to Kalošas perskaitė baltarusiškai keletą ištraukų iš Evangelijos. Vėliau Palzneris kreipėsi rusiškai, apgaisles-taudamas, kad tiek mažai susirinko, tačiau pabrėždamas, kad tai turbūt buvo iš anksto nulemta. Tuomet jis perskaitė keletą ištraukų iš Evangelijos ir pareiškė, kad kai jis pradėjo domėtis metodizmo idėjomis, turėjo abejonų, tačiau dabar tapo aištingu jo šalininku. Toliau teigė, kad nuo mažų dienų jis kritiškai vertino Stačiatikių ir Katalikų bažnyčią. Jis išryškino metodizmo svarbą ir paaiškino, kad šis tikėjimas gali parodyti kelią į tiesą ir žinojimą. Metodizmas, jo žodžiais, kovoja su skurdu ir kitomis gyvenimo negandomis, sukurtoomis pačių žmonių. Už tai ragino jaunimą burtis ir kovoti drauge su tomis problemomis.

1928 m. spalio 28–lapkričio 3 d.“
(LVCA, f. 51, ap. 4, b. 244, l. 1. Vertimas iš lenkų k. – A. A.).

„Baltarusių metodistų grupėje „Liga Epford“ aktyviausi yra: Berniakovičius [balt. *Берняковіч*], Petrauskas [balt. *Петроўскі*], Skor-ka [balt. *Скорка*], Asajevičius [balt. *Асаевіч*], Škotka [balt. *Шкотка*], Graule [lenk. *Grawle*], Kaloša [balt. *Калоша*], Kalodka [balt. *Калодка*], Petrovskaja [balt. *Петроўская*] ir seserys Duet. Šiuo metu šios organizacijos vadovas pastorius Steponas Bartkevičius sugalvojo vėl agituoti už metodistų tikėjimą, kokį gerą

darbą daro minėti asmenys. Bartkevičiaus žodžiais, propaganda turi būti vykdoma ne tik tarp susirinkusiųjų, bet ir plačiau – tarp kitų visuomenės grupių. Pagrindinė jaunųjų metodistų užduotis – praplėsti agitaciją už metodizmą ir agituoti už šį tikėjimą naujus narius, taip pat tarp baltarusių ir kitų tautybių tikinčiųjų populiarinti Šventojo Rašto skaitymą gimtąja kalba.

1929 m. kovo 8–11 d.“
(LVCA, f. 51, ap. 4, b. 244, l. 1. Vertimas iš lenkų kalbos – A. A.).

„Šio mėnesio 10 dieną [1929 m. kovo 10 d. – A. A.] Vilniuje, Trakų 9-7, įvyko metodistų ir jaunųjų metodistų grupės susirinkimas „Liga Epford“. Susirinkimo vadovai atkreipė dėmesį, kad susirinkimo metu reikia pastoviai skaityti pranešimus literatūros tema, kas, pasak pastoriaus Stepono Bartkevičiaus, suteikia metodistų agitacijai palankų atspalvį, nes baltarusių jaunimas domisi tokiais pranešimais. Taip pat internato vadovai akcentavo, kad reikia padidinti choro narių skaičių ir išplėsti giesmių repertuarą baltarusių ir lenkų kalba. Kad Vilniaus metodistų veikla domisi Varšu-va, sakė iš ten grįžęs Steponas Bartkevičius, taip pat pridūrė, kad metodistų veiklos plėtrai

Vilniaus krašte ir metrašio leidybai bus skirta lėšų. Be to, taip pat bus skirta lėšų ir lektoriams. Pastorius Varšuvos centrui turėjo papasakoti apie jaunųjų metodistų veiklą „Liga Epford“, taip pat supažindinti saviškius su metodizmu. Pagal turimą informaciją, Varšuvos centras liko patenkintas metodistų veikla Vilniuje. Metodistai su Radaškonimis [Radaškovičiais], Slonimu ir kitomis vietomis palaikė ryšius per korespondenciją.

1929 m. kovo 10 d.“
(LVCA, f. 51, ap. 4, b. 244, l. 2. Vertimas iš lenkų k. – A. A.).
Šio mėnesio 14 d. (1929 m. kovo 14 d. – A. A.) Vilniuje, Trakų 9-7, įvyko metodistų susirinkimas, kuriame pastorius Steponas Bartkevičius kalbėjo tema „Pranašo Jeremijo gyvenimas“.

Prieš tai choras atliko religines giesmes. Buvo daug asmenų, asmeniškai atvyko Gerasimčukas [balt. *Герасімчук*], Zauenas [Zauen], Braumas [Braun], taip pat Vilniaus baltarusių gimnazijos mokiniai Miliukas (balt. *Мілюк*) ir Vinogradova (balt. *Вінаградова*). Akomponuojant Bartkevičiui susirinkusieji sugiedojo keletą giesmių. Susirinkimo pabaigoje visi buvo kviečiami dainuoti chore.“

(LVCA, f. 51, ap. 4, b. 244, l. 6. Vertimas iš lenkų kalbos – A. A.).

Šio mėnesio 17 dieną (1929 m. kovo 17 d. – A. A.) Vilniuje, Trakų 9-7, įvyko metodistų susirinkimas, o po to susirinko ir jaunimo grupė „Liga Epford“. Susirinkimui vadovavo Graule, kuris pristatė metodizmo uždavinius, trumpai nupasakojo programą ir po to perskaitė keletą ištraukų iš Evangelijos. Vėliau su choru sugiedojo keletą giesmių. Grauliui pasiūlius pasiuntinio Jono Stankevičiaus (balt. *Янек Янка Станкевіч*) žmona perskaitė baltarusių kalba pranešimą „Misionierių gyvenimas Kinijoje“. Susitikimui einant į pabaigą pastorius Steponas Bartkevičius sakė pamokslą „Apaštalo Judo charakteristika“, o po to pasimeldė už tolesnę metodistų veiklą ir už tuos, kurie dar prie jų neprisijungė. Galiausiai buvo pasiūlyta leisti metrašį „Naujas gyvenimas“ [balt. *Новы жыццё*] kovo mėnesi. Susirinkime buvo iš viso 20 asmenų.

1929 m. kovo 17 d.“
(LVCA, f. 51, ap. 4, b. 244, l. 6. Vertimas iš lenkų k. – A. A.).

„1932 m. rugsėjo 21 d. Metodistų bažnyčios Lenkijoje pastorius Liudvikas Žolkevičius [balt. *Ludwik Żółkiewicz*] pranešė vietos valdžiai, kad koplyčia (religinių susirinkimų salė), kuri yra Trakų 9-7, perkeliama į naujas patalpas Ažeskių [balt. *Ажэскі*] 11b-1.

Religiniai susirinkimai (pamaldos) naujoje koplyčioje bus nuo 1932 m. spalio 2 d. sekmadieniais 11–16 val., ketvirtadieniais 18 val., „Liga Epworth“ narių susirinkimai vyks sekmadieniais 17.30 val. 1932 m. spalio 1 d.“

(LVCA, f. 51, ap. 4, b. 571, l. 3. Vertimas iš lenkų k. – A. A.).

Pabaiga

Vilniaus lietuvių laikraščiai lenkų kalba

Vytautas Valentinas ČESNULIS, Vilnius

Pradžia Nr. 10 (816)

Dzwon Litwy

Dienraščio *Dzwon Litwy* („Lietuvos varpas“) pirmasis numeris pasirodė 1920 m. gruodžio 24 d. Faktiškasis laikraščio redaktorius buvo Mykolas Biržiška, nors jį pasirašė nuo Vilkaviškio kilęs Juozas Uogintas (ŽE redaktoriaus-leidėjo pavardę rašo daryta lenkiška rašyba – Ogintas). Naujasis dienraštis pasiskelbė toliau vykdysias iš *Głos Litwy* paveldėtą Nepriklausomos Demokratinės Lietuvos su sostine Vilniumi programą.

Prokuroras Holovnia (*Hołownia*) 1921 m. sausio 18 d. nusprendė tos dienos laikraščio Nr. 13 areštuoti, o paties laikraščio leidimą sustabdyti. Mat tuometino Vilniaus šeimininkai jau rengėsi Vidurinės Lietuvos seimo rinkimams, o dėl jų pasisakė ir *Dzwon Litwy*. Nr. 13 trumpoje informacijoje „Primenime“ rašoma: „Primenime, kad kiekvienas tikras Lietuvos pilietis, kuriam brangi yra Vilniaus ir krašto ateitis ir kuris dėl viso to jaučiasi esąs atsakingas, neprivalo nė kiek domėtis rinkimais, kurie šiuo metu yra paskelbti Vilniuje be Lietuvos Respublikos darbo žmonių suverenaus Seimo žinios ir sutikimo“. Pasak prokuroro, toks priminimas „yra nukreiptas į Vidurinės Lietuvos gyventojų kurstymą priešintis rinkimams į seimą“ ir tolesnis laikraščio leidimas bei platinimas „yra be galo kenksmingas“ (LCVA, f. 131, ap. 5, b. 4). Prokuroras savo nutarimą grindė Vidurinės Lietuvos kariuomenės vyriausiojo vado 1920 m. lapkričio 26 d. dekreto 95 straipsniu bei, kaip ir *Głos Litwy* atveju, 1919 m. liepos 17 d. laikinuoju spaudos įstatymu.

Be to, *Dzwon Litwy* 1921 m. sausio 4 d. Nr. 2 išspausdinęs informaciją „POW byla Kaune“ apie Lietuvos kariuomenės teismo 1920 m. gruodžio 24 d. nuosprendį 48 asmenų byloje už priklausymą Lenkų karinei organizacijai (POW – *Polska Organizacja Wojskowa*; jos suokalbįs nuverstį Lietuvos vyriausybę ir Lietuvą prijungti prie Lenkijos susektas 1919 m. rudenį). Bausmė – nuo kalėjimo iki gyvos galvos (6 asmenims) iki 2,5 metų sunkių darbų kalėjimo; 3 asmenys išteisinti. Tačiau teismas, remdamasis BK XXIV knygos 913 str. ir Lietuvos konstitucijos § 8, kreipėsi į Respublikos Prezidentą bausmę 33 asmenims panaikinti; nuosprendį pasirašė 5 teisėjai. Laikraščio „Vilnius“ sausio 15 d. Nr. 11 buvo Br. Šemio (M. Biržiškos) komentaras šia tema, kurį *Dzwon Litwy* persispausdino sausio 18 d. Stebėtinai okupacinių organų operatyvumas: prokuroro siūlymą dėl laikraščio Nr. 13 konfiskavimo ir leidinio uždarymo Vilniaus apygardos teismas patvirtino irgi sausio 18-ąją!

Teismo tardytojas J. Uoginto tardymo dėl *Dzwon Litwy* Nr. 13 protokolą 1921 m. kovo 15 d. nusiuntė Apygardos teismo prokurorui. Kaltinimo akte rašoma, jog kaltės dėl priešingo veikimo Vidurinės Lietuvos seimo rinkimų klausimu redaktorius nepripažino, sakė, kad į jo namus buvo užėjusi panelė ir užrašė jį Vidurinės Lietuvos seimo rinkėju. Tačiau jis esąs Kauno (Nepriklausomos) Lietuvos pilietis, jo užrašymas Vid. Lietuvos seimo rinkėju „yra neteisingas“ ir, pasipiktinęs prieš jo norą ir valią padaryta neteisybė, išspausdino savo redaguojamame laikraštyje užuominą, juo labiau, kad „seimo šaukimą Vilniuje be Kauno Lietuvos Seimo sutikimo

laikė nederamu“. Todėl Prokuroro ištaiğa prie Vilniaus apygardos teismo apkaltino 29 metų J. Uogintą sąmoningu veikimu prieš Vidurinės Lietuvos seimo išrinkimą.

Prokuroro pavaduotojas K. Sulkevičius (*Sulkiewicz*) 1921 m. kovo 22 d. nutarė į bylos nagrinėjimą teisme iškviesti kaltinamąjį. Tačiau archyvo byloje daugiau jokių dokumentų nėra. Toliau remsimės „Lietuviškosios enciklopedijos“ t.7 (Kaunas, 1939), V. Steponaičio knyga ir 1921 m. Kaune išėjusia knygele apie Vilniaus spaudą Vidurinėje Lietuvoje – *Prasa litewska w Wilnie przed sądem i rządem „Litwy Środkowej“*.

Vilniaus apygardos teismas J. Uoginto bylą nagrinėjo 1921 m. gegužės 31 d. ir advokto Tado Vrublevskio ginta kaltinamąjį išteisino. Gynėjas įrodė, kad kaltinimas nepagrįstas, nes nebalsuoti nedraudžiama, o karo cenzūra numerį praleido. Pasak advokato, „kaltinamasis turi būti atleistas nuo bet kokios atsakomybės, nes nusikaltimas pagrįstas laikraščio išėjimu, kurį mūsų sąlygomis iš tikrųjų praleido ne laikraščio redaktoriaus, bet šimtaakis Argas, kurio negailestingu griežtumui skundėsi visi Vilniaus laikraščiai, kokios krypties jie bebūtų“ (Kaune išleistos knygelės p. 7). Argas pražioptojęs, kad vienas Vilniaus lenkų laikraštis per du mėnesius beveik kiekviename numeryje pasisakė prieš Vidurinės Lietuvos seimo rinkimus. (Argas – senovės graikų mitologijos milžinas; Dzeuso žmona Hera pavedė jam saugoti Dzeuso mylimą deivę Ijo, Heros paverstą karve; Dzeuso sūnus Hermis užmušė Argą ir išvadavo Ijį; argo sąvoka reiškia budrų sargą.)

1921 m. birželio 28 d. įsiteisėjęs teismo sprendimui, liepos 1 d. pasirodė *Dzwon Litwy* Nr. 14 vėl su J. Uoginto parašu. Tačiau Vidurinės Lietuvos vidaus reikalų departamento direktorius Pivockis (*Piwocki*) jau liepos 14 d. nubaudė Uogintą 50 tūkst. lenkų markių pabauda (ji sumokėta liepos 20 d.). Priežastis: liepos 6 d. Nr. 18 Litwin'o slapyvardžiu pasirašytas straipsnis „Sargyboje“ ir liepos 13 d. Nr. 24 žinutė „Naujas amatas“ (*Nowy proceder*; abiejų rašinių autorius buvo M. Biržiška). Rašiniai pripažinti įžeidžią lenkiškąją Vidurinės Lietuvos vyriausybę.

Straipsnyje „Sargyboje“ sakoma: „Mūsų šauksmas į Vidurinės Lietuvos lietuvių nepatiko, todėl jį užuomazgoje užsmaugė, bet juo smarkiau suskambejo jo pirmasis garsas, tuo daugiau širdžių išbudino ir liepė budėti... [...] Budėkime [...]! Likime iki galo patys savimi! Ištvėrime, tauris ir budrūs, kaip reikalauja paliktųjų Lietuvos sargyboje pareiga“.

Žinutėje „Naujas amatas“ rašoma, kad atvykstantiems pažinėjimams ir kitiems metrikai ir pasai perdirdami į Vidurinės Lietuvos gyventojų dokumentus. „Ir jei reikėtų įgyvendinti Ženevos nutarimą, tai pasirodytų, kad Vilniuje visai nėra nevietinių gyventojų“.

1921 m. rugpjūčio 17 d. laikraštis sustabdytas, o Uogintas patrauktas tieson už rugpjūčio 14 d. Nr. 52 išspausdintą dr. Jono Basanavičiaus ir kanauninko Juozapo Kukto straipsnį „Iš protokolo“. Jame apkaltinti lenkų karininkai, policija ir žandarai už Vilniaus lietuvių moksleivių mušimą ir 13 žmonių suėmimą per kratą Didžiojoje lietuvių prieglaudoje rugpjūčio 1 d. Paskutinis *Dzwon Litwy* numeris (1921 m. Nr. 54, o iš viso 60 numerių) išėjo rugpjūčio 18 d.

Straż Litwy

1921 m. sausio 18 d. sustabdžius *Dzwon Litwy*, sausio 21 d. pasirodė naujas dienraštis *Straż Litwy* („Lietuvos sargyba“; redaktoriaus-leidėjas M. Biržiška). Kovo 9 d. išėjo Nr. 39, sukėlęs garsią bylą „už bliuznijimą prieš šventuosius“. Numeryje išspausdintas rašinys „Iškarpa iš Rzeczpospolit'os (Wycinek z „Rzeczypospolitej“) su paantrašte „P.[ono] J. O. pasikalbėjimas su šv. Kazimieru“ (straipsnį pasirašęs Wasz. – M. Biržiška).

Pasak rašinio, Vilniuje ėjusio lenkų laikraščio *Rzeczpospolita* redakcijoje kovo pradžioje netikėtai atsitiko garbingas įvykis: ją aplankė iš Lenkijos atvykęs patsai Lenkijos karalaitis ir globėjas šv. Kazimieras. Redakcijoje visus reikalus tvarkė p. J. O. Šventasis jam pasakojo Vilniuje patirtus išpūdžius ir mieste pastebėtas permainas. Į klausimą, kaip geriau būtų – Vilnių ir Vilniaus kraštą federacijos ryšiais inkorporuoti į Lenkiją ar prijungti prie Kauno Lietuvos? – šv. Kazimieras atsakė, kad jis visada buvęs „visiško Lietuvos inkorporavimo į Lenkiją šalininkas“. Danguje irgi jau seniai nutarta remti tik inkorporaciją. Prieš Lietuvos prijungimą prie Lenkijos buvo tik vyskupo Mykolo Giedraičio ir, rodos, Žemaitijoje veikusio jėzuito Rylos balsai. Danguje litvomanų mažuma.

– O kaip danguje kalbama apie baltarusiško rūko apgaubtos kažkokios lietuvių valstybės sukūrimą? Ar gali būti Rytuose lietuvių valstybė, dirbtinai suklajuota iš įvairių etninių elementų.

– Visada buvau Vytauto idėjų priešininkas ir laikau jį pragaištingo lietuvių separatizmo patriarchy, – atrėžė karalaitis. – Šiandien jam tenka kentėti skaudžią atgailą pragare, neturint vilties išsigelbėti. O, kad tai būtų gera pamoka dabartiniais litvomanams!

Toliau šventasis dėstė, kad tarp Lietuvos ir Lenkijos negali būti jokios federacijos. „Manau, kad apskritai svarbiausias šiandienos uždavinys turėtų būti pagyvinti tautinį darbą asimiliuojant kresų gaivalus. Pagrindas tam tebūna viena bendra lenkų kultūra, viena lenkų kalba ir viena katalikų tikyba. Ypatingą paslaugą tokiai veiklai teikia planingas kresų kolonizavimas. [...] Kaip galima pakęsti nuo amžių lenkiško Vilniaus pagrindinę gatvę lietuvišką gimnaziją? Ar tai ne gėda jums?“ Apie baltarusių klausimą šventasis pasakė, kad „iš tikrųjų apie jį be pasibjaurėjimo ir pasišlykštėjimo nė kalbėti negalima“.

Pusinės priemonės niekada neduos geidžiamų rezultatų. Šv. Kazimieras priminė „patriotinės“ Ispanijos XV a. išbandytą būdą, kai į katalikus persikrikštijęs ir vienuoliu dominikonu tapęs žydas, inkvizicijos vadovas Tomas Torkvemada pateikė ultimatumą kitiems žydams: „arba apsikrikštyk, arba dink iš šalies, o tavo turtas bus konfiskuotas“.

„Pasistengėme kuo tiksliau perteikti šv. Kazimiero pastebėjimus. Vertiname didžiulę jų svarbą lenkų visuomenei šiuo lūžio momentu. Pastiprinti gerai nuteikiamų šv. Kazimiero žodžių, nuo šiol su dvigubu uolumu numatome dirbti priešakinėse eilėse, kad atgimstančios Lenkijos pastatui padėtume tvirtus tautinius pamatus ir kad jau dabar aptvertume jį neįveikiamu gynybos pylimu nuo parsišlavėlišku kaimynu, tokiu, kaip lietuviai, ukrainiečiai, baltarusiai, o pirmiausia nuo tarptautinės žydijos“, – baigiamas straipsnis.

Už šį straipsnį M. Biržiškai iškelta byla (LCVA, f. 131, ap. 5, b. 13). Teismo tardytojas tardymą pradėjo 1921 m. kovo 15 d. Į tardymą buvo pakviesti Vilniaus vyskupijos *Consilium Vigilantium* – savotiškos budrumo tarybos – nariai: kun. prelatas, Aušros vartų klebonas Franciszekas Volodzka (*Wołodzko*) ir kun. kanauninkas, kunigų seminarijos inspektorius Karolis Liubianecas (*Lubianiec*). Anot jų, ne tik straipsnio atskirose pastraipose „esama nepadorių išsireikšimų ir piktžodžiavimo“ prieš Viešpaties šventuosius, ypač šv. Kazimierą, bet ir straipsnio „visuma yra piktžodžiaujančio pobūdžio“.

Piktžodžiavimo prieš šventuosius M. Biržiška nepripažino, pareiškė, kad straipsnis *Straż Litwy* yra atsakymas į viename *Rzeczpospolita* vilniškės laidos numeryje išspausdintą straipsnį „Šv. Kazimieras istorijos šviesoje“, kurio autorius J. O. įtraukė šv. Kazimierą į politiką; jam inkrimuojamas straipsnis yra *Rzeczpospolita* rašinio parodija, ir jį spausdindamas Biržiška tik norėjęs išjuokti kriptonimu J. O. prisidengusį rašėivą.

Teismo tardytojas kovo 31 d. tardymo protokolą nusiuntė Vilniaus apygardos teismo prokurorui. Balandžio 29 d. kaltinimo aktas įteiktas redaktoriui. Jis kaltintas pagal rusų BK 73 ir 74 str. dėl šv. Kazimiero garbės užgavimo. Byla Apygardos teisme svarstyta birželio 14 d. už uždary durų. Kaltinimo liudininkais be abiejų kunigų buvo ir J. O. – *Rzeczpospolita* vilniškės laidos redaktorius J. Obstas.

Advokato T. Vrublevskio ginamoji kalba – tikras teisminės iškaltos šedevras, rodantis gynėjo visapusišką išprusimą. Išmanė jis ne tik to meto Lenkijos ir carų Rusijos bei Vakarų Europos teisę, bet buvo geras ir istorijos, teologijos, katalikų bažnyčios kanonų teisės žinovas. Advokatas įrodė, kad rašinyje nėra BK 73 ir 74 straipsniuose numatyto nusikaltimo. Kunigų teiginius apie piktžodžiavimą paneigė, remdamasis Tomo Akviniečio, šv. Tomo Liguorio ir kitų bažnyčios tėvų veikalais. Anot advokato, pseudokatalikiška *Rzeczpospolita* į politiką įpainioja net šv. Petrą. K. Liubianecas per pamokslą Vilniaus katedroje pasakė, kad kartą šv. Kazimieras nuo priešo išgelbėjo lenkų kariuomenę, nors kunigas brevijoriuje galėjo perskaityti, jog savo pasirodymu šventasis priešą įveikti tada padėjo saujelei lietuvių. Visa gynėjo kalba išspausdinta 1921 m. Kaune išėjusioje knygelėje apie lietuvių spaudą Vidurinėje Lietuvoje.

Teismas nerado nei jokio tyčiojimosi iš šventųjų, nei sąmoningo noro įžeisti religinius jausmus ir, nesant nusikaltimo sudėties, BPK 771 ir 776 str. pagrindu „įstatymo vardu“ M. Biržišką išteisino. Teismo išlaidos padengtos iš valstybės išdo. Daiktiniai įrodymai – *Straż Litwy* Nr. 39 ir *Rzeczpospolita* Nr. 51 – palikti teismo byloje.

Prokuroro pavaduotojas A. Jodzevičius (*Jodziewicz*) liepos 11 d. Apygardos teismui pateikė prokuroro apeliaciją. Tačiau ji, atrodo, buvo be pasekmių, nes archyvo byloje teismo išvados nėra.

M. Biržiškos byla tęsėsi, kai *Straż Litwy* jau nėjo – lenkų valdžia ji buvo uždariusi (paskutinis numeris išėjo 1921 m. balandžio 1 d.). Redaktoriaus turėjo pasirašyti, kad toliau šio dienraščio neleis.

Didžiojo kunigaikščio dvarionys Žygimanto Senojo laikais (1506–1548)*

Jolanta ZAKAREVIČIŪTĖ, Trakai

Jolanta Zakarevičiūtė gimė gražiamame Kunigaikštinių kaime prie Akmenos ežero, prie Trakų. 2008 m. baigė Trakų Vytauto Didžiojo gimnaziją, 2012 m. Vilniaus universitete įgijo istorijos bakalauro laipsnį, o 2014 m. magistro laipsnį, parengusi magistro darbą tema „Didžiojo kunigaikščio dvarionys Žygimanto Senojo laikais (1506–1548)“, darbo vadovas prof. Rimvydas Petrauskas. Nuo 2014 m. dirba Trakų rajono laikraščio „Trakų žemė“ redaktore. Domisi medievistika, Trakų istorija, mėgsta keliauti po Lietuvą.

Dvarionių organizacijos atsiradimas ir raida valdovo dvare

Valdovo dvaras – tai jo sukurtas ir jam tarnaujantis pasaulis, turintis atspindėti jo valstybę, kurią ikūnijo visų pirma pats valdovas. Dvaras – tai ne tik pastatas, kur valdovas gyvena, bet tai – visa jo aplinka su tam tikromis taisyklėmis, ritualais, jame gyvenančiais ir besilankančiais asmenimis. Pagrindinė dvaro gyventojų grupė – dvarionys, didžiojo kunigaikščio tarnai, vadinas valdovo palydos branduolys, kurių funkcijos buvo keleriopos: administraciniai, teisminiai, kariniai, pasiuntinių (diplomatinių) reikalai. Dvarionys ir bus suprantami straipsnyje šia prasme. Šios grupės ypatybė socialinės istorijos požiūriu – visi jie priklausė kilmingųjų luomui. Pats dvarionio terminas (lot. *curienses*) Vakarų Europoje jau žinomas nuo XIV a. pirmos pusės.

Kalbėti visapusiškai apie pirmųjų Lietuvos didžiųjų kunigaikščių dvarų organizaciją dėl šaltinių trūkumo yra keblu. Galima teigti, kad ankstesnių – Mindaugo, Gedimino, Algirdo, Kęstučio – valdovų valdymas buvo paremtas asmeniniais ryšiais tarp didikų ir valdovo, o didikų, kurie turėtų nuolatines pareigybės, buvo nedaug. Esminis lūžis įvyko Vytauto Didžiojo valdymo metu, kai buvo padėti pamatai institucinio dvaro ikūrimui. Vytautas Didysis suformavo dvarą, kurio pagrindą sudarė pagrindinių (maršalo, iždininko) ir titulinį (dvaro arklidininko, taurininko, virtuvininko, vėliavininko, pakamario) pareigybių sistema, dvaro kanceliarija ir koplyčia, taip pat vyravo gyvenimo būdas su tam tikromis taisyklėmis, ritualais ir pareigomis. Vytautas pakeitė Valdovo tarybą į Didžiojo kunigaikščio dvaro tarybą ir įsteigė jos nuolatinių tarjū institutą. Galiausiai Vytautas savo dvare įsteigė ir dvarionių institutą. Dvarionių atsiradimas su visa pareigybių sistema buvo vienas iš svarbesnių dvaro institucionalizacijos bruožų.

Deja, nėra Vytauto dvaro sąskaitų knygų – pirmaeilio šaltinio dvaro organizacijai pažinti, todėl negalime visapusiškai rekonstruoti jo dvaro, o juo labiau – jo dvarionių organizacijos. Tenka remtis atsitiktiniais šaltiniais. Istorikas prof. Rimvydas Petrauskas, remdamasis įvairiais išlikusiais šaltiniais, nurodo 37 Vytautui tarnavusių dvarionių asmenų sąrašą¹, kuriame yra kilmingieji tiek iš LDK žemių, tiek iš užsienio. Tačiau tai dar nereiškia, kad šis sąrašas yra galutinis ir nenuginčijamas, nes šaltinių trūkumas visuomet suteikia paklaidos tikimybę bei viltį kada nors atrasti naujos medžiagos šiuo klausimu.

Vėlesni Vytauto Didžiojo ipėdinai Švitrigaila ir Žygimantas Kęstutaitis perėmė jo dvaro organizaciją bei įvedė nedideles naujoves. O, pavyzdžiui, Kazimiero Jogailaičio valdymo laikotarpiu jo LDK dvare atsirado kelios naujos pareigybės: raikytojo, medžio-klio, dvaro iždininko, stalininko ir kt. Tačiau jo išrinkimas Lenkijos karaliumi 1447 m. turėjo ir neigiamos įtakos dvaro struktūrai. Nors jis ir turėjo atskirą lietuvišką dvarą su lietuvių dvaro pareigūnų ir dvarionių struktūra, tačiau dėl ilgesnio rezidavimo Lenkijoje buvo pristabdyta dvaro kultūros ir institucijų raida.

Lūžiniu laikotarpiu galime laikyti 1492 m. – didžiuoju kunigaikščiu tampa Aleksandras Jogailaitis. Jo valdymo laikotarpiu, remiantis jo itinerariu², yra pastebima, kad valdovas

ilgiau rezidavo centrinėje valstybės vietoje. Daugiausia laiko jis praleisdavo Vilniuje. Tai lėmė, kad ir didikai dažniau išikurdavo Vilniuje. Kitos dvi Aleksandro Jogailaičio mėgstamos rezidavimo vietos buvo Trakai ir Gardinas. Taigi dėl pakitusios valdovo rezidavimo praktikos išaugo dvaro apimtis. Kšyštofas Petkevičius (*Krzysztof Pietkiewicz*) mano, kad XV a.

Žygimantas Senasis

pabaigoje didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro personalą galėjo sudaryti iki 1 000 asmenų³. Jo valdymo metu pradėtos vesti sąskaitų knygos, kuriose randame išvardytus 26 dvarionis. Taip pat jose pateikiamos užuominos apie specialius dvarionių registrus (*prout in regestris curiensibus*), kas rodo, jog egzistavo dar vienos rūšies knygos, kuriose buvo žymima informacija, susijusi tik su dvarionimis. Aleksandrui Jogailaičiui tapus Lenkijos karaliumi 1501 m., jis persikėlė gyventi į Lenkiją. Nemažai dvariškių persikėlė su juo į Lenkijos karalystę. Aleksandro Jogailaičio paveldėtojas, jo brolis Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Senasis ilgiau rezidavo Lenkijoje, todėl šiuo atveju politinį vaidmenį valdovo dvaras perleido Ponų tarybai. Tačiau ir lietuviškajame dvare matome egzistavusį dvarionių institutą, kuris lyginant su jo pirmtakais buvo pats didžiausias.

Apskritai galima teigti, kad institucinio dvaro pamatus padėjęs Vytautas Didysis perdavė jį savo vėlyvesniems palikuonims, kurie jį „išstobulino“. Keičiantis valdovams, keitėsi ir pats dvaras, narių skaičius, prestižiskumas, galiausiai ir valdymo būdas. Bet kuriuo atveju liko vienas aspektas – dvaras ikūnijo valdovo didybę, o dvarionių institutas buvo valdovo reprezentacijos dalis.

Dvarionių sąvokos ir identifikavimo problema

Įvairiakalbiuose LDK šaltiniuose dvarionys įvardijami skirtingais terminais: lot. *curienses*, *aulici*, *familiares*, rusėn. *dworanyń*, lenk. *dworzanin*, *dworzanie*, vok. *hoffgesinde*, *diener*. Tiesa, šaltiniai šiais terminais neretai įvardija ganėtinai skirtingo statuso asmenis. Lietuviškoje istoriografijoje taip pat pastaruoju metu įnešta painiavos, dvarionis nepagrįstai ėmus tapatinti su dvariškiais. Tokį vartojimą greičiausiai lėmė tai, kad tokia visuomenės grupė kaip dvarionys struktū-

riškai kilo iš valdovo šeimynykščių ir tuo pačiu metu perėmė ankstesnį pavadinimą⁴. Svarbiausia dvarionių funkcija buvo dvaro reprezentacija: dvarionys yra tai, ką galima pavadinti valdovo palyda, lydėdavusia valdovą jam keliaujant, net ir „palydėdavo“ į paskutinę kelionę. Pavyzdžiui, valdovui mirus, jiems tada tenka garbinga pareiga eiti šalia valdovo kūno. Tą galima teigti, remiantis Žygimanto Augusto mirties pavyzdžiu, kai šalia jo kūno ėjo dvarionys, kurie nešė 100 uždegtų žvakių⁵. Taip pat jie sudarė savotišką valdovo asmens sargybą ir suteikdavo valdovo palydai papildomo iškilmingumo ir svarumo⁶. Jie vykdavo įvairius asmeninius valdovo pavedimus, pavyzdžiui: vykdavo į pasiuntinybes užsienyje ir paribyje, rūpindavosi ūkiniais valdovo reikalais, dalyvaudavo karo veiksmuose ir pan. Į jų kompetenciją įėjo ir administracinių bei teisminių funkcijų vykdymas. Tačiau vis dėlto būtų pravartu jų nepainioti su artima dvarionims grupe – kambariniais (lot. *cubicularii*, *camerarii*), kurie rūpinosi kasdieniniu valdovo aptarnavimu, atlikdavo specialius savo pono pavedimus. Tačiau, pavyzdžiui, Žygimanto Augusto laikais nemažai dvarionių (*curienses*) tuo pačiu metu buvo ir valdovo kambariniai⁷.

Pati dvarionio sąvoka ir jų funkcijų atlikimas sukuria daug painiavos, mėginant netaisyti jų su kitais dvare esančiais ir valdovui tarnaujančiais žmonėmis. Visų pirma, nagrinėjant dvarionis susiduriame su terminologiniais neaiškumais, susijusiais su lotyniška sąvoka *curienses* ir rusėniška *дворянин*. *Curienses* sąvoka XV a. pabaigoje–XVI a. pirmoje pusėje buvo naudojama trimis reikšmėmis. Visų pirma, ši sąvoka reiškė visus dvaro gyventojus, neatsižvelgiant į jų vietą valdžios struktūroje. K. Petkevičius, nagrinėdamas lietuvišką Aleksandro dvarą, nurodo, kad jo lietuviškame dvare tarnavo kelių kategorijų dvarionys, kurie buvo apibūdinti vienu terminu *дворянин*, nors vykdė skirtingas funkcijas⁸. Vieni iš jų tarnavo dvaro vėliavoje. Tarp jų būta tiek lietuvių, tiek svetimtaučiu, kurie registruose vadinami *curienses*. O, pavyzdžiui, Rafalas Javorskis (*Rafał Jaworski*), nagrinėdamas Kazimiero Jogailaičio dvarą⁹, išskirdamas dvarionis *curienses* ir nenorėdamas jų supainioti su kitais dvaro gyventojais, pareigūnais, vadina juos tiesiog *dworzanie konni*, t. y. tais, kurie atlieka tarnybą su arkliais. Tačiau taip pat buvo ir kita kategorija dvarionių, tai yra kambariniai (*cubicularii*, *camerarii*). Paskutinė dvarionių išskirta kategorija buvo pažai (*pueri*).

Antra, *curienses* terminu galima apibūdinti dvaro poreikiams patenkinti dirbančius žmones, nesureikšminant jokios dvaro tarnybos. Jogailaičių dvarų apskaitose dažnai šis terminas buvo naudojamas keičiant jį į kitą sunkiai apibrėžiamą sąvoką *familiares*¹⁰. Galiausiai, trečia, *curienses* galima priskirti terminui *sensu stricto* arba žmonėms, liekantiems valdovo dvare, tačiau neturintiems aiškiai nustatytos kompetencijos dvare, jie nesusiję su dvaru jokia atsakomybe, atlieka tik savo tarnystę.

Panaši terminologinė situacija lieka neaiški ir su rusėnišku terminu *dworjanie*, kuris yra *curienses* atitikmuo, dažnai sutinkamas pasiuntinybių pavadinimuose, skirtas

dvaro tarnybą atliekantiems žmonėms¹¹. Taip pat randamas šis terminas registruose, kur kalbama apie pinigų skyrimą žirgams. Tačiau tai yra žmonės, neturintys aiškių kompetencijos ribų.

Snekamojoje lenkų kalboje terminų *dworzanin*, *dworzanie* vartojimo prasmės yra gana plačios. Viena vertus, jie yra traktuojami kaip žmonės, susiję su dvaru, o kita vertus, išskiriant juos į vieną dvaro pareigūnų kategoriją.

XVI a. viduryje darėsi vis labiau apibrėžta dvaro pareigūnų hierarchija ir pradėta aiškiai atskirti visas dvaro gyventojų grupes¹². Kaip tik tada pradėta skirti *curienses* nuo *aulices* – dvarionių, atliekančių tarnybą su žirgais ir dvarionių, vadinamųjų *sensu stricto*. Marekas Ferencas (*Marek Ferenc*), tirdamas Žygimanto Augusto dvarą, nurodo, kad dvarionys – *curienses* ir *aulici* – buvo valdovo karinė gvardija. Taip pat įveda naują terminą *piesi dworzanie*, kuriuo apibūdinami atliekantys tiesiog jo civilinius pavedimus. Tačiau pirmoje XVI a. pusėje pastarieji išnyko iš dvaro aplinkos, o liko *aulici* pavadinimas ir *curienses*, kurie sujungė savyje karinių ir civilinių pavedimų atlikimą¹³. Taip pat nurodo, kad šis procesas turėjo įvykti iki 1548 m. Tai paliudija ir tai, kad Žygimanto Augusto lietuviškojo dvaro (1544–1548) sąskaitų knygose jau neliko *curienses* pavadinimo, jį pakeitė terminas *aulici*¹⁴.

Dar viena kategorija, kuri galėjo būti valdovo dvare, kaip teigia Marekas Ferencas, yra tituliniai dvarionys. Tai yra asmenys, kurie nefigūruoja jokiose dvarionių sąrašuose. Sunku pasakyti, kokios aplinkybės lėmė, kad vieni ar kiti asmenys turėdavo *aulici* titulą. Gali būti, kad tai kai kuriems asmenims tiesiog būdavo kaip garbės statusas¹⁵. Greičiausiai jie šį titulą gavo už kokius nors pavyzdinius savo darbus, nuopelnus. Tačiau skirtingai nuo tikrųjų *aulici*, jie iš valdovo negaudavo jokio atlygio. Taip pat, žinoma, tokie asmenys nevykdė jokių funkcijų, susijusių su dvaru. Jie neįėjo į dvaro struktūros sudėtį.

Dar viena kategorija asmenų, kurių galima rasti kai kurių valdovų dvaruose, yra dvarionių tarnai (lot. *servitorum aulicorum*). Tiesa, nėra aišku, kokios tikslios yra šių asmenų funkcijos. Nagrinėjant Žygimanto Senojo dvarą neteko rasti tokių asmenų.

Apibendrinus šiam straipsnyje vartojama lotyniška dvarionio sąvoka *curienses* ir rusėniška *дворянин*, siekiant aptarti ne visus, o kur kas siauresnę dvaro gyventojų grupę, kurie atlieka karinę tarnybą su žirgais, taip pat buvo paskiriami į diplomatinės misijas, atlikdavo administracinius ir teisminius didžiojo kunigaikščio pavedimus.

Tęsinys kitame numeryje

Atvirukas. Valtimi keliame turistai į Trakų Salos pilį. Apie 1910 m.

¹R. Petrauskas, „Didžiojo kunigaikščio institucinio dvaro susiformavimas Lietuvoje (XIV a. pabaigoje–XV a. viduryje)“, in: *Lietuvos istorijos metraštis 2005/1*, Vilnius, 2006, p. 27–30.

²M. Neuman, K. Pietkiewicz, „Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Aleksandro Jogailaičio itinerariumas (1492 m. birželis–1506 m. rugpjūtis)“, in: *Lietuvos istorijos metraštis 1995*, Vilnius, 1996, p. 154–240.

³K. Pietkiewicz, „Dwór litewski wielkiego księcia Aleksandra Jagiellończyka“, in: *Lietuvos valstybė XII–XVIII a.*, Vilnius, 1997, s. 94.

⁴R. Petrauskas, „Didžiojo kunigaikščio institucinio dvaro susiformavimas (XIV a. pabaigoje–XV a. viduryje)“, in: *Lietuvos istorijos metraštis 2005/1*, Vilnius, 2006, p. 15.

⁵*Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdieninis gyvenimas*, sudarė A. Baliulis, E. Meilus, Vilnius, 2001, p. 73.

⁶J. Ochmański, *Organizacja obrony*, s. 384: cituota pagal G. Lesmaitį.

⁷R. Jaworski, *Dwór Kazimiera Jagiellończyka (1440–1492)*. Disertacija, Warszawa, 2004, s. 95.

⁸K. Pietkiewicz, „Dwór litewski wielkiego księcia Aleksandra Jagiellończyka“, in: *Lietuvos valstybė XII–XVIII a.*, Vilnius, 1997, s. 83.

⁹R. Jaworski, *Dwór Kazimiera Jagiellończyka (1440–1492)*. Disertacija, Warszawa, 2004.

¹⁰*Ibid.*, p. 95.

¹¹*Ibid.*, p. 96.

¹²*Ibid.*, p. 96.

¹³M. Ferenc, *Dwór Zygmunta Augusta. Organizacja i ludzie*, Kraków, 1998, s. 48.

¹⁴Ž. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543–1548)*, kn. 1: 1544 XI 15–1546 XI 15, parengė D. Antanavičius, vertė S. Narbutas, Vilnius, 2009; *Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaro sąskaitų (1543–1548)*: 1543 VI 21–1544 XI 15, parengė D. Antanavičius, vertė S. Narbutas, Vilnius, 2012.

¹⁵M. Ferenc, *Dwór Zygmunta Augusta. Organizacja i ludzie*, Kraków, 1998, s. 52.

* Straipsnis parengtas pagal magistro darbą „Didžiojo kunigaikščio dvarionys Žygimanto Senojo laikais (1506–1548)“, darbo vadovas prof. Rimvydas Petrauskas.

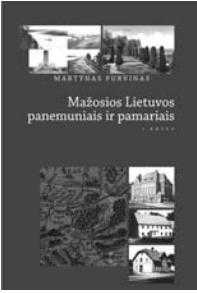
Vorutos prenumeratorių dėmesiiui

Lietuvos paštuose priimama laikraščio *Voruta* prenumerata **2016** metams.

Prenumeratos kaina (indeksas 0135)	Prenumeratos kaina pensininkams, neigaliesiems, moksleiviams, studentams, mokytojams (indeksas 0136)
1 mėn. 1,00 €	1 mėn. 0,75 €
3 mėn. 3,00 €	3 mėn. 2,25 €
6 mėn. 6,00 €	6 mėn. 4,50 €
12 mėn. 12,00 €	12 mėn. 9,00 €

Prenumerata trumpesniai nei metų ar pusmečio laikotarpiui (pvz., ateinančiam mėnesiui) priimama iki einamojo mėnesio 22 dienos, jei nenurodyta kitaip. Gyventojų ir organizacijų užsakyti periodiniai leidiniai nurodytais adresais pristatomi kasdien, išskyrus sekmadienius, švenčių dienas ir kai kuriose kaimo vietovėse pirmadienius. Periodinius leidinius galima užsakyti ir internetu, tinklapyje www.post.lt.

**Išleista doc. dr.
Martyno Purvino
knyga**

Vorutos fondas išleido doc. dr. Martyno Purvino knygą „Mažosios Lietuvos panemuniai ir pamariai“ (I knyga).

Knygos pristatymas bus rengiamas Jurbarkė, Smalininkuose, Viešvilėje, Pagėgiuose. Pristatymo metu knyga bus parduodama. **Norintys įsigyti dabar turėtų pirkti internetu www.patogupirkti.lt.**

El. p. staniulis@inbox.lt
Tel./faks. 8 37 209 330
Mob. +370 698 25991

FB

V. Staniulio knygynas antikvariatas

PERKAME
PARDUODAME
KONSULTUOJAME
IKAINUOJAME

RETOS KNYGOS
ANTI-KVARIATAS
FILOKARTIJA
FALERISTIKA
NUMIZMATIKA

Paulius RUTKAUSKAS
(1936 01 25–2015 11 17)

Netikėtai iš gyvenimo išėjo Paulius RUTKAUSKAS – darbštus, doras, nuoširdus žmogus. Svarbiausia jam buvo dėmesys kiekvienam žmogui nepaisant jo statuso, visuomeninės padėties ar pareigų. Kiekvienam, kas tik kreipdavosi į jį pagalbos, jis visada rasdavo laiko ne tik išklaudyti, bet ir stengdavosi padėti, įsigilinti į kito situaciją iš esmės, o ne paviršutiniškai. Ir už tai jis nelaukdavo atlygio ar pripažinimo, o tiesiog ramiai dirbdavo toliau. Jo domėjimosi laukas buvo ištis platūs: politika, visuomeninė veikla, savivalda, o asmeniniame gyvenime – kelionės, knygos (sukaupęs didžiulę biblioteką), filmai. Ypač daug laiko ir energijos skyrė Sąjūdžio veiklai, buvo Lietuvos Sąjūdžio ir Vilniaus Sąjūdžio tarybų narys. Radiotechnikas pagal specialybę, visuomenininkas pagal pašaukimą, tikras džukas pagal prigimtį. Visada optimistas, racionalaus mąstymo vyras, siekęs įgyvendinti geras idėjas dėl kitų gerovės. Principingas žmogus, kurio veikla grįsta žmogiškumu, pagarba kitam, esminėmis vertybėmis – dora, meile Tėvynei ir artimui. Sukūrė darnią, pagarbą ir žmogišką šilumą puoselėjančią šeimą su žmona Živile, dukra Rasuole ir sūnumi Tomu. Nuoširdžiai užjaučiu velionio šeimą ir artimuosius.

Lietuvos Respublikos Seimo narys Rytas Kupčinskas

PR
Atsinaujink! „Pildyk“ vartotojams – telefonai vos už 1 Eur pradinę įmoką

Visi žinome tą puikų, ilgai lauktą ir smalsumo pripildytą jausmą, kuris apima įsigijus naują telefoną. Visą vakarą tyrinėjame iki tol neišbandytas telefono funkcijas, džiaugiamės sklandesniu jo veikimu bei geresnės kokybės fotokamera, renkamės, kurios ekrano užsklandos ar skambėjimo tonas mums patinka labiausiai. Tačiau, nepaisant smagumo ir patogumo, esame įpratę naujo telefono pirkimą atidėlioti.

mėnesinė įmoka yra nuo 1 Eur iki 29,5 Eur. Tai yra kur kas patogiau, nei vienu kartu atsiveikinti su šimtu ar kelis šimtus eurų siekiančia suma. Jau kelerius metus „Pildyk“ vartotojai noriai naudojasi galimybe, leidžiančia telefonus įsigyti paprasčiau ir pasirinkti tikrai tą modelį, kurio norisi. Kai turi iš ko rinktis, pats nusprendi, ar pasirinkti paprastesnį funkcijų ir pigesni, ar pažangesnį išmanųjį. O ypač smagu rinktis, kai žinai, kad pradinę įmoką – vos 1 Eur.

Populiarūs telefonų modeliai

„Pildyk“ pasiūlyme – 16 skirtingų mobiliųjų telefonų modelių. Paprastumą ir praktiškumą vertinantys vartotojams – du klasikiniai „Nokia“ telefonų modeliai, mygtukiniai „Nokia 108“ ir „Nokia 225“. Tai patvarūs, ilgai neišsikrūnantys telefonai su pagrindinėmis būtinomis funkcijomis ir fotokamera. Pažangesnių telefonų norintys žmonės gali rinktis iš 14 išmaniųjų modelių. Akcijoje dalyvaujančių telefonų gamintojų sąrašas kalba pats už save: „Samsung“, „Apple“, „LG“, „Nokia“, „Coolpad“, „Sony“. Tai kokybiški telefonai, leidžiantys ne tik patogiau bendrauti, bet ir naršyti internete, bendrauti el. paštu, peržiūrėti ir koreguoti dokumentus, naudotis socialiniais tinklais. Visi telefonai turi geros kokybės fotokameras ir, kaip tikri išmanieji, leidžia pasinaudoti visomis šiuolaikinio telefono galimybėmis.

Pats metas atsinaujinti! Tarp 16 siūlomų telefonų ir populiariausieji, vieni pažangiausių išmaniųjų modelių – „Apple iPhone 6 16 GB“ bei „Samsung Galaxy S6 Edge 32GB“.

Daugiau apie „Pildyk“ planus bei specialias akcijas galima sužinoti interneto svetainėje www.pildyk.lt, o apžiūrėti telefonus ir už gerą kainą nusipirkti patinkančią galima bet kuriame „Tele2“ salone.

„Pildyk“ klientai gali rinktis tarp 16 populiariausių mygtukinių ir išmaniųjų telefonų modelių vos už 1 Eur pradinę įmoką.

Renkiesi, kas patinka

„Paprastai reikia laiko, kad susitaupytum geram telefonui. Tačiau ką daryti, jei turimo telefono galimybių nebeužtenka ar tiesiog naujo norisi anksčiau? „Pildyk“ vartotojams naują telefoną gauti lengva. Gerą mygtukinį arba išmanųjį telefoną galima pasiimti už mažą 1 Eur pradinę įmoką, ir vėliau už jį atsiskaityti per 24 mėnesius, mokant mėnesio įmokas. Pasiūlymu pasinaudoję vartotojai gali neištuštinę savo kišenių pradėti iškart bendrauti patogiau, – pasakoją prekių ženklą „Pildyk“ vadovė Dominika Jonušienė.

Visi „Pildyk“ vartotojai, sudarę 24 mėn. sutartį ir šį laikotarpį naudojantys „Pildyk“ paslaugas, gali įsigyti telefonus be jokio pabrangimo. Priklausomai nuo pasirinkto telefono modelio,

Martyno Jankaus muziejus

Muziejaus adresas:
Martyno Jankaus g. 5
Bitėnai, Lumpėnų sen.
Pagėgių sav. LT-99265
Muziejaus darbo laikas:
Antradienis–Penktadienis 8.30–17.00
Šeštadienis 8.30–16.00
El. paštas: m.jankausmuz@gmail.com
Tel. 844142736
Mob. tel. +370 6 561 5021

Kitas numeris išeis gruodžio 19 d.

Voruta® Visos prekių ženklo teisės saugomos	Prenumeratos indeksai 0135, 0136	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, prof. dr. Alvydas Butkus, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, doc. dr. Vladas Terleckas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).	 Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektus: <i>Lietuvių etninės žemės Baltarusijoje: dabartis ir ateitis. Lietuvos istorija besikeičiančioje geopolitinėje erdvėje.</i>
 9 771392 067018	© Voruta 2015. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738, PVM mokėtojo kodas LT813927314) nuosavybė. Laikraščio straipsnius kopijuojant ar platinant būtina nuoroda.	© Voruta, 2015. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt šeštieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738, as. LT025015100014000155, Trakų kredito unija, kodas 50151. Direktoriė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kartą per mėn. Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks: (8 528) 5 12 66, „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel. 8 605 11 117. Spausdino AB spaustuė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1000 egz.	Laikšams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66, El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt , voruta@voruta.lt , vorutosfondas@gmail.com Interneto svetainės: www.voruta.lt , www.mazoji-lietuva.lt
		Redakcija: Vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius (el. p. vorutosfondas@voruta.lt , vorutosfondas@gmail.com , tel. 8 605 11 117), Irma Stadlonykaitė (redaktorė, 8 603 11 117), Jolanta Zakarevičiūtė (istorija, publicistika), Jurgita Jakienė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt , 8 603 11 117), Stanislava Žuravskā (buhalterė, tel. (8 603) 11 117, tel. faks: (8 528) 51 266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Aleksandras Adamkavičius (etninės žemės), Aušra Virvičienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Evelina Kislych (publicistika), Martynas Buivys (internetas).	